

Літературна Україна

Газета письменників України
litukraina.com.ua

31 липня 2026 року
№ 7 (5989)

Апофеоз зневіри

4

ПІД ГОСТРИМ КУТОМ

Жив долями інших

8

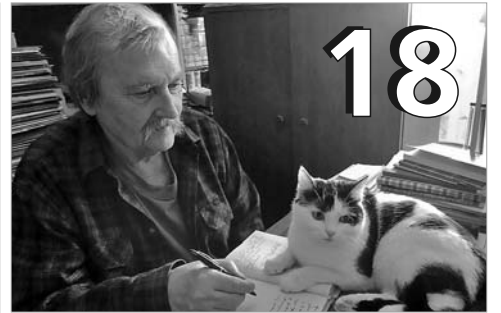
НЕЗАБУТНІ

Сукня для княгині

12-13

ПРОЗА

18

Вшанування Дмитра
Чередниченка

ПОДІЯ

ДОРОГА ДО ХРАМУ АНДРІЯ ДЕМИДЕНКА НАРОДНИЙ ПОЕТ УКРАЇНИ ВІДЗНАЧИВ ЮВІЛЕЙ!

У кожної людини має бути своя дорога до храму. Якщо вона — людина. Ця тема завжди мучила, кликала, не давала спокою Андрію Демиденку. Він хотів її розкрити. Довго не знаходив лейтмотиву. А коли знайшов два головні образи, тоді й написав вірша. Ось тоді відразу й відчув, що народилося щось значне, дуже гідне:

Не будуй своє щастя,
Сховавшись за браму,
Добро й милосердя
Творити спіши.
Не буває дороги,
Дороги до храму,
Якщо храму немає,
Немає в душі...

Нині він поет, на якого рівняються, з кого беруть приклад, з ким зв'язуються, на кого надіються і ким гордяться. А хіба може бути по-іншому, коли більшість написаних ним у співавторстві з багатьма видатними композиторами пісень стали національною класикою: «Душі криниця», «Україночка», «Місячне колесо», «Дай, Боже, радості», «Оркестр природи», «Звучи, рідна мово», «Дорога до храму» — ці та багато інших творів поета полюбилися слухачам, є справді народними.

(Закінчення на с. 10)

ОСТАННІЙ ЄПИСКОП ПАТРІАРХА ФІЛАРЕТА НАУКОВО ПІДТВЕРДИВ ІСТИННІСТЬ БІБЛІЇ

Упродовж століть Біблію і науку штучно протиставляли, шукаючи «наукову» аргументацію для «критики» біблійних текстів. Таке штучне протиставлення мотивоване неправильним розумінням Святого Письма, з одного боку, і недостатнім знанням наук, з другого боку.

У біблістиці накопичилася низка питань, на перший погляд незрозумілих з позицій сукупності наук. Це насамперед створення світу декілька тисячоліть тому й за шість днів, усесвітній потоп, аномальний вік патріархів, штурм давно зруйнованого міста Єрихон, зупинення Сонця та Місяця посеред неба тощо.

(Закінчення на с. 5)

КИЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ МАРАФОН ТВОРЧОСТІ «БАРВИ УКРАЇНИ»

У кожного з нас є щось, що нагадує про Україну: синьо-жовтий прапор, мелодійна українська мова, вишиванка, народні пісні та казки. І кожен із вас уже сьогодні може зробити щось добре для своєї країни: бути чесним, добрим, допомагати іншим, гарно навчатися та берегти природу. Ми нагадуємо, що започатковано Київський обласний марафон творчості «Барви України», який триває з 15 липня по 21 серпня 2026 року. Запрошуємо до участі активних читачів бібліотек Київщини!

ПОЛОЖЕННЯ

Про проведення обласного марафону творчості «Барви України», до Дня Прапора України та Дня Незалежності України.

Загальні положення

1.1. Обласний марафон творчості «Барви України» (далі — Марафон) проводиться з нагоди відзначення Дня Прапора України та Дня Незалежності України і спрямований на розвиток і підтримку творчих здібностей дітей, виховання патріотизму, любові до рідного краю, української культури та традицій.

1.2. Організатором Марафону є КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей».

1.3. Марафон проводиться у приміщеннях бібліотек Київщини та/або на відкритому майданчику біля бібліотеки.

1.4. Терміни проведення Марафону: 15 липня–21 серпня 2026 року

Мета Марафону:

- популяризація книги та читання серед дітей;
- формування національної свідомості та патріотичних почуттів;
- розвиток творчого потенціалу юних читачів;
- підтримка дитячої творчості та обдарованості.

Завдання Марафону:

- залучення дітей до культурно-мистецької діяльності;
- популяризація української літератури та народних традицій;
- виховання поваги до історії та символів України.

Учасники Марафону:

учасниками Марафону можуть бути діти Київської області — активні читачі бібліотек.

Напрямки Марафону:

«Поетична Україна» — декламування віршів українських авторів.

«Співоча душа України» — виконання патріотичних, народних та сучасних українських пісень.

«Малюю Україну серцем» — малюнки, плакати, листівки, ілюстрації до українських творів.

Порядок проведення:

Учасник заходу обирає один із напрямків. Роботи та виступи мають відповідати тематиці Дня Прапора України та Дня Незалежності України. Тривалість виступу не повинна перевищувати до 5 хвилин.

Публікація:

Фото або скан-копію малюнку, відео декламування вірша чи виконання пісні надсилайте на електронну адресу kobdd@ukr.net

Важливо: обов'язково вкажіть учасника заходу, вік, територіальну громаду, назву бібліотеки та номінацію.

Заключні положення:

Участь у Марафоні є безкоштовною. Організатори мають право використовувати фото та відеоматеріали заходу для популяризації діяльності бібліотеки. Контактна особа: О. О. Шмідт, завідувачка відділом обслуговування дітей дошкільного віку та учнів 1–4 класів. Телефон: 095 453 3373, електронна адреса dity.kobdd@ukr.net.

Інформація КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей»

«ГРАНОСЛОВ»: конкурс-фенікс!

Міжнародний молодіжний літературний конкурс «Гранослов» народився доленосного 1991 року разом із відновленою незалежною українською державою. А значить — під Щасливою Зорею! Інакше й не поясниш його завидну живучість. Батьками-натхненниками «Гранослова» стали Спілка письменників України та Міністерство у справах сім'ї та молоді.

Відповідальною за організацію конкурсу була група українських письменників-сподвижників. Відтоді оголошувалися щорічні конкурси, визначалися лауреати та готувалися до друку книжки переможців. Міністерство, як і належить, забезпечувало фінансовий супровід цього проекту. Так тривало перших кілька років...

Головна ідея конкурсу — підтримка талановитої молоді та видання ПЕРШИХ КНИГ. Саме цю ключову ідею ми повертаємо знов. Звісно, видати першу книгу тоді й тепер — дві великі різниці. Нині це зробити значно простіше. Але, сподіваємося, що беззаперечно висока репутація конкурсу, ретельний відбір переможців, фахова підготовка рукописів, оформлення та друк книг — складуть незмінний авторитет авторам, які отримають свої перші книжки під солідною маркою, своєрідним літературним Знаком

якості. Як відомо, серед лауреатів «Гранослова» різних років є імена, які вже ствердилися яскравими особистостями в сучасному літературному процесі: Ольга Башкирова, Анатолій Дністровий, Василь Кожелянко, Іван Козаченко, Сергій Осока, Марина Павленко, Сергій Пантюк, Назар Федорак... Хай вибачать ті лауреати, кого не згадав — їх справді дуже багато з не менш достойними іменами.

Принагідно хочеться подякувати тим, хто започаткував це неймовірно-щире й благородне літературне змагання, яке давало своєрідну «путівку» в літературу упродовж десятиліть: Юрій Мушкетик, Петро

Осадчук, Віктор Кава, Валентина Запорожець...

Конкурс «Гранослов» переживав різні періоди. Залежали вони напряму від можливості фінансування книг пере-

можців. В кращі часи серед номінацій конкурсу, окрім поезії, були й проза, драматургія, літературна критика тощо. Але саме через брак коштів та різні організаційні негаразди, кілька разів це літературне змагання ставало «на паузу». Так вийшло і в часи пандемії коронавірусу та новітньої російсько-української війни.

Варто акцентувати, що з часом змінилися правила фінансування подібних проєктів державними установами. Нині все перевде-

но на цільові щорічні гранти — явно не стабільний формат, який не гарантує постійну підтримку і загрожує безперервності «Гранослова».

Нещодавно до організаторів нашого спілчанського конкурсу доєднався Фонд муніципальних реформ «Магдебурзьке право», головою якого є відомий громадський діяч і меценат Михайло Поживанов — член НСПУ, голова Київської організації Національної спілки художників України. (Виконавча директорка Фонду Ірина Ончукова ввійшла до оновленого складу журі). Прикметно, що тепер серед членів журі є троє «гранословців»: Василь Пахаренко, Микола Гриценко, Дмитро Чистяк. Разом із іншими талановитими поетесами: Юлією Бережко-Камінською, Інною Ковальчук, Іриною Мостепан нова команда буде розглядати надіслані рукописи, писати передмови, упорядковувати книжки та готувати їх до друку. Як, власне, й було на початках конкурсу «Гранослов».

Цьогорічною новацією є те, що віднині цей молодіжний конкурс буде лише поетичним. Це дасть змогу зосередитись на підтримці літературного жанру, якому чи не найважче пробивати собі дорогу. Як відомо, видавці за сумною багаторічною традицією досить неохоче беруться видавати «некомерційну» поезію, тим паче молодих, невідомих авторів... То ж, гадаю, підставити саме тут плече початкуючим літераторам буде найбагородніше.

І ще — переможці «Гранослова» матимуть змогу вже одразу після видання своєї першої книжки подавати документи на вступ до НСПУ. Це також багаторічна традиція — підтримка талановитих та поповнення Спілки молодими авторами. То ж, друзі, з новим стартом! Хай наш літературний фенікс, якому попри поважний вік не загрожує старість, знову розгорне свої потужні крила!

Микола ГРИЦЕНКО,
голова журі
конкурсу
«Гранослов»,
(Лауреат конкурсу
«Гранослов-1993»)

ПОЛОЖЕННЯ ПРО МІЖНАРОДНИЙ МОЛОДІЖНИЙ ПОЕТИЧНИЙ КОНКУРС «ГРАНОСЛОВ» (ПЕРША КНИГА ПОЕТА)*

Конкурс засновано Національною спілкою письменників України та ГО «Фонд муніципальних реформ «Магдебурзьке право» з метою підтримки молодих талантів та видання першої книги поета.

До участі в конкурсі допускаються україномовні, концептуально цілісні (із назвою) поетичні рукописи громадян віком до 35 років, які не мають виданих поетичних книг.

Вимоги до оформлення конкурсних робіт:

- ✓ обсяг — до 100 сторінок з нумерацією, міжрядковий інтервал — 1.5;
- ✓ кегель 14, шрифт — Times New Roman, формат Word;

У супровідному листі зазначається:

- ✓ прізвище, ім'я, по батькові автора;
- ✓ копія сторінки паспорта з датою народження;
- ✓ домашня адреса, мобільний телефон, електронна скринька;
- ✓ коротка біографія, місце навчання/роботи;
- ✓ Рукописи надсилаються на адресу: psru@ukr.net. у період з 01 травня — до 01 серпня поточного року. Результати оприлюднюються до 01 вересня. Презентація перших поетичних збірок та вшанування лауреатів «Гранослова» проходить у Києві в грудні поточного року.

Інформація про результати конкурсу оприлюднюється на інформаційних ресурсах Національної спілки письменників України, інших соціальних мережах та ЗМІ. Рукописи не рецензуються. Журі та організатори не зобов'язані надавати авторам пояснення та обґрунтування щодо ухваленого рішення.

У якості нагороди переможці (до трьох) отримують дипломи Лауреатів Міжнародного молодіжного поетичного конкурсу «Гранослов» та, видрукувану видавництвом НСПУ «Український письменник», першу поетичну книжку.

Лауреати конкурсу «Гранослов» мають право подавати заяву на вступ до НСПУ з однією виданою книжкою.

СКЛАД ЖУРІ МІЖНАРОДНОГО МОЛОДІЖНОГО ПОЕТИЧНОГО КОНКУРСУ «ГРАНОСЛОВ»

ГРИЦЕНКО Микола
(голова журі), м. Київ;

БЕРЕЖКО-КАМІНСЬКА Юлія
(заступниця голови журі), м. Ірпінь;

КОВАЛЬЧУК Інна,
м. Київ;

МОСТЕПАН Ірина,
м. Рівне;

ОНЧУКОВА Ірина,
(Фонд «Магдебурзьке право»),
м. Київ;

ПАХАРЕНКО Василь,
м. Черкаси;

ЧИСТЯК Дмитро,
м. Київ.

*Положення та склад журі конкурсу
«Гранослов» затверджені 28.04.2026 р.
Секретаріатом НСПУ.

Відбулося чергове засідання Секретаріату Національної спілки письменників України

Голова НСПУ прозвітував про літературно-мистецькі заходи, які відбулися за ініціативи та участі Спілки. Так (спільно з Фондом національної пам'яті), 22 травня відзначили 165-річчя перепоховання Тараса Шевченка на Чернечій (Тарасовій) горі у Каневі. Тут традиційно відбулися пам'ятні заходи завдяки зусиллям митців і науковців.

У Рівному відбулося святкування 40-річчя з дня створення обласної письменницької організації, яке пройшло на високому мистецькому рівні. В Колонній залі КМДА тріумфально відзначили 90-літній ювілей поета-шістдесятника Петра Засенка. А в Борисполі, як завжди резонансно, пройшов XII Міжнародний фестиваль ронделя «На берегах Альти», співзасновниками й організаторами якого є Національна спілка письменників України, Асоціація поетів-ронделістів України (голова Микола Боровко) та Бориспільська міська рада (голова Володимир Борисенко).

Продовжуючи «фестивальну» тему, М. Сидоржевський повідомив, що міський голова Фастова Михайло Нетяжук у офіційному листі підтвердив фінансування видання збірки текстів лауреатів Премії імені Василя Портяка.

Розповів голова НСПУ і про недавні збори Одеської ОО НСПУ. Затверджений протокол звітно-виборчих зборів Одеської ОО НСПУ, за яким в.о. голови Одеської письменницької організації стала Людмила Вовк.

Нагальною потребою Спілки є фінансування ремонту Будинку письменників, який двічі постраждав від ворожого обстрілу росіянами. Частково будівля відремонтована, однак для ремонту фасаду необхідні значні кошти. З цього приводу налагоджений контакт між керівництвом НСПУ і Бюро ЮНЕСКО в Україні.

Другим пунктом порядку денного Секретаріату став розгляд і затвердження пропозицій щодо представництва від НСПУ до складу Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка. За результатами обговорення до складу Комітету від НСПУ запропоновано: Миколу Жулинського, Михайла Сидоржевського, Миколу Гриценка, Дмитра Чистяка, Тараса Кременія.

Далі виступив головний редактор газети «Літературна Україна» Сергій Куліда, який нагадав присутнім, що 27 квітня 2027 року виповниться 100 років письменницькому часопису. У зв'язку з цим було вирішено створити оргкомітет з підготовки ювілею. До його складу увійшли: Михайло Сидоржевський (голова), Сергій Куліда (заступник), Микола Жулинський, Павло Мовчан, Олександр Божко, Микола Гриценко, Тетяна Пишнюк, Дмитро Чистяк, Борис Пономаренко, Юрій Мосенкіс, Сергій Лазо, Тетяна Череп-Пероганич, Олександр Копиленко, Галина Єрко, Ольга Ольхова, Петро Перебийніс, Микола Владзімірський, Микола Славинський, Сергій Козак.

Після цього присутні обговорили болюче питання щодо ситуації, яка виникла в Вінницькій обласній організації НСПУ. Про це повідомив голова Спілки Михайло Сидоржевський.

16 червня на фейсбук-сторінці Вінницької ОО НСПУ з'явилося повідомлення, в якому зокрема було сказано:

«У приміщенні Вінницького єпархіального управління Української Православної Церкви відбулася зустріч митрополита Вінницького і Барського ВАРСОНОФІЯ з представниками Вінницької обласної письменницької організації у складі голови організації ВАДИМА ВІТКОВСЬКОГО, письменників МИХАЙЛА КАМЕНЮКА, ОЛЕКСАНДРА ВАТАГИ, БОРИСА ПЕНТЮКА, МАЙІ РУДОЇ, АНАТОЛІЯ СВАРЧЕВСЬКОГО, працівників письменницького офісу ГАЛИНИ БОРОВИК, ЛЮДМИЛИ ЛИХОГЛЯД. Відбувся зацікавлений обмін думками про роль Православної Церкви в духовному розвитку суспільства, поси-

Під головуванням очільника НСПУ Михайла Сидоржевського відбулося чергове засідання Секретаріату Національної спілки письменників України.

ленні значення літератури та її впливу на національну самосвідомість людей, спільному подоланні грізних викликів сьогодення.

...ВАДИМ ВІТКОВСЬКИЙ та МИХАЙЛО КАМЕНЮК розповіли про багаторічну традицію співпраці письменників Вінниччини з Українською Православною Церквою, творчі та видавничі напрацювання організації, передали в бібліотеку єпархії нові книги вінничан.

...Митрополит ВАРСОНОФІЙ вручив ВАДИМУ ВІТКОВСЬКОМУ і МИХАЙЛУ КАМЕНЮКУ високі церковні відзнаки: ордени Нестора Літописця першого ступеня, архієрейські грамоти — решті гостей.

...Перегорнуто ще одну цікаву, змістовну сторінку історії стосунків, багатообіцяючої співпраці Церкви і Літератури».

Як зазначив очільник НСПУ, в січні 2023 року експертна група, створена Державною службою України з етнополітики та свободи совісті на виконання рішення Ради національної безпеки й оборони України від 1 грудня 2022 року, зробила висновок про те, що УПЦ МП є структурним підрозділом РПЦ.

28 серпня 2025 року Держслужба з етнополітики та свободи совісті встановила, що Київська митрополія Української православної церкви має ознаки афіліації з Російською православною церквою, діяльність якої в Україні заборонена.

Такі тісні «багатообіцяючі» контакти окремих вінницьких письменників з УПЦ, яка є фактично «структурним підрозділом» РПЦ, викликають багато запитань. Особливо в час лютої війни з рашистами. Вже є публічна реакція обурення багатьох людей.

У телефонній розмові Михайло Сидоржевський, як голова НСПУ, запропонував голові Вінницької обласної організації НСПУ Вадиму Вітковському в термін до 28 червня скликати загальні збори організації, обговорити факт зустрічі письменників з представниками УПЦ і зробити відповідні висновки.

25 червня такі збори відбулися, але на них були присутні лише двадцять осіб із сімдесяти членів обласної письменницької організації.

Про те, що відбулося на зборах, повідомив у ФБ письменник Андрій Стебелев: «Письменницькі збори з приводу нещодавнього візиту очільника ВОО НСПУ В.Вітковського з деякими колегами до Вінницької єпархії УПЦ за «церковними орденами, благословенними грамотами та благодійними преміями» очікувано не відбулися через відсутність кворуму, проте передбачувалося виникла контраверсійна галаслива дискусія. Голова зачитав

свою довгу заяву про складання повноважень і любов до всіх конфесій, проте письменники-очільники зі своїх основних посад у комунальній установі Видавничий Дім «Моя Вінниччина», навколо якої з 2018 року рахитично жевріла й Спілка, йти на «заслужений відпочинок» й гадки не мають. Представники правління, середній вік якого складає 76 років, і яке збиралося на своє засідання за останній рік «півразу», читали палкі вірші, закликали виховувати молодь, дехто пропонував голові розірвати заяву на звільнення, бо ця історія швидко забудеться, хтось спростовував існування московського патріархату, констатував «загибель Спілки» через байдужість рядових членів й непрозорість і волонтаризм її керманичів. Хтось не отримав слова взагалі. Усе як завжди... Який вердикт? Не знаю, бо пішов раніше. Кажуть, що чинний голова має восени скликати звітно-виборні збори. Шукатиме охочих кандидатів на письменницьку булаву... Бджоли проти меду.

Моя пропозиція полягала в наступному: з'ясувати майново-фінансові відповідальності Спілки і ВД «Моя Вінниччина» через укладання джентльменської угоди (орг-штатна структура, комунальні послуги, оренда приміщень, доля журналу «Вінницький край»), рекомендувати призначити транзитним в.о. голови одного з членів правління і просити центральний провід у Києві сприяти у проведенні восени вінницьких зборів, зорієнтувавши на це хоча б нашого колегу, секретаря НСПУ Віктора Мельника».

Присутні члени Секретаріату також висловили своє обурення діями очільників Вінницької ОО НСПУ — Вадима Вітковського та Михайла Каменюка, які відкрито підтримують московських попів в той час, коли московити плондрують нашу землю та убивають українців.

Було вирішено, що таким людям не місце в Спілці і одностайно проголосоване їхнє виключення зі членів НСПУ.

Прийнята відповідна ухвала Секретаріату НСПУ: Обговоривши становище у Вінницькій обласній організації НСПУ у зв'язку з проведенням зустрічі членів Вінницької ОО НСПУ з представниками УПЦ і нагородженням вінницьких письменників церковними відзнаками УПЦ, і беручи до уваги той факт, що Держслужба з етнополітики та свободи совісті 28 серпня 2025 року встановила, що Київська митрополія Української православної церкви має ознаки афіліації з Російською православною церквою, діяльність якої в Україні заборонена, що з точки зору державного законодавства

та релігійно-експертизи означає, що УПЦ де-факто залишається структурним підрозділом Російської Православної Церкви,

Секретаріат НСПУ категорично засуджує факт проведення такої зустрічі і нагородження вінницьких письменників церковними відзнаками УПЦ.

Секретаріат НСПУ наголошує, що зустріч окремих вінницьких письменників з представниками УПЦ і отримання від них нагород, а також перенесення власних багаторічних стосунків окремих представників Вінницької обласної організації НСПУ з керівництвом УПЦ та Вінницької єпархії на всю обласну письменницьку організацію спричинили значний розголос у соцмережах і негативно вплинули на репутацію Національної спілки письменників України, значною мірою дискредитувавши її і завдаючи непоправної шкоди репутації Вінницької письменницької організації та НСПУ.

Секретаріат НСПУ категорично засуджує провадження окремими представниками Вінницької обласної організації НСПУ спільних проєктів з УПЦ від імені обласної письменницької організації без отримання повноважень на такі дії. Це не сприяє конструктивній діяльності, а вносить розкол в письменницьке середовище, що вже призвело до заяв про вихід деяких письменників із лав НСПУ.

Секретаріат НСПУ наголошує на політичній і моральній недопустимості контактів НСПУ як всеукраїнської творчої спілки, а також обласних організацій НСПУ, з представниками Української православної церкви.

Секретаріат НСПУ наголошує, що в час війни, розв'язаної путінською росією проти України, в час, коли нашу землю героїчно захищають українські воїни, а українські матері хоронять своїх синів-героїв, — підтримувати контакти і отримувати нагороди від церкви, яка де-факто залишається структурним підрозділом Російської Православної Церкви, є блюзнірством і демонстрацією зневаги до рідної землі, освяченої кров'ю її захисників.

Беручи до уваги, що зустріч з представниками УПЦ з боку НСПУ була організована головою Вінницької ОО НСПУ В.Вітковським, а також М. Каменюком, і керуючись ст. 3.7 і 6.15д, Секретаріат ухвалив:

- ✓ виключити В.Вітковського і М.Каменюка з Національної спілки письменників України;
- ✓ призначити в.о. голови Вінницької обласної організації НСПУ А.Стебелева;
- ✓ доручити А.Стебелеву в термін до 30 вересня організувати і провести загальні збори Вінницької обласної організації НСПУ, на яких буде обране керівництво Вінницької обласної організації НСПУ.

На засіданні Секретаріату був присутній і знаний меценат, голова ГО «РОДОВІДСвіт» Ігор Дідковський. Він запропонував створити Піклувальну раду при НСПУ, яка складатиметься з бізнесменів-благодійників. Ініціатива в цілому підтримана і створена робоча група, яка вивчить пропозицію Ігоря Дідковського. До її складу увійшли: Михайло Сидоржевський, Микола Гриценко, Борис Пономаренко, Сергій Куліда, Віра Саламаха, Ніна Шаварська.

Кандидатами від НСПУ до складу журі Літературної премії імені Романа Гамади висунуто Тетяну Маленьку та Юрія Мосенкіса. Кандидатом від НСПУ на здобуття Літературної премії імені Василя Симоненка став Борис Пономаренко, автор книги «Боротися — щоб жити». А кандидатами на здобуття Премії імені Богдана Хмельницького — Лариса Ніцой і Валерія Олендарь.

Насамкінець Секретаріату Микола Гриценко запропонував звернутися до Інституту Національної пам'яті та КМДА з пропозицією створити інформаційний показник поховань відомих людей на Байковому цвинтарі.

■ Пресслужба НСПУ

АПОФЕОЗ ЗНЕВІРИ

Чому діагноз «народ-бидло» описує справжній біль — і чому він хибний

Є тексти, які кажуть болючу правду неправдивим способом. Саме таким є моноєфір політолога Юрія Романенка, переказаний виданням «Хвиля» під назвою «Апофеоз бидла: Юрій Романенко про природу українського саморуйнування» [1]. Його варто прочитати — і варто з ним посперечатися, бо він торкається питання, від якого залежить не менше, ніж здатність суспільства пережити війну і не зненавидіти себе.

ВИПАДОК, ЩО СТАВ ВИРОКОМ

Аргумент Романенка починається з приватної трагедії. Сусід, з яким автор понад двадцять років живе на одній вулиці й жодного разу не бачив в обличчя, без сварки й видимого мотиву застрелив із рушниці сімейного пса — дев'ятирічного коргі. Стрілець при цьому переходив вдома сина-ухилянта й ризикує викриттям. Рационального пояснення вчинку немає [1].

З цього автор робить стрімке сходження до узагальнення. Спершу він відкидає конспірологію: ні, каже він, немає жодного «плану депопуляції», жодної зовнішньої змови. Пояснення страшніше — «проблема в самих людях», у «втраті базової людяності» [1]. Далі під емпіричний факт підводиться філософський фундамент: посилення на давньокитайського легіста Хань Фейцзи з його тезою про первісно злу природу людини [2]. І, нарешті, формулюється центральна соціологічна теза — про відсутність якісної дистанції між елітами й народом: на відміну від західних суспільств, де клас зчитується за акцентом і поведінкою, українське суспільство однорідне, а тому «бидло внизу нічим не відрізняється від бидла нагорі» [1]. Причину автор шукає в історії — в революції 1917 року, що знищила традиційні еліти, а глибше — у європейській Реформації й формуванні «дисциплінарної держави», описаної Мішелем Фуко [1; 3]. Присуд винесено без пом'якшень: Україна переживає не політичну й не економічну, а антропологічну катастрофу — «кризу самого людського матеріалу» [1].

ЧОМУ ЦЕ НЕ ПОРОЖНЯ ЛАЙКА

Спокуса відмахнутися від такого тексту велика — і хибна. Романенко фіксує реальні, а не вигадані явища: побутову жорстокість, ерозію емпатії, розпад довіри, зрощення вад «верхів» і «низів». Будь-хто, хто спостерігав пострадянську, а тим паче воєнну соціальну динаміку, упізнає описане. Понад те, автор робить інтелектуально мужній крок — переносить пояснення із зовнішньої змови на внутрішні, ендегенні причини. Конспірологія знімає з суспільства відповідальність. Романенко її повертає, і це ознака дорослішання думки, а не її капітуляції.

Має вагу й центральна теза про еліти. Вона не є лайкою — це справжнє соціологічне узагальнен-

ня з класичною генеалогією. Про те, що суспільством завжди керує організована меншина, писали Гаєтано Моска у вченні про «політичний клас» і Вільфредо Парето в теорії «циркуляції еліт», а Роберт Міхельс вивів «залізний закон олігархії» [4; 5]. Романенко застосовує цей інструментарій «навпаки»: класики пояснювали стабільність наявності відокремленої якісної еліти, а він пояснює кризу її відсутністю. Гіпотеза про те, що зміна персон при владі не змінює якості врядування, бо «верхи» й «низи» виіпанені з того самого тіста, має реальну пояснювальну силу й заслуговує на серйозну дискусію, а не на зневажливе мовчання.

ДЕ ДІАГНОСТ ПОМИЛЯЄТЬСЯ

І все ж як діагноз, а тим паче як прогноз, цей текст має вади, які не можна замовчувати.

Перша — методологічна. Логічний хребет статті є індукцією від одиничного випадку до присуду про «людський матеріал» цілого народу. Але яскравий поодинокий епізод (імовірно, узагалі психіатричної природи) — найгірший із можливих фундаментів для узагальнення на десятки мільйонів. Психологи Деніел Канеман і Амос Тверські описали цей механізм як «евристику доступності»: ми переоцінюємо загальність того, що яскраво врізалося в пам'ять [6]. Постріл по сусідському псові вражає уяву, але саме тому він оманилив як соціологічна вибірка.

Друга вада глибша — філософська. Теза «природа людини зла, матеріал дефектний» нефальсифікована: вона сумісна з будь-якими фактами, бо і жорстокість, і доброта можна вписати в її межі. За критерієм Карла Поппера, твердження, яке в принципі неможливо спростувати жодним фактом, не належить до науки — це світоглядна аксіома, а не висновок [7]. До того ж есенціалізм циркулярний: поведінку пояснюють «природою», а «природу» доводять поведінкою, і коло замикається.

Третя вада — внутрішня суперечність. Текст одночасно стверджує, що деградація має історичну причину (1917, Реформація, розрив тяглості) і що вона корениться у вічно злій природі людини. Але це дві несумісні рамки. Якщо винна історія, то «матеріал» не зіпсутий субстанційно, а ушкоджений обставинами, а отже, виловний. Якщо винна незмінна природа, то історія ні до чого. Автор користується обома поясненнями, не помічаючи, що вони взаємовиключні.

Четверта вада — найтонша, перформативна. Текст, який оплакує «втрату людяності» й емпатії, сам чинить акт розлюднення, називаючи співгромадян «бидлом» і «людським матеріалом». А «людський матеріал» — це лексикон саме тих тоталітарних режимів, розрив із якими автор оплакує; це мова, якою система дивилася на людину як на сировину. Діагност заражається хворобою, яку описує: втрачає погляд на Іншого як на суб'єкта.

ДВІ ПАРАДИГМИ ОДНОГО ПОСТРІЛУ

Найцікавіше починається тоді, коли ми запитуємо: а як інакше можна пояснити той самий постріл? Тут «Апофеоз бидла» протистить інша, значно потужніша традиція — культурно-історична психологія Льва Виготського.

Виготський довів, що вищі психічні функції людини, зокрема моральна свідомість і «внутріш-

ній голос», не даються природою, а будуються із зовнішнього, соціального матеріалу. Його загальний генетичний закон формулює: усяка вища функція з'являється двічі — спершу між людьми, потім усередині людини. Цей перехід він назвав «врашиванием» (інтеріоризацією) [8, с. 145]. Знаменита формула «мысль не выражается в слове, но совершается в слове» [8, с. 305] означає, що навіть мислення є інтеріоризованим діалогом. Звідси впливає протилежна Романенкові відповідь: якщо людина поводить як «бидло», то не тому, що такою народилася, а тому, що її свідомість зібрана зі збідного, травматичного, насильницького зовнішнього діалогу — сімдесяти років тоталітарного «вроснування» страху й покорі, пострадянської аномії, а сьогодні ще й колонізованого медіа-голосу.

Ці дві парадигми описують той самий факт, але ведуть у протилежні боки. Нативістсько-есенціалістська (Хань Фейцзи, почасти Томас Гоббс з його «війною всіх проти всіх» [9]) веде у фаталізм: лишається констатувати, що матеріал непридатний. Конструктивістсько-історична (Виготський) веде до роботи: те, що збудовано з діалогу, можна перебудувати іншим діалогом. І вирішує тут не сентимент, а наукова вага: модель Виготського емпірично підтверджена й досі лежить в основі світової педагогіки та реабілітаційної психології, тоді як теза про «дефектний матеріал» — нефальсифікована (за Карлом Поппером), тобто є поза наукою за самою своєю будовою. Прикметно й те, що сам казус Романенка — сусід, чия свідомість вочевидь змонтована з десятиліть страху (перехований син, тотальна недовіра, «перманентна війна з довколишнім світом») — краще пояснюється як продукт ушкодженого середовища, ніж як маніфестація вічно злої природи. Автор наводить факт, що спростовує його ж засновки.

ЩО НАСПРАВДІ ОПИСАВ РОМАНЕНКО

На мій погляд, автор має рацію у феноменології і помиляється в онтології. Явища, які він бачить, не галюцинація, але їхня причина не «зла природа», а накладення трьох катастроф. Перша — антропологічний злам тоталітаризму. Сам термін «антропологічна катастрофа» ввів філософ Мераб Мамардашвілі, маючи на увазі руйнування самої здатності людини бути людиною під тиском системи [10]. Друга — пострадянська аномія. Еміль Дюркгайм ще наприкінці XIX століття довів, що в періоди швидких зламів розпадається нормативна регуляція, і саме тоді сплескують безмотивна агресія та саморуйнування [11]. Третя — гострий стрес повномасштабної війни, яка деформує поведінку будь-якого суспільства, а не лише українського. Пояснювати наслідки цих трьох ударів «дефектним матеріалом» — означає плутати симптом стану із сутністю субстанції. Опік — не властивість шкіри, а слід вогню.

Є тут і небезпека, більша за наукову неточність. Теза про колективну моральну неповноцінність народу не лише хибна — вона демобілізаційна саме тоді, коли суспільство веде екзистенційну війну, і об'єктивно збігається з ключовим наративом ворожої пропаганди. Це не заклик мовчати: право на гірку критику безумовне. Це вказівка на відповідальність за рамку, у якій критику подано. Народ, який щодня доводить кров'ю здатність до найвищої солідарності й самопожертви, є живим спростуванням тези про «непридатний матеріал». Чесний діагност мусив би пояснити обидва полюси: і побутову жорстокість, і масову гідність, а не лише показувати темний полюс.

СПРОСТУВАННЯ, ЯКЕ ДАЄ ОДНЕ ЖИТТЯ

Найсильніший аргумент проти «апофеозу бидла» дає не полеміка, а одна біографія. Катерина Мандрик-Куйбіда — поетеса, зв'язкова УПА, політв'язень — зростала в незрівнянно жорсткіших умовах, ніж описувані Романенком. Вона пройшла крізь катування і табір, крізь машину, спеціально сконструйовану, щоб перетворити людину на «номер»: у таборі Абезь її звали не ім'ям, а шифром В-1-684 — буквально зведення особистості до «матеріалу» [12]. І саме там, у точці максимального тиску на «людський матеріал»,

вона не втратила, а поглибила людяність: писала вірші, вивчала мови співв'язнів, підтримувала товаришок, а наприкінці життя молилася за спасіння душ своїх катів [12].

Це не зворушлива деталь, а логічний доказ. Якби теза Романенка була істинною, якби людяність визначалася «природою» чи «матеріалом», то Катерина Мандрик не могла б існувати. А вона існувала! Отже, теза хибна: не через сентимент, а тому, що має статус спростованої наявним контрприкладом.

ЗАМІСТЬ ПРИСУДУ — ПРОГРАМА

Мудре ставлення до «Апофеозу бидла» полягає не в тому, щоб відкинути його, а в тому, щоб перечитати по-виготськи. Спостереження Романенка варте збереження, а його присуд — заміни. Формула мала б звучати так: не «матеріал непридатний», а «внутрішній голос суспільства колонізовано страхом, травмою, зневагою, ворожою й власною деструктивною риторикою, і саме тому його треба перебудувати». Ця заміна перетворює безвихідь на завдання: якщо свідомість будується з діалогу, то культура, освіта, слово й особистий приклад не безсилі втіхи, а інструменти ремонту.

І наостанок про саму назву. «Апофеоз» означає обожнення, піднесення до божественного. Назвавши співгромадян «бидлом» і піднісши цей погляд у ранг остаточної істини, текст здійснює власний, зворотний апофеоз — обожнення зневіри. Найгідніша відповідь на нього — не оптимізм за наказом, а тверезе знання: людину робить людиною не природа, а зв'язок з іншими, з культурою, зі словом. Про це і наука Виготського, і мовчазне свідчення тих, хто, як Катерина Мандрик, лишався людиною там, де на це не було жодного «матеріального» права.

Використані джерела:

1. Апофеоз бидла: Юрій Романенко про природу українського саморуйнування [Електронний ресурс] // Хвиля. — 2025. — 25 жовтня (виклад моноєфіру Ю. Романенка). — Режим доступу: <https://hvu.ua.net> (дата звернення: 20.07.2026).
2. Хань Фэй-цзы // Древнекитайская философия : в 2 т. / сост. Ян Хин-Шун. — Москва : Мысль, 1973. — Т. 2. — 384 с.
3. Фуко М. Наглядати й карати: народження в'язниці / пер. з фр. П. Тарашука. — Київ : Основи, 1998. — 392 с.
4. Моска Г. Правлячий клас // Демократія: антологія / упоряд. О. Проценко. — Київ : Смолоскип, 2005. — С. 831–856.
5. Pareto V. The Mind and Society : a Treatise on General Sociology : in 4 vol. / transl. by A. Bongiorno, A. Livingston. — New York : Harcourt, Brace, 1935. — Vol. 4 : The General Form of Society. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://archive.org/details/ParetoTheMindAndSocietyVol4TheGeneralFormOfSociety> (дата звернення: 20.07.2026).
6. Канеман Д. Мислення швидко й повільно / пер. з англ. Максима Яковлева. — Київ : Наш Формат, 2017. — 480 с.
7. Поппер К. Логіка наукового відкриття / пер. з англ. — Київ, 2010. — (Ориг.: Popper K. The Logic of Scientific Discovery. — London : Hutchinson, 1959).
8. Виготський Л. С. Мышление и речь // Собрание сочинений : в 6 т. — Москва : Педагогика, 1982. — Т. 2. — 504 с.
9. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / пер. з англ. — Київ : Дух і Літера, 2000. — 606 с.
10. Мамардашвили М. К. Сознание и цивилизация // Как я понимаю философию. — Москва : Прогресс, 1990. — С. 107–121.
11. Дюркгайм Е. Самогубство: соціологічне дослідження / пер. з фр. — Київ : Основи, 1998. — 519 с.
12. Мандрик-Куйбіда Катерина. Ставай, Україно, до бою! / Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. 264 с.
13. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас // Вибрані твори / пер. з ісп. — Київ : Основи, 1994. — С. 15–139.

Василь КУЙБІДА

ОСТАННІЙ ЄПІСКОП ПАТРІАРХА ФІЛАРЕТА НАУКОВО ПІДТВЕРДИВ ІСТИННІСТЬ БІБЛІЇ

(Закінчення. Початок на с. 1)

Справді унікальними є дослідження з біблістики єпископа Юрія Мосенкіса. Зусиллями своїх тривалих наукових студій він спромігся дати відповідь мало не на всі питання, котрі виникають при читанні Святого Письма. Таким чином він спростував численні положення багатовікової «критики» Біблії й показав, що вона не протиставлена науці, а гармонійна з нею. Розглянемо декілька прикладів.

У Євангеліях сказано, що при розп'ятті Ісуса Христа трапилося затемнення сонця, яке тривало три години. З погляду астрономії це неможливо. По-перше, сонячне затемнення не може тривати більше 8 хвилин. По-друге, дата Великодня прив'язана до місячної повні після весняного рівнодення, а в повний місяць можливе тільки місячне, але не сонячне затемнення. Юрій здійснив комп'ютерне моделювання неба в день розп'яття Христа, обчислений іще декілька століть тому — 3 квітня 33 року. Виявилося, що в цей день збіглися два астрономічні явища. Спершу відбувся вечірній захід денного світила, що зазвичай триває близько години. І безпосередньо після цього почалося затемнення місяця тривалістю близько двох годин. Разом — саме ті три години, про які йдеться в Євангеліях. До запису новозавітних оповіді побували в усній формі впродовж десятиліть, і в устах оповідачів образи заходу сонця й безпосередньо після нього затемнення місяця могли поєднатися і перетворитися на образ тривалого затемнення сонця. Дивно, що за два тисячоліття християнства мільярди людей читали Євангелія й ніхто досі не запропонував коректного природничого пояснення.

У Старому заповіті йдеться про незвичайний для людини вік післяпотопних патріархів. Авраам прожив 175 років, його син Ісаак 180, а онук Яків 147. Ці числа піддавали нищівній критиці й протиставляли науці. Ключем до правильної інтерпретації цих відомостей виявилось повернення Якова до свого батька Ісаака після 20-літньої відсутності — так само, як через 20 років повернувся до свого батька Одисей. (В «Одіссеї», котру впродовж століть подібно до біблійних оповідей передавали усно, збережені точні числа наречених Пенелопі й дерев у саду Одисеєвого батька — разом вони становлять кількість місяців у 20-ти роках). У давнину 20-літній період уважали сакральним: дві найбільші планети — Юпітер і Сатурн — видимо зближуються з такою періодичністю. Повернення Якова й Одисея до своїх батьків після 20-літньої відсутності символізує зближення (як здається спостерігачеві з Землі) двох названих планет. Виявилося, що 147 років життя Якова символізує кількість місяців 12-річного циклу Юпітера (на якому базується і символіка подвигів Геракла, і китайський календар), а 180 років життя Ісаака — це половина 29,5-річного циклу Сатурна так само в місяцях. Нарешті, роки життя Авраама (175) та кількість його слуг (318) указують на давні (не пізніше XVIII століття до н.е.: Авраам був сучасником вавилонського царя Хаммурапі) спостереження Урана та Нептуна (наведені числа становлять 1/6 періодів цих пла-

нет у місяцях), «відкритих» європейською астрономією, відповідно, тільки у XVIII та XIX століттях. Якби це були просто числа на позначення тривалості життя, їх би не передавали усно століттями в такій точності.

Доповідь Юрія Мосенкіса про високий рівень біблійної астрономії, зокрема біблійні свідчення давнього спостереження Урана і Нептуна, на міжнародній астрономічній конференції в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка справила сенсаційне враження на слухачів.

Єпископ Юрій запропонував декілька принципів декодування Святого Письма та

іще яскравіший образ — створення світу декілька тисяч років тому. Старозавітний календар починається в 3760 р. до н.е., але в цей час ні на Близькому Сході, ні в інших куточках землі, як свідчить археологія, не відбувалося нічого незвичайного. Однак і в Старому, і в Новому Заповіті сказано, що для Бога тисяча років — як один день. Символічно інтерпретувавши шість днів творення світу як шість тисячоліть і додавши їх до названої дати, отримуємо 9760 р. до н.е. Саме в цей час людство вперше перейшло від привласнювального господарства (збиральництва, мисливства, рибалки) до госпо-

робили в давнину, «інклюзивно» — включно з початковою і кінцевою датами).

Біблія згадує 10 «кар єгипетських», серед яких 9-та — темрява. Коментаторська традиція давно припускає настання кожної кари за місяць після попередньої. Настають вони одразу після смерті фараона, що правив «тривалий час» — Рамсеса II, який перебував на троні 66 або 67 років. Фараон помер улітку 1224 р. до н.е. (нещодавнє передатуння цієї події 1213 роком до н.е. помилкове), а «кров у Нилі» (перша кара) — це забарвлення нильської води червоною глиною на початку розливу річки в липні. Темрява (дев'ята кара) — це сонячне затемнення в березні 1223 р. до н.е. Це трапилося саме через чотири століття після вищезазначеної попередньої дати — астрономія як винятково точна наука підтверджує біблійний образ 400 років єгипетського рабства.

Іще один біблійний сюжет, який суперечить археології, — узяття міста Єрихон на початку XII століття до н.е. У цей час місто вже кілька століть лежало в руїнах. Але брали його специфічно — за допомогою сурм (що вже вказує на певний символізм, а не реалії матеріальної культури). Таким був обряд відганяння злих сил під час затемнення Сонця або Місяця. Назва міста Єрихон означає «місячний», і в 1183 р. до н.е. (рівно через 40 років після темряви єгипетської) відбулося місячне затемнення. Отже, й тут «критики» не вловили символічного змісту Святого Письма — бачили археологію там, де слід було шукати астрономію.

Нарешті, Біблія містить опис битви, коли Сонце та Місяць були зупинені посеред неба. «Критична» література переповнена описами катастрофічних наслідків таких явищ або й відвертими глузуваннями над цим місцем біблійного тексту. Насправді не тільки «сонцестояння» (щороку близько свята Івана Купала), а й «місяцестояння» (двічі на 18,6-річний цикл Місяця) — відомі астрономам природні явища. Очевидно, у Святому Письмі йдеться про збіг (або принаймні значну часову близькість) дат сонцестояння і місяцестояння. Як сказано в тексті — тоді ж із неба падало каміння. Це були скоріше не метеорити, а один із регулярних щорічних метеорних потоків (асоційованих із метеоритами). Неправильне розуміння Біблії — не привід для її критики.

Таким чином, як показує у своїх дослідженнях єпископ Юрій, точні науки (астрономія, геологія, археологія, кліматологія) не тільки не протиставлені Святому Письму, а цілком підтверджують його — до того ж не в загальних рисах, а з хронологічною точністю. Нині побудовано точну хронологію науково підтверджених біблійних подій.

Студіями Юрія Мосенкіса яскраво показано крах багатовікової «наукової» критики Біблії — на цьому письмово наголосив почесний громадянин міста Києва патріарх Філарет, рекомендуючи дослідника на високе звання почесного громадянина древньої столиці великої України.

Дмитро КОЛЯДЕНКО,
головний редактор журналу
«Мова та історія»

інших стародавніх фольклорних та літературних текстів. По-перше, коли факт здається незвичайним, то він репрезентує не ту галузь знань, як здається на перший погляд. Наприклад, вік життя патріархів — це не біологія, а астрономія. По-друге, тривале усне передання точних не заокруглених чисел — свідчення їх важливості. Наприклад, книга Буття дає точну кількість різних видів худоби, подарованих Яковом його братові Ісакові (останній описаний як «червоний») і пов'язаний із символікою планети Марс). У цих числах також закодовано планетні періоди.

Яскравий приклад — усесвітній потоп. Мало хто звертає увагу на те, що Біблія містить його точне датування — через 1656 років після початку старозавітного календаря в 3760 р. до н.е. Це 2104 р. до н.е. У цей самий час, наприкінці III тисячоліття до н.е., відбувся всесвітній потоп і за давньогрецькими джерелами (як свідчить римський енциклопедист Варрон), і за давньокитайськими. Але археологічно встановленого потопу в той період не було ні на Близькому Сході, ні в Греції, ані в Китаї. Натомість у Вавилоні й Греції була відома астрономічна символіка: коли планети видимо збираються у зимових «водних» сузір'ях (Козоріг, давня форма якого — Коза-Риба, Водолій та Риби), то настає всесвітній потоп. А саме в той час можна було спостерігати планети в сузір'ї Водоля, що формою нагадує хвилю. Отже, образ потопу репрезентує не геологію, а астрономію. Цей потоп не слід плутати з первісними водами, які упокорює Бог. У різних місцях Біблії згадано, що Бог смиряє первісну водну стихію, уособлену чудовиськами. Образ первісних вод властивий фольклору різних континентів планети й описує реальну геологічну подію — пік заводнення в час танення льодовиків близько 10 000 р. до н.е.

дарства продуктивного (виращування рослин та тварин). І трапилося це біля витоків Тигру та Євфрату — саме там, де Біблія розміщує рай земний! Отже, Святе Письмо зберегло і час, і місце виникнення принципово нового типу людської культури.

Оповідь біблійної книги Буття про етапи створення світу Богом містить повідомлення, яке тривалий час уважали за кричущу суперечність науці. Ідеться про створення світла до створення світил, зокрема Сонця. Однак жодної суперечності тут немає. У зазначений вище час, на початку X тисячоліття до н.е., завершився льодовиковий період, почалося масштабне танення масивів льоду, рівень світового океану значно піднявся (первісні води, про які йшлося вище). Причиною різкої зміни клімату вважають удар астероїда, який також спричинив забруднення атмосфери — певний час не було видно Сонця, і люди бачили світло без світил (як тепер узимку — а тоді «зима» тривала роками). Лише з часом атмосфера прояснилась і Сонце стало доступним для спостереження.

Старий Заповіт містить образ, який прямо вказує на вагомість символіки астрономічних спостережень. Юний патріарх Йосиф говорить своїй родині, що Сонце, Місяць та 11 зірок уклонилися йому. Йосифів батько інтерпретував це як поклоніння Йосифові його родини — батьків та братів. Небесний знак цього образу — парад планет 1622 р. до н.е., через декілька років після надпотужного вибуху вулкану Санторин біля Криту, що спричинив, зокрема, описаний у Біблії голод у Єгипті. (Сім років голоду — від датованого археологами вибуху вулкану 1628 р. до н.е. до парад планет 1622 р. до н.е. в сузір'ї Стрільця, пов'язаному з символами патріарха Йосифа. 7-річний період тут пороховано, як це

ІСТОРІЯ ВИМАГАЄ ПРАВДИ

Сама назва та перші абзаци статті Лукаша Адамського «Волинський негационізм як фактор, обтяжуючий польсько-українські відносини: аналіз дискусії 2016 року» насторожує стосовно її об'єктивності, а тим більше наукового обґрунтування самої суті початку та розвитку Волинської трагедії.

Автор в однобоких і далеких від істини польських традиціях звинувачує і український націоналізм як перешкоду польсько-українським добросусідським відносинам, і колишню ОУН-УПА за боротьбу проти намагання поляків зберегти за собою Східні Креси, і нинішніх дослідників — за збереження пам'яті борців за незалежність України.

Автор та деякі його польські колеги, звинувачуючи ОУН-УПА в масових вбивствах поляків, послідовно замовчують масові вбивства українців Армією Крайовою та іншими польськими збройними загонами, ігнорують або свідомо спотворюють факти, що спричинили ці масові вбивства з обох сторін.

У зв'язку з цим доречно нагадати, що 1943 року польський аналітик генерал Стефан Ровецький повідомляв у штаб Верховного головнокомандуючого збройних сил у Лондоні: «Буйний націоналізм, як польський, так і український, був однією з причин суперечностей, які призводили до актів насильства і терору з одного та другого боків. Конфліктний стан національно-політичних стосунків відображався на всіх ділянках життя країни». (Польща та Україна в тридцятих-сорокових роках ХХ століття: невідомі документи з архівів спеціальних служб. — Т. 4, частина І. — Варшава — Київ, с. 134).

Не зупиняючись на генезі українського, як і польського націоналізму, сподіваюся, що, можливо, пан Адамський та його колеги підкоригують діоптрію своїх окулярів і, врешті-решт, побачать істинні причини Волинської трагедії, як їх бачив генерал Ровецький. Тоді, безперечно, об'єктивні аргументи та факти української сторони не будуть такими для них несприйнятливими і не буде тоді брутальних і образливих для українців тверджень, що на Волині в 1943-1944 роках від рук українців гинули лише поляки. Поляки вбили не менше українців, використовуючи свою вірну службу німецьким окупантам як поліцаї, а згодом і у співпраці з каральними органами СРСР.

Вимагаючи засудження ОУН-УПА та їхніх керівників, поляки героїзують убивць українців: Армію Крайову, інші збройні загони польського підпілля, їхніх командирів. Більше того, в Польщі масовими тиражами розповсюджуються спогади жорстоких убивць українців. Так, зокрема, польський терорист Стефан Домбський пише: «Коли ми входили до українського будинку, наш «Вілушко» (псевдонім іншого терориста. — Я. Ф.) ставав буквально шаленим. Статуєю, як добре розвинена горилла, якщо тільки бачив українців, очі виходили йому з орбіт, з відкритих губ починала капати слина, і він справляв враження скаженого... Старий ножевик із Львівських Пасік кидався на скам'янілих українців та різав їх на шматки. З нечуваною вправністю розпорував їм животи чи розрізав горлянки, аж кров бризкала на стіни». Думаю, авторам фільму «Волинь» не потрібно було багато креативу, щоб цей польський кат став прообразом українців, які вбивають поляків.

Додам, що Стефан Домбський і його підлеглі вбивали не за своєю ініціативою, а

виконували розпорядження польського підпілля з централізованим управлінням, яке безпосередньо підпорядковувалося польському уряду в Лондоні.

Пан Адамський, який начебто піклується про поліпшення польсько-українських відносин, не назвав польських вбивць українського народу. Він, як і його однодумці, зазомбований своєю зверхністю і зневагою до українців, ностальгією за Східними Кресами. Саме ці «дослідники», займаючи і сліпо відстоюючи однобоку, необ'єктивну щодо згаданих подій позицію, не лише обтяжують, але, в перспективі, можуть знищити добросусідські українсько-польські взаємини.

На цьому можна було б завершити зауваження до статті пана Адамського. Можна, якби в Польщі, на моє глибоке переконання, не відроджувалася, особливо після проголошення Україною своєї незалежності, та обстановка, яка панувала в 20-30 роках минулого століття стосовно українського питання. Правда, тоді політика гноблення і ополячення українців здійснювалася польським урядом при масовій підтримці інтелігенції і ветеранів боротьби за незалежність Польщі. Діялося це силовими та ідеологічними методами, особливо тими, що виховували в поляків зверхність і зневагу до українців та ненависть до них як до ворогів держави. Наведу лише деякі відомі факти:

Польща не виконала міжнародного рішення про тимчасове адміністративне управління Східною Галичиною, а, захопивши її, встановила режим терору;

- ✓ зрадила Україну, підписавши Ризький договір з більшовицькою Росією;
- ✓ практично позбавила українців політичних прав;
- ✓ закрила українські школи, заборонила українську мову в установах, позбавила права українцям засновувати господарчі організації;
- ✓ ввела перманентні арешти й переслідування українців, створила концентраційні табори, в яких основною масою засуджених були українці;
- ✓ провела «пацифікацію», під час якої здійснювалися вбивства і калічення людей, знищувалися українські бібліотеки, товариства «Просвіта», інші громадські та культурні установи;
- ✓ масово заселяла українські землі поляками, надаючи їм економічні і політичні привілеї;
- ✓ руйнувала православні церкви;
- ✓ позбавила православного українця права добитися справедливості в судах.

Уряди довоєнної Польщі чудово знали про наростаючі незадоволення і опір українців, але сподівалися на силу терору і швидке ополячення. Так, лідер Народово-Демократичної партії професор Станіслав Грановський в 1924 р. на засіданні Сейму заявив, що після його плану за двадцять п'ять років українська проблема буде цілковито ліквідована, а політичний діяч — волинський воєвода Генрік Юзевський пообіцяв зробити подібне за десять років. Для здійснення цих планів видавалася спеціальна література, зокрема посібник «Проект на

знищення Русі». Зрозуміло, що йшлося про знищення українців як нації.

У теперішній Польщі, яка є стратегічним союзником України, а українська влада, як і суспільство загалом, високо оцінюють добросусідські відносини з нею, знову починають відроджуватися претензії до України, культивуватися зневага, а часто і національна нетерпимість до українців. Цей процес, на жаль, набуває системного та організованого характеру і включає в себе вищий законодавчий орган Польщі — Сейм, політичні та громадські організації, істориків, діячів культури.

Антиукраїнська істерія, особливо після демонстрації фільму «Волинь», спричиняє приниження, побиття, а то і вбивство українців в Польщі. Щоправда, суди і поліція притягують винних, на відміну від довоєнної Польщі, до відповідальності.

Але кому і для чого потрібне виховання поляків у ненависті до українців, які наслідки це може принести в майбутньому? Напрошується лише один висновок: певним політичним силам Польщі важливе не лише збереження пам'яті про загиблих волинських співвітчизників (Україна в цьому лише допомагала б), вони, ці сили, не лише сумують за втраченими Східними Кресами, а й плекають надію на їхнє повернення. І яраз в цьому, на моє глибоке переконання, криється небезпека українсько-польським відносинам і територіальній цілісності України.

У зв'язку з цим гарячим головам у Польщі нагадую слова міністра закордонних справ Речі Посполитої в Лондоні пана Рачинського, який перед смертю в 1993 році сказав: «Ми всю свою життєву енергію і політичну діяльність спрямували на оборону польських східних територій. І зараз, помираючи, я дуже радію, що це нам не вдалося. Дивлячись на страшну різницю, яка відбувається в Югославії, уявіть собі, що могло б діятися на Волині чи у Східній Галичині». Мудрі слова поляка, який був не меншим патріотом Польщі, ніж теперішні польські політики, але реально оцінював історичний хід подій.

На початку липня цього року в Польщі оголошено розшук свідків «геноциду з боку ОУН-УПА». Я — також свідок, щоправда, вбивств поляками українців. З шостого на сьоме січня 1943 р. четверо озброєних поляків з польських колоній Маруся та Марянувка, що межували з хуторами села Несвіч, де проживала наша сім'я, почали ломитися в двері будинку, в якому зібралися для оборони родини наших сусідів. Відчувши, що можуть наразитися на небезпеку, поляки залишили нас і пішли до хати Левка Ковтонюка, де по-звірячому вбили семеро людей. Інше, ще кривавіше, вбивство відбулося 19 квітня 1943 року в селі Красний Сад, де проживали родини синів і дочок сестри моєї бабусі Зіни-Сальвії. Поляки-шукцмани разом із цивільними під командою крайсландвірта німця Ампеля вбили 103 мешканців села. Поляки з навколишніх сіл та колоній два дні грабували добро вбитих, а 21 квітня село підпалили. Можу засвідчити, що В. і Е. Семашки, відомий

твір яких став біблією для польських істориків, хоча в ній дуже багато від лукавого, замовчують цей злочин поляків, мимохідь говорячи про кільканадцять жертв від рук німецьких жандармів.

Пани Семашки стверджують, що в моєму рідному селі Несвіч від рук українців загинуло 29 поляків і жодного українця. Фактично вбито 45 українців і трьох поляків-організаторів терору проти українців. Загалом по Волинській області, за ґрунтовним дослідженням Івана Пущука, Семашки в три з половиною рази зменшили втрати українців і у сімнадцять з половиною разів збільшили втрати поляків. Але, думаю, полякам ці свідчення і факти поки що не потрібні. Вони не шукають і не хочуть бачити істини, відчують лише свої болі, а до чужих, які сталися з їхньої вини, ставляться байдуже.

Про все я опублікував статтю вісім років тому. На мою думку, висновки, що містяться в ній, актуальні й сьогодні. Державна політика, антиукраїнська пропаганда, активна, хоча дуже часто необ'єктивна позиція польських істориків, діячів культури та нащадків поляків з Волині зробили свою справу: президентом Польщі обрано відвертого українофоба.

Саме він 24 червня 2026 року висловив територіальні претензії до України, назвавши Волинь польською землею. Його дії, спрямовані на послаблення України у війні з московією, свідчать самі за себе. Сподівання на поразку нашої країни зі всією очевидністю вселяють сподівання на поділ української території по річці Збруч, як це зробили його попередники в 1919 році.

Проте не все так безнадійно. Українська влада, і передусім дипломатія, як можуть, знімають напругу, не даючи водночас втручатися польським екстремістам в наші внутрішні справи. Важливо і те, що половина населення Польщі не поділяє антиукраїнських поглядів свого президента. Уряд Польщі залишається прибічником добросусідських відносин. Але і нам потрібно бути більш обачливими, особливо в владному рівні.

Поліпшення добросусідських стосунків із Польщею немало залежить і від українського суспільства, громадських організацій. На мою думку, українським ЗМІ, публіцистам, історикам, установам з питань історії, діячам культури, бізнесменам слід активніше брати участь у зміцненні українсько-польських взаємин. Тим більше, що польська опозиційна президенту преса поки що публікує матеріали з України не на користь польським українофобам. Далеко не всі поляки, які проголосували за пана Навроцького, обізнані з фактичними масовими злочинами Армії Крайової, інших польських формувань проти українців Волині та Холмщини. Не зайве частіше згадувати і про етноцидну операцію «Вісла» польської держави щодо українців.

Виходячи з антиукраїнських подій, що відбуваються в Польщі, нам уже недостатньо пасивно відстоювати історичну правду про Волинську трагедію. Назріла необхідність активно і послідовно діяти на міждержавному та політичному рівні — добиватися відміни рішення Сейму Польщі про геноцид поляків на Волині. Або прийняти закон України про геноцид українців польською державою (операція «Вісла»), а також на Волині Армією Крайовою та іншими польськими загонами, які підпорядковувалися уряду Польщі в Лондоні.

І все ж таки вірю, що українці та поляки в майбутньому житимуть у мирі та дружбі. І хай нам в цьому допоможе Бог!

Ярослав ФЕДОРЧУК,
член НСПУ, дослідник
Волинської трагедії,
народний депутат України
чотирьох скликань

Еlegantна Світлана Короненко у вишуканому стилі оголосила про початок урочистостей. Самі нагородження це щось рідне і близьке, гарне і відверто родинне. В залі зібрались ті, кому близьке українське слово, неповторний творчий світ Михайла Слабошпицького, пам'ять про людину, яка жила чесно, мислила вільно та залишила вагомий слід в українській літературі. Поруч зі мною були письменники, просвітяни, журналісти, читачі, люди, які щиро віряють в Україну. У залі панувала тиша, що промовляла голосніше за слова. Бо коли оживає історія, серце починає слухати уважніше. Присутні уважно слухають, аплодують і на обличчях написана радість за цьогорічних лауреатів. Особливої атмосфери вечору надав виступ Павла Мовчана, що став емоційною окрасою заходу та зворушив усіх присутніх. Михайло Сидоржевський, Лариса Петрова, Максим Рильський, Павло Гриценко, Теодозія Зарівна, Дмитро Дроздовський, Дмитро Чистяк — достойні і глибокі виступи про сьогодення і війну, мир і перемогу, літературу і Україну. Про Україну, яка щоразу воскресає, незважаючи на всі спроби стерти її ім'я з історії. Знаєте, що впало мені особисто в око. Це правда, яку роками намагалися приховати, стерти, забути. Але правда має дивовижну властивість — вона завжди знаходить дорогу до людського серця. Завжди і при будь-яких потрясіннях.

Особлива родзинка від Олександра Хоменка, цьогорічного лауреата літературної премії імені Бориса Нечерди. Він говорив з нами прямо з фронту, по телефону. Дякував за нагороду, і його голос об'єднав покоління в часі і просторі. Особливо зворушливо пролунало від Олександра Хоменка «Слава Україні» і наше багатоголосне «Героям слава».

І як приємний бонус від Бориса Фінкельштейна, цьогорічного лауреата премії імені Михайла Слабошпицького. Цей поважний письменник пробився на урочистості з-поза меж України майже в кінці, і по відеозв'язку додав свій голос в ім'я української літератури. І це було фантастично красиво і достойно.

Всім величезна подяка за Честь, Гідність, Незламність.

І нарешті імена цьогорічних лауреатів.

Премія ім. Дмитра Нитченка присуджується за пропаганду українського слова. Засновники — Ліга українських меценатів та родина Дмитра Нитченка (Австралія). Премія заснована 2000 року.

ВІДБУЛАСЬ ЦЕРЕМОНІЯ НАГОРОДЖЕННЯ ПРЕМІЯМИ ЛІГИ УКРАЇНСЬКИХ МЕЦЕНАТІВ, НСПУ, ЖУРНАЛУ «КИЇВ» ТА РОДИН СЛАБОШПИЦЬКИХ І НИТЧЕНКІВ

У Національному музеї літератури України відбулась знакова подія в літературному світі. Урочиста церемонія нагородження преміями Ліги українських меценатів та Національної Спілки письменників України.

Лауреати:

— Михайло Сидоржевський, голова Національної Спілки письменників України, письменник, журналіст, головний редактор «Української літературної газети»;

— Максим Рильський, український журналіст, письменник, науковий співробітник Київського музею М. Т. Рильського;

— Віктор Ліфанчук, журналіст, композитор і автор та виконавець власних пісень;

— Віктор Мазаний, засновник та автор проекту всеукраїнського літературно-мистецького свята «Городецький автограф»;

— Олена Рабій, завідувач бібліотеки ім. М. В. Гоголя Центральної бібліотечної системи Голосіївського району м. Києва.

Літературна премія ім. Володимира Свідзінського присуджується «за нові поезії, які стали взірцем глибокого ліризму в дусі традицій Володимира Свідзінського і помітним явищем сучасної української поезії». Засновники: Ліга українських меценатів та журнал «Київ».

Лауреати:

— Дмитро Чистяк, секретар Національної спілки письменників України, заступник

голови Київської організації НСПУ, професор кафедри романської філології КНУ імені Тараса Шевченка, доктор філологічних наук;
— Борис Щавурський, український поет, літературознавець, редактор. Член Національної спілки письменників.

Літературна премія імені Бориса Нечерди присуджується «за пошуки нової поетичної мови й сміливі творчі експерименти, за самобутні художні відкриття та утвердження нових напрямків в українській поезії». Засновники: Ліга українських меценатів, редакція журналу «Київ» та Одеська організація Національної спілки письменників України.

Лауреат:

— Олександр Хоменко, український поет і есеїст, історик, музейник і військовослужбовець, кандидат історичних наук.

Літературна премія ім. Михайла Слабошпицького заснована з метою пошанування видатного письменника і громадського діяча Михайла Слабошпицького (1946–2021), популяризації його різногранної творчої спадщини, утвердження високих мистецьких стандартів у національному письменстві і літературній критиці. Має одну номінацію — художньо-біографічна/мемуарна проза.

Засновники: Черкаська обласна організація НСПУ, родина Слабошпицьких: діти Іванна, Мирослав, Святослав та дружина Світлана Короненко-Слабошпицька.

Лауреати:

— Марія Людкевич за книжку «Різдвяник». Мала проза Львів, СПОЛОМ, 2024;

— Борис Фінкельштейн за книжку «О, Венеція...!» Київ, Саміт-книга, 2026.

Відзнака журі:

— Ірина Мироненко за книжку «Доступ. Спроба портрета офіцера й поета Віктора Пінченка» Харків, Майдан, 2026;

— Сергій Мартинюк за книжку «Позивний "Письменник", або Як Ірпінці русно відіпріпили» Одеса, «Астропринт».

Вічна слава всім, хто поклав життя за свободу рідної землі.

І вічна шана тим, хто повертає їхні імена із забуття.

Слава Україні!

**Сергій
МАРТИНЮК,**
письменник

«СПІЛЦІ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ» — 35 РОКІВ. ШЛЯХ ГІДНОСТІ І ЧЕСТІ

Колись мене навчили в дитинстві, що справжня Честь і Гідність свідків не потребує. В Україні багато людей, які думають, що вони Українці. Не треба думати — треба бути Українцем! Треба бути, а не хотіти бути.

Війна, розпочата у 2014 році, зумовила вплив у Сили оборони України десятків тисяч вмотивованих офіцерів, що героїчно проявили себе у боях за незалежність і територіальну цілісність України.

І невеличкий відступ в історію. Станом на 1990 рік близько 75% офіцерів Київського, Одеського і Прикарпатського військових округів (УРСР) становили росіяни (у Внутрішніх військах їхня частка складала 80%), натомість 60% офіцерів Далекосхідного і Забайкальського округів (РРФСР) — українці.

Пишу і з телеграм каналів несеться істерично: «Циркон на Київ. Всі в укриття». «Ракета через Бучанський район на захід. Всі в укриття». Чергова атака москвитів на Україну. Але ж нам своє робить...

28 липня 1991 року. Перший з'їзд офіцерів — громадян України — в Києві створив Всеукраїнську громадську організацію військово-патріотичного спрямування «Спілка Офіцерів України».

Статут організації було затверджено на Першому з'їзді офіцерів, який відбувся 27–28 липня 1991 року. В ході роботи з'їзду було прийнято Постанову про створення «Спілки офіцерів України» з чітко визначеною метою — будівництво національних Збройних Сил та їх соціально-правовий захист. На з'їзді, який був подією історичної ваги, прибуло 320 делегатів і понад 100 запрошених гостей. Успіхові з'їзду сприяла організаційна підготовка, яка розпочалася з проведення Конференції в Києві 2–3 лютого 1991 року (присутні 123 особи — переважно офіцери дійсної служби). Також, в роботі Конференції взяли участь депутати Верховної Ради України, які підтримували ідею

необхідності створення Україною власних Збройних Сил.

І це зробили саме ті офіцери, які на ментальному рівні розуміли, що вони Українці.

Саме вони розуміли, що протягом віків у нашого народу вкрали все — мову, культуру, історію. Не змогли вкрати тільки одного — наші нескоренні Українські гени. Вони розуміли, що московія вкрала їхню землю, їхню Батьківщину, їхнє майбутнє. Тому час

прийшов і пора створювати власні Збройні Сили України і відновлювати Україну. І вони це зробили. Саме вони задали той посыл Честі і Гідності, якій наразі тримають їхні нащадки.

Сто років тому Україну намагалися зламати голодом. Сьогодні її намагаються знищити ракетами, вогнем і окупацією. Не вийшло і не вийде! Ми маємо справу з нелюдьми, з абсолютним злом, яке треба знищити.

Нам треба змінюватися і займатися внутрішнім вихованням відповідальності, розвитку, будівництвом нової України. Це справа молодого покоління. А зараз про перших офіцерів, хто кинув виклик комуністичній імперії і ПЕРЕМІГ. Про тих, хто стояв у витоків ЗСУ і не просто стояв, а створював нові Збройні Сили України!

І як заключний штришок. Теза з програми (затверджена 14 грудня 1996 року на IX з'їзді СОУ) — Єдина та найвища організація. Спілка офіцерів України є надпартійною, єдиною та вищою організацією, яка на рівні з Верховною Радою України, Урядом та громадськістю представляє загальні, духовні, соціальні і професійні інтереси усіх офіцерів, прапорщиків, військовослужбовців, які проходять службу за контрактом, солдат, які є на дійсній службі, запасі та відставці, а також членів їх сімей і осіб залежних від них. Членство в спілці є добровільним!

Сергій МАРТИНЮК,
перший заступник голови СОУ

Невблаганна смерть перервала розкіш живого спілкування Михайла Слабошпицького з читачем і глядачем. Надлюдська працелюбність сколихнула час і скоротила земний вимір, але подарувала вічності злет.

Сотні знакових імен у пам'яті, в його «дзеркалі» душі, котрих він відтворював серцем. Найкраще сказати про це встиг сам: «У минуле дивився — мов у дзеркало, подароване пам'яттю. І воно розгортає перед тобою цілу галерею облич тих людей, яких просто не можна забувати, бо то були видатні люди. Автор дякує долі за те, що зустрів їх на життєвих розхрестах».

Воістину, як стверджував автор, у книгах є «те, чого ви не прочитаете в історії літератури».

Михайло Слабошпицький як уже знаний письменник і літературознавець завжди пам'ятав про журналістику, яка полонила правдивим словом у його художньому розкрилі. Так, це художня публіцистика, ота святість, перед дверима якої стоїш із відкритою душею. Без звичного художнього домислу й вимислу, лише з притаманним упізнанням високим стилем аристократичності духу в барвистому українському слові. Це він, Михайло Слабошпицький, ще 1986 року в своїй уже легендарній книзі «Марія Башкирцева» означив твір як роман-есе про відому в світі талановиту українську художницю та письменницю драматичної долі. Розкішна мова, сповнена внутрішніх переживань героїні, вихоплює із простору й часу, утверджує людські цінності в розмаїтті.

Я бережу ту першу «Марію Башкирцеву» Михайла Слабошпицького, як і дороге мені п'ятикнижжя з автографом другого тому «Тіні в дзеркалі». Завважила, що три книги своїх «дзеркал» «про час і про людей» він присвятив доньці Іванні, синам Мирославу й Святославу, внукові Тадею та дружині Світлані. На четвертому бестселері «3 присмеркового дзеркала» присвята наче з нотою прощання: «Всім, кого я люблю і ким дорожу».

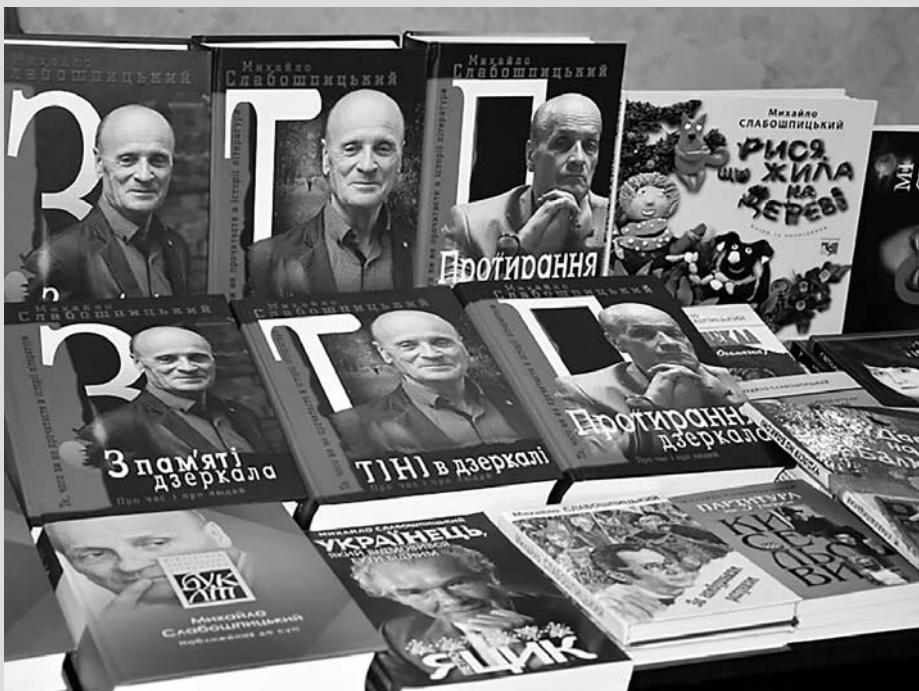
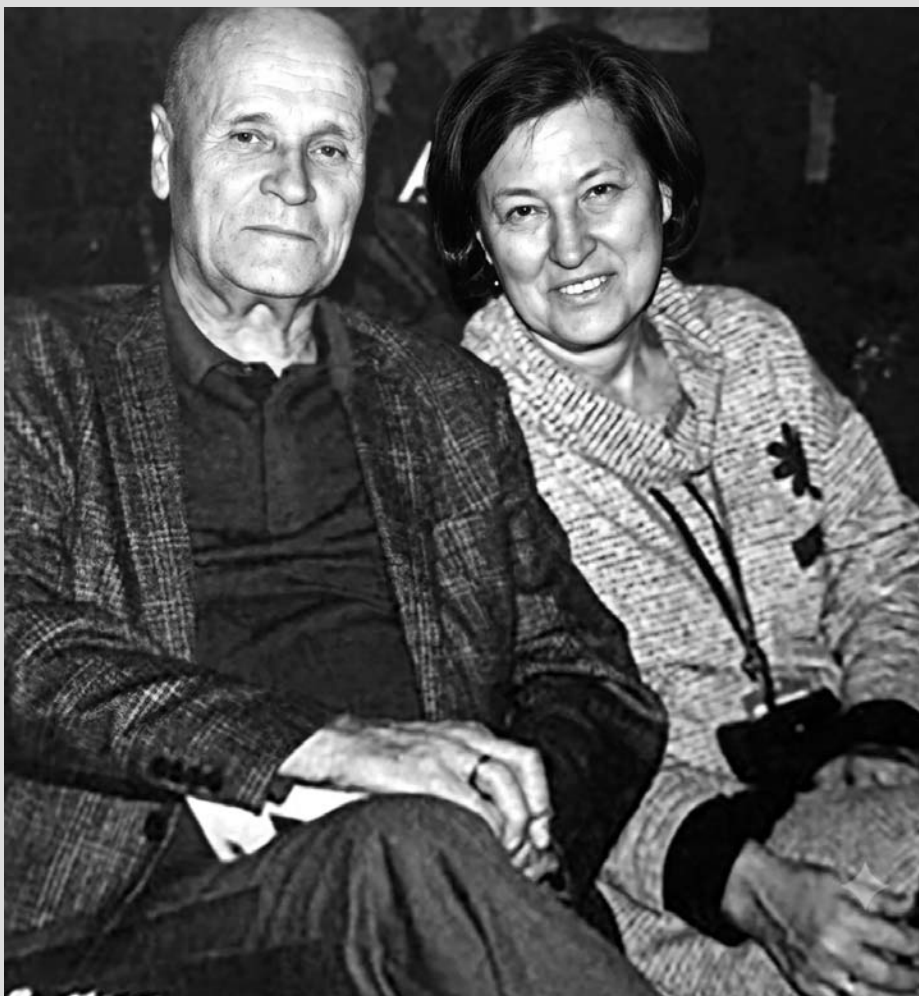
Про своїх знакових героїв Михайло Слабошпицький міг би сказати як про Тодося Осьмачку в романі «Поет з пекла», за який заслужено удостоївся Національної премії України імені Тараса Шевченка (2003), що «в цій книзі йдеться про Осьмачку-легенду й Осьмачку-реальність, які так важко розмежовувати. Це той літературний орієнтир, що спонукає до розмислів про сенс життя в його повноті».

«П'ятий «дзеркальний» том» — це посвята світлій пам'яті Михайла Слабошпицького, подяка за його титанічну працю. Навіть лише назви спогадів відтворюють усесвіт людини, котра старалася обійняти його талановитим словом: «Його час і його герої» (Микола Жулинський), «Він мав багато талантів» (Володимир Загорій), «Михайло Слабошпицький: безнадійний альтруїст, або Життя кризь долі інших» (Ірина Фаріон), «Подвижник української цивілізації» (Юрій Щербак), «Харизма, розум, талант» (Михайло Сидоржевський), «Чи легко бути Слабошпицьким?» (Любов Голота), «Українець, який входив у когорту європейських інтелектуалів» (Владислав Сердюк), «Будь-куди вшивався переможно» (Григорій Гусейнов)...

Читати Михайла Слабошпицького, пізнавати глибину його думок у заквіті слова, бо він «залишив нам надію здобути в борні свою Україну» (Ігор Зоц), бо «мав дар єднати українців» (Богдан Горинь), бо «не сприймав солоду порожніх слів» (Павло Гриценко), бо «зі стилем — виболеність» (Юрій Шевельов (Шерех)), бо «освітня фундація Петра Яцика не забуде книжки Михайла Слабошпицького про Петра Яцика «Українець, який відмовився бути бідним» (Надія Яцик), бо «людина феноменальної пам'яті, аналітич-

ЖИВ ДОЛЯМИ ІНШИХ ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА МИХАЙЛА СЛАБОШПИЦЬКОГО

Вершинне в творчості Михайла Слабошпицького чотирикнижжя «Протирання дзеркала» (2017), «Тіні в дзеркалі» (2018), «3 пам'яті дзеркала» (2019) і «3 присмеркового дзеркала» (2020) завершив «П'ятий «дзеркальний» том» (2023). У чотирьох розлогіх книгах він жив долями інших, і ми разом з ним. У п'ятій — живемо долею художника слова зі спогадів про нього...

ного розуму й безмежного інтелекту» (Рауль Чілачава)... Цільні й цілісні означення — наче колоритна акварель у сірості буднів, бо «треба частіше протирати дзеркало» (Сергій Тримбач), бо «хранитель сенсів і довічних цінностей» (Мирослав Дочинець), бо «був фанатичним, несамовитим трудягою на ниві українського Слова» (Наталія Дзюбенко-Мейс), бо «том за томом проти-

рав «дзеркало» часу» (Віктор Тютюн), бо «ти потрібен Богові» (Анатолій Кичинський)...

Хто знав Михайла Слабошпицького, старався мовити про нього без солодкої зайвни, яку він не любив: ні про себе, ні про кого писав.

Скрешує слова людяність. Наповнені нею спогади дружини Світлани Короненко — відомої поетеси та радіожурналістки.

Дві неординарні творчі постаті у сув'язі думок з їх буднями й святами. Це та вивірена часом життєва рівновага, яка світилася словом. Історія української ідентичності збагатилася його триєдиним націєтворчим проектом — Міжнародним конкурсом з української мови імені Петра Яцика, Національним радіодиктантом та видавництвом «Ярославів Вал». Це впевнена хода в завтра! Один Бог знає, якою вона була важкою. Але він ішов нею до останніх земних днів.

Ще одна непроминальна пам'ять про Михайла Слабошпицького — це світлини. Майже всі авторства Світлани Короненко. Як вона мудро завважує, що «часом світлини промовистіші за будь-які слова».

Дорожив сімейним архівом, що берегла сестра Ліда. Спорідненість душ з дідом Михайлом і бабою Настею, котрих любив, мамою Параскою і татом Федотом. Зрідненість у світлинах синів Мирослава й Святослава, доньки Іванни, внука Тадея...

Увічнені постаті — історія в обличчях. І з ними був Михайло Слабошпицький. Іван Драч, Василь Захарченко, Віктор Терен, Володимир Загорій, Борис Гуменюк, Світлана Йовенко, Дмитро Павличко...

Відбиток часу із зустрічами людей, котрі разом з Михайлом Слабошпицьким творили його. Василь Барка, Микола Жулинський, Юрій Щербак, Емма Андієвська, Анатолій Дімаров...

Михайлові Слабошпицькому довіряли, знали, що його зачини — це Україна. Про це свідчать щирі й добрі усмішки на світлинах Петра Яцика, Володимира Загорія, інших меценатів, котрі разом з ним розвидняли світанки національної культури.

З Михайлом Слабошпицьким обмінювалися світоглядними думками Тарас Салига, Віталій Дончик, Роман Іваничук, Богдан Горинь, В'ячеслав Брюховецький, Володимир Базилевський... Презентації, творчі зустрічі — у кадрах історія з її творцями та очевидцями.

Світлини закарбували приязнь з Наталією Сумською, Ніною Бічуєю, Марією Матіос, Павлом Мовчаном, Сергієм Кулідюю, Віктором Барановим, Тарасом Кременем... Годі перелічити імена людей літератури й культури, із якими доля єднала з Михайлом Слабошпицьким. Віктор Грабович, Валерій Гужва, Іван Малкович, Вадим Скуратівський, Іван Корсак, Ігор Римарук, Юрій Мушкетик, Павло Загребельний, Олександр Москалець, Микола Гриценко, Леонід Талалай, Петро Крляк...

Один із сузір'я імен на світлині — Євген Стахів. Незабутній Борис Возницький також мав щастя бути разом у кадрі з Михайлом Слабошпицьким. Два великі сподвижники, два велети української культури, котрі сповна присвятили себе її служінню.

Новатор слова, змісту й форми, Михайло Слабошпицький, котрий два місяці не дожив до свого 75-річчя, залишив нам унікальні радіостудії програми «Культура» на Українському радіо. Вони творили їх разом з дружиною Світланною Короненко, чим гордився його керівник Віктор Набруско. Десятки змістовних літературних розмов з видатними українцями, професійність і щирість розширювала аудиторію.

І жодної постановної світлини! Вирази обличчя, світла задума в очах, радісні усмішки — все природно й людяно. Наче живий свідок явищ, подій і фактів. Минатимуть роки, і вони не зітруть їх знаковість з печаттю величчя особистості Михайла Слабошпицького.

Оксана
РОВЕНЧАК

Його називали Редактор — саме з великої літери

Виповнилося 120 років Єжи Гедройцю (1906–2000) — будівничому польсько-українських взаємин

Єжи Гедройць не був ані президентом, ані прем'єром, ані міністром закордонних справ. У нього не було армії, дипломатичного корпусу чи державної влади. Його зброєю були журнал, книжки, листування та вміння переконувати. Однак він вплинув на майбутнє Європи не менше, а можливо, навіть і більше, ніж деякі політики. Тож що такого зробив цей поляк, зокрема і для українців, щоб ми мали знати і шанувати його ім'я?

«КУЛЬТУРА» — НЕ ЛИШЕ ПРО КУЛЬТУРУ

Ім'я Гедройця нерозривно пов'язано з «Культурою» і Літературним інститутом. Паризький часопис «Культура» (1947–2000) під його беззмінним керівництвом та Літературний інститут у Мезон-Лаффітт стали унікальним явищем в європейській інтелектуальній історії. Попри обмежені фінансові ресурси та статус «журналу в екзилі», «Культура» перетворилася на потужний аналітичний центр, який у подальшому визначив майбутню геополітику Східної Європи.

«Культура» стала «вільним віконцем» для інтелектуалів усього Східного блоку: за 53 роки існування під керівництвом Гедройця вийшло 637 номерів журналу та близько 450 книжок у серії «Бібліотека «Культури»» (включаючи 133 томи «Історичних зошитів»). Часопис відкрив та підтримував таких авторів, як Чеслав Мілош, Вітольд Гомбрович, Густав Герлінг-Грудзінський. Примірники часопису та книжок таємно перевозили до Польщі, України та інших республік СРСР, що живило місцеві дисидентські рухи і сприяло руйнуванню тоталітарної ідеології.

Гедройць перетворив видавництво на інформаційний фронт проти радянської пропаганди. Він об'єднав правозахисників, емігрантів, дисидентів з різних країн і послідовно відстоював ідею, що комунізм є тимчасовим, а європейські народи повинні готуватися до гармонійного і конструктивного життя після розпаду СРСР. Ще у 1981 році в інтерв'ю Барбарі Торуньчик Гедройць передбачав, що «Радянський Союз — на порозі розпаду».

«БЕЗ ВІЛЬНОЇ УКРАЇНИ НЕ БУДЕ ВІЛЬНОЇ ПОЛЬЩІ», АБО ДОКТРИНА ГЕДРОЙЦЯ

Саме на сторінках «Культури» Єжи Гедройць і Юліуш Мерошевський сформували підвалини концепції ULB (Україна, Литва, Білорусь), більш відомої як доктрина Гедройця. Вона з'явилася у 1950–1970-х роках, коли Польща перебувала під радянським контролем, а Україна, Литва й Білорусь були республіками СРСР. У той час значна частина польської еміграції ще жила мріями про повернення «Кресів» і ревізю повоєнних кордонів. Натомість Єжи Гедройць і Юліуш Мерошевський запропонували зовсім інше бачення: без незалежних України, Литви й Білорусі не може бути по-справжньому незалежної Польщі. Ця думка спиралася на давнішу формулу Ігнація Дашинського (1866–1936) про взаємну свободу двох народів: «Не може бути вільної Польщі без вільної України і вільної України без вільної Польщі», сказану ще далекого 1920 року. Однак Гедройць перетворив її на цілісну політичну концепцію. Її сутність полягала у відмові від територіальних претензій до сусідів, подоланні імперського мислення, підтримці суверенітету східноєвропейських держав і рівноправному діалозі замість історичного реваншизму. Гедройць був переконаний, що старі польсько-українські конфлікти необхідно чесно осмислити ще до падіння радянської системи, аби вони не стали причиною нових воєн. Він також вважав, що незалежні Україна, Литва й Білорусь мають

стати не буфером між Польщею та Росією, а повноправними партнерами у новій Європі. Тож коли наприкінці ХХ століття Радянський Союз розпався, Польща вже мала готову концепцію східної політики, що значною мірою визначила її надшвидке визнання незалежності України та підтримку інших нових держав.

Повномасштабне російське вторгнення 2022 року лише підтвердило далекоглядність цих ідей: сьогодні безпека Польщі й надалі безпосередньо пов'язана з існуванням незалежної України. Саме тому доктрина Гедройця давно вийшла за межі польської політики, ставши одним із інтелектуальних фундаментів сучасної системи безпеки Центрально-Східної Європи.

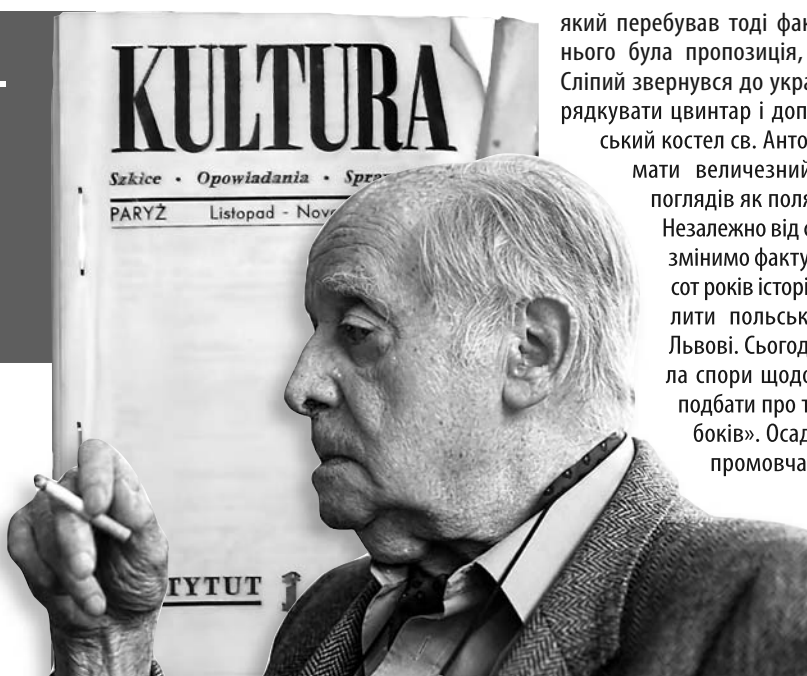
«ВИСКОЧИТИ ЗІ СЛІПОГО ЗАВУЛКУ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ СТОСУНКІВ...»

Внесок Гедройця та його часопису в українсько-польське порозуміння вважається фундаментальним і безпрецедентним. Після Другої світової війни взаємини між обома народами були отруєні трагічними подіями на Волині, взаємними етнічними чистками та акцією «Вісла». Поляки не хотіли слухати українців, а українці — поляків. У 1955 році в листі до Богдана Осадчука Гедройць писав: «Мені увесь час залежить на тому, щоби вискочити зі сліпого завулку польсько-українських стосунків». І йому таки не забракло сміливості заявити: Польща має назавжди відмовитися від претензій на Львів, а обидва народи мають визнати державність один одного у нових кордонах. Це був болісний, але необхідний крок для зняття історичної напруженості.

Якщо хтось гадає, буцімто Гедройць був романтиком, відірваним від реалій, — він помиляється. Він був прагматиком, до того ж далекоглядним прагматиком. Юрій Шевельов чи не одразу звернув увагу на полоноцентричність Гедройця. Та й сам Редактор в інтерв'ю Барбарі Торуньчик («Розмови в Мезон-Лаффітті, 1981») зауважив, що, виступаючи за незалежність України, активно займаючись національними питаннями, він керується не стільки «гуманістичними» аспектами, скільки виходячи з головного — безпеки Польщі, яка постійно перебуває під «коласальною загрозою з боку Росії»; перше, що його непокоїть — «питання життя і смерті польської держави». Втім, цей жорсткий прагматизм став не завдою, а навпаки — рушійною силою його зусиль у налагодженні польсько-українського діалогу.

ЦЕ ГЕДРОЙЦЬ ЗАПРОПОНУВАВ І ВІДСТОЯВ ТЕРМІН «РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ»

На замовлення та за кошти Гедройця український літературознавець Юрій Лавріненко уклав антологію української поезії та прози 1920–30-х років «Розстріляне відродження» (1959), що стало для українців знаковою подією на довгі роки. Саме Гедройць запропонував термін «Розстріляне відродження», який став канонічним для позначення знищеного радянським режимом нового покоління української творчої інтелігенції. Поляки —

який перебував тоді фактично у стані руїни. У нього була пропозиція, щоб кардинал Йосип Сліпий звернувся до українців із закликом упорядкувати цвинтар і допомогти зберегти польський костел св. Антонія. Тоді б «це могло би мати величезний вплив на еволюцію поглядів як поляків, так і українців. (...) Незалежно від сварок і боротьби (...), не змінимо факту, що поєднує нас кілька сот років історії (...), не дається викреслити польських зв'язків і слідів у Львові. Сьогодні, коли історія вирішила спори щодо кордону, напевно час подбати про ту спільну історію з обох боків». Осадчук тоді дипломатично промовчав, мабуть, не знайшовши, що відповісти на таку доволі сміливу та й, мабуть, за тих часів дещо утопічну пропозицію. На що через кілька місяців Гедройць написав: «Судячи з Вашого

мовчання, з Кардиналом нічого не вийшло. Дуже шкода. Брак уяви з обох боків губить наші народи». Іноді було вкрай важко, адже пробивати стіну непорозуміння доводилося в обох напрямках. І критика — з обох боків — теж була нищівною.

Наприкінці життя Гедройць констатував: «Я знеохотився до дій задля польсько-українських стосунків. З польського боку воно йде тяжко. Але з українського боку не видно жодного партнера». Однак у нього ще вистачало сил підтримувати свого українського візаві: «Не впадайте у крайній песимізм. Живемо у жахливих країнах, та на це нічого не порадимо. Я маю кілька вказівок Маршала Пілсудського, які для мене є шляхом, між іншим твердження, що як нема мармуру, то з гі... на ліпимо монументи». У цьому Осадчук із ним погоджувався...

У 1998 році Єжи Гедройця нагородили орденом «За заслуги» III ступеня — найнижчою українською відзнакою, тоді як Литва надала йому громадянство і нагородила найвищою державною відзнакою — орденом Гедіміна I ступеня. Богдан Осадчук тоді зауважив, що йому соромно за «земляків, які не доросли до завдань, які їм поставила історія». До слова, від найвищої польської нагороди — ордену Білого Орла — Гедройць відмовився.

На жаль, том листування Гедройця і Осадчука, упорядкований Богумілою Бердиховською та Марком Жебровським, виданий у Польщі 2019 року, наразі не перекладений і українською мовою не виданий.

ЧИ МОЖЛИВИЙ СЬОГОДНІ ГЕДРОЙЦЬ?

І тут постає риторичне запитання. Чи можливий сьогодні новий Гедройць? Переформулюємо запитання одразу: чи здатен у ХХІ столітті один редактор, один журнал, одна мережа інтелектуалів сформувати новітню політичну уяву? Чи епоха «Культури» остаточно закінчилася разом із паперовими журналами й листуванням? Відповідь не така очевидна. Якщо подивитися на наслідки, то ідеї Гедройця виявилися значно довговічнішими за більшість політичних кар'єр його часу. Він пережив десятки урядів, президентів, партій і політичних мод. Можливо, переживе й нинішню хвилю попудлізму.

Гедройць був людиною довгого історичного часу. Він мислив десятиліттями вперед. Натомість значна частина сучасної політики живе горизонтом наступного інформаційного циклу або виборів. Саме тому між його епохою і нашою виникає таке сильне відчуття контрасту. Але, можливо, саме в часи, коли політика стає дедалі короткозорішою, голоси людей, які вмели мислити на покоління вперед, стають особливо цінними. Звісно, це не означає, що ми повернемося до епохи Гедройця. Радше за все, його досвід нагадує, що послідовна інтелектуальна стратегія не втрачає значення навіть тоді, коли публічний простір захоплюють гучніші, але короткочасні явища. І, як казав Чеслав Мілош, теж один із дописувачів «Культури», «...щоденна праця в ім'я поставленої мети має сенс».

Світлана ШЕВЦОВА
«Укрінформ»

ЛИСТИ БОГДАНА ОСАДЧУКА: БРАК УЯВИ З ОБОХ БОКІВ ГУБИТЬ НАШІ НАРОДИ

Гедройць залучав до співпраці в «Культурі» провідних українських мислителів: Юрія Шевельова, Івана Лисяка-Рудницького, Юрія Лавріненка, Бориса Левицького. Ключовою постаттю став Богдан Осадчук (1920–2011), який понад 40 років регулярно дописував до «Культури» (псевдонім Берлінець), інформуючи польського читача про українські справи. Понад пів тисячі листів між Гедройцем та Осадчуком упродовж 1950–2000 років — пів століття — стали літописом творення польсько-українського інтелектуального та історичного діалогу.

У 2004 році, вже після смерті Єжи Гедройця, Богдан Осадчук написав: «Ще ніколи в історії польсько-українських стосунків не було так багато елементів згоди і співпраці й так мало чинників незгоди і протиріч». Але до того були запеклі дискусії — сторони не уникали жодних гострих тем, починаючи від стану занедбаного цвинтаря Орлят у Львові, дій УПА на Волині чи ставлення до російської еміграції. Кожен намагався аргументовано відстояти власну позицію і донести її до опонента. Іноді це вдавалося, іноді ні, але діалог не припинявся.

От, наприклад, у 1969 році Гедройць пише до Осадчука про цвинтар Орлят у совєтському Львові,

ДОРОГА ДО ХРАМУ АНДРІЯ ДЕМИДЕНКА НАРОДНИЙ ПОЕТ УКРАЇНИ ВІДЗНАЧИВ ЮВІЛЕЙ!

(Закінчення. Початок на с. 1)

«АНДРІЙ МАЛИШКО ГЛЯНУВ НА МЕНЕ І МОВИВ: «Я БАЧУ ВАШУ ЛІТЕРАТУРНУ ДОРІЖКУ— ВОНА АЖ ДЗВЕНИТЬ!»

— Народився я в селі Мартиновичі Поліського району Київщини. На жаль, чорнобильська трагедія його жорстоко знищила. Так залишився без малої, але найсвятішої на цій землі батьківщини. У школі вчився гарно. Коли отримував четвірку, не за черв'я, а серед тижня, — плакав. І не тому, що був таким вразливим, а через те, що всюди хотів бути першим. Дуже багато читав. Батьки мої — працюючі селяни. Тато Петро Якимович був дуже розумний і майстровитий, 17 років очолював шкільний батьківський комітет, адже у нього було четверо дітей. Всі ми вчилися на відмінно. Наша мама Надія Миколаївна, дуже м'яка, лірична, знала і співала багато давніх народних пісень, — згадує ті незабутні часи Андрій Демиденко. — Ще в школі я почав писати невеличкі прозові замальовки і віршики. Спочатку до районної газети. У восьмому класі в «Київській правді» видрукували мій перший вірш. Навіть пригадую чотири рядки з нього. Вони наївні, але почуття там було щире. Ми в школі обсадили деревами алею випускників, і щоб запам'яталось, я написав вірша.

Батько заборонив вступати на факультет журналістики. А якою вона була в радянські часи, усім відомо. У чомусь він мав рацію. Сказав мені: «Сину, цим хліба не заробиш!» Спочатку навчався в Київському інженерно-будівельному інституті. Проте журналістика перемогла, згодом з червоним дипломом закінчив столичний університет імені Тараса Шевченка.

Мріяв про те, що гнітило і радувало серце, щоб зайнятися ґрунтовно поезією. Разом з тим уже мої вірші звучали по радіо. Вони були як з власної уяви, так і з прочитаного якось виходили емоції. Були такі, які мені дорогі й донині. Ось один з них:

*Вечір нас двох обняв
І був, наче трунок.
Так хотілось багато сказати
Й ні слова...
Лиш зітхання — як поцілунок.
І ніч — як розмова.
Чути тепло долонь,
Дихає ніч пшенично.
Скільки ж
триватиме цей полон?
Хай би вічно!..*

Найперша моя пісня «Обеліск» була написана у 17 років на музику Миколи Дремлюги. Батько завжди її вважав найкращою на цю тему. Приніс вірші у журнал «Дніпро». Кілька разів заходив дізнатися про їхню долю. Через свою молодість напосідав, щоб сказали «так» чи «ні» моїй поезії. Четвертого разу біля заввіділу сидів інтелігентний чоловік з ледь посивілими скронями і дещо азіатським розрізом очей. Він глянув і сказав: «Давайте, я погляну». Прочитав і мовив до мене: «Я бачу вашу літературну доріжку — вона аж дзвенить!» І потиснув мені руку. Коли я дізнався, що це сам Малишко, ледь лоба не розбив, щоб його наздогнати. Дуже радий, що Андрій Самійлович був близький мені за духом творчості, за складом душі. Називав мене найкращим своїм учнем. Ми встигли подружитися. Я двічі був у нього на дачі у Кончі-Заспі. Це було за півтора року до його смерті.

Спочатку на мене не реагували, але вже хапали за горло, та поступово від конкурсу до конкурсу, де ставав лауреатом. Почав завойовувати авторитет і увагу ЗМІ. Був молодий, зелений, але творчо настирливий, кільком не дуже популярним «класикам» став кісткою поперек горла. Мене просто нищили. Коли виходила збірка

пісень «В ім'я життя», Микола Сингаївський уже наперед написав рецензію. Щоправда, він пізніше вибачався на сцені палацу «Україна», казав, що дуже помилявся. А написав усе зле, чорне, що можна було лише видумати. І все ж я мав щастя творити з суперкласиками — Платоном Майбородою, Ігорем Шамо, Аркадієм Філіпенком, Костянтином Данькевичем, не кажучи вже про молодих відомих композиторів.

У мене збереглася незакінчена пісня Івасюка «На дорогах світанку». Приспів Володя написав, а заспів не вдалося доробити. Це для мене свята реліквія. Краще від нього її ніхто б не зміг зробити, тому вона так і залишилася недописаною. Молоді композитори казали: «Чому пишеш зі старими — це нафталін, нічого хорошого там не діждешся». А старші напосідали: «З ким ти маєш діло — з графоманами, які не знають, як ноти писати!» — Я ж у відповідь, — Зате вони блискуче відчувають час. Я ніколи не лицемірив і ні перед ким не загравав.

Зверніть увагу, що кожна моя пісня написана саме для того виконавця, який її співає. Факти? Будь ласка! Не можу уявити, що «Україночку» заспівала б не Оксана Білозір, «Жорж Санд» — не Наталя Сумська, «Дай, Боже, радості» — не Назарій Яремчук... «Душі криниця» — не Іво Бобул, чи «Як ішли літа наші на ярмарок» — не Віталій Білоножко, «Золотисту осінь» — не Микола Мозговий. Кожного обирав я. Дуже ретельно і відповідально підходжу до виконання і підбору музики...

«ВІД КОЖНОЇ НОВОЇ ЗУСТРІЧІ З НИМ ВИБУХАЛИ ШКВАЛОМ ОПЛЕСКІВ. МАЛО ЩО КРАСЕНЬ, БУВ ЧЕСНИМ ПЕРЕД СВОЇМ СЛУХАЧЕМ ЙОМУ ВІРИЛИ І ДОВІРЯЛИ»

— З Назарієм Яремчуком уперше зустрівся на одному з концертів у столичному палаці «Україна» в 1985—му. Він співав мою пісню «Так приходить кохання пора». Вона була також у репертуарі сестер Байко. У ньому настільки жив дар людяності, відкритості, теплоти, що його не можна було не полюбити з першої зустрічі. І відразу ж видавалося, що ми сто років знайомі і сто років дружимо. Таким Назарій залишився назавжди, — свідчить поет.

Ми мали і маємо достойне гроно талановитих співаків, для яких я писав вірші до пісень і з якими здружився. А інакше й бути не могло, не було б єдиного унісону, гармонії, бачення. Якщо бути абсолютно відвертим, то Назарій не мав аж такого видатного голосу, але став улюбленцем публіки. Його впізнавали з перших акордів в усіх залах. Від кожної нової зустрічі з ним люди вибухали шквалом оплесків. Мав він харизму величезну. Мало що красень, був чесним перед своїм слухачем, йому вірили і довіряли.

Скільки часу сплило без Назарія, і скільки років не маю справжньої непідробної насолоди відчувати друга, брата. Відчувати вкрай важливу потребу його присутності навіть тоді, коли його не бачиш. Але знаєш, що він є. Він для мене і нині живий.

Яремчук завжди йшов до свого слухача і глядача справжнім, щоразу неначе на сповідь. Не міг фальшивити — не навчився цього. Десять у двадцятих числах травня 1995 року Назарій співав у Львівській опері в концерті до 50—ліття ЛАЗу, де я був режисером і ведучим. Проспівав три пісні востаннє у Львові, де його обожнювали — та й не тільки там. Ніхто тоді цього навіть у найстрашнішому сні уявити не зміг би!!! Жити залишалося всього 40 днів... Сонячно вклонився глядачам, зайшов за лаштунки і присів, тримаючись за живіт. «Що ти робиш із собою? Чому не можеш співати під фонограму, як інші?!» — я насварився на нього. «Не вмію цього робити... та й не можу

дурити свого глядача...» — зціпивши зуби від невимовного болю, зізнався мені. У Назарія прогресував рак шлунку... Він був лицарем вищої проби гідності стосовно української пісні, рідної мови і рідного народу.

«Народ тоді народ, коли він має таких героїв, коли він має таких поетів, коли має таких людей прекрасних, душевних, коли має таких патріотів, як Андрій Демиденко», — так сказав Назарій Яремчук про свого творчого побратима.

«АЛЕ НЕМА В ЖИТТІ — НАПІВЦІНИ! АЛЕ НЕМА В ЖИТТІ НАПІВЛЮБОВІ!..»

— Мене часто запитують: «Ви можете назвати свою улюблену пісню?» — З максимальною наближеністю істини мені хочеться поділитися признанням — «Скажу вам дочки і сини», — каже Андрій Демиденко. — Ця пісня на всі покоління. В ній присутня аура очищення і аура людської душі. Вона дає нам крила. В ній є ціна кожної миті, яка в кожній людині своя. І ця пісня в унісон з долями мільйонів людей. «Скажу вам дочки і сини» не можна забути, її настільки люблять, що вона більше чим улюблений шлягер! Спочатку була думка зробити швидший темп у цьому хиті. А той ритм, в якому вона дійшла до нас, велика заслуга Іво Бобула. Коли він наспівав, як відчув її по-своєму, Андрій Демиденко з видатним композитором Олександром Морозовим руками, ногами і серцем сказали «За!» Втрюх синхронно відчували гімн великої і святої любові, яка тримає людство на собі. Вона — поклик сокровенного, чого нам усім так не вистає. Без якої міліємо, страждаємо! «Скажу вам дочки і сини» відгукується в усіх людських серцях: Пісня стає рідною після першого прослуховування. І кожен відчуває, що вона його — назавжди.

«Ось що мовив патріарх української літератури Олесь Гончар про пісню «Душі криниця»: «Це не ви писали її, Андрію, то сам Бог водив вашою рукою»:

*Сяду з вами на порозі,
Поклонюся я землі.
Стану справжнім, як природа,
Як вечера на столі.*

— Дякую Тобі, Господи за таке натхнення. І величезне спасибі за пісню

«Скажу вам дочки і сини», в якій Божий дух живе у кожній букві, кожному рядку, в кожному диханні слова і музики, — переконаний Андрій Демиденко. — У пісні немає прописки нації. У ній є прописка найвищої людської цінності, ім'я якій людське Добро. У ній є те, що тримає кожного з нас у дні радості та суму.

«Те, що він подарував Україні і світові можуть написати не просто великі поети, а великі українці. Я думаю, оте виховання нації, яке він робить так делікатно, коректно, але так вимогливо, робить йому величезну славу. Андрій Демиденко — це велика людина, великий поет, великий пісняр. Я тишуся, що взагалі в Україні ще є такі люди!», — переконаний третій Президент України Віктор Ющенко.

Творча спадщина Андрія Демиденка давно і неповторно увійшла до національної духовної скарбниці українського народу. У ньому вулканом бурлить багатющий і глибинний животворний талант. Його мистецька спадщина вражаюча. Кожна його пісня самотня, стала гордістю і славою українців. Нам усім пощастило, що ми його сучасники. Він — поза часом! Кожну народжену пісню можна розібрати на невмирущі та пророчі цитати. І дивуватися: як може людина подібне створити. «Коли я зачула пісню Андрія Демиденка «Скажу вам, дочки і сини», то не могла заснути. Що більше я прагла її забути, то глибше вона в'їдалася в мою суть. У ній мудрості вистачить на всі пісні», — визнала безсмертна Квітка Цісик.

*Скажу вам, дочки і сини,
Всього себе скажу у цій розмові:
Нема в житті напівціни,
Нема в житті напівлюбові.*

*Можна!
Знайти в природі півтони,
Можна!
Життя спинити на півслові...
Але нема в житті напівціни,
Але нема в житті напівлюбові!..*

«ПАМ'ЯТАЙМО ЛИШЕ: ДОМОВИНА НЕ МАЄ КИШЕНЬ, І ЖИТТЯ НЕ ПОВТОРИТЬ НІХТО З НАС «НА БІС»...»

Ці рядки заповнили все єство великого поета. Він переживав, кому ж довірити мелодію. І зразу сам для себе знайшов відповідь, — тільки Степан Гіга. «Це ім'я кажу, не тому, що, на превеличезний жаль, уже нема Степана Петровича. Такою була істина, — стверджує Андрій Демиденко. — Ми часто розмовляли по телефону. Співак кілька разів перечитував мені мого ж вірша: «Він тепер не дає навіть заснути. Повсюдно ходить за мною», — зізнався композитор. А через два тижні надіслав запис пісні «Дорога до храму». Спочатку аранжування було іншим, дещо спрощеним. Степан Гіга разів чотири його оновлював. Шліфував, шукав довершеності. Останній варіант — витончений, визрілий. Степанове нутро, його вокальна і тембральна неповторність, духовність, божественність в донесенні тексту зробили диво. Його голос був на хвилі променя. Це було настільки органічно, вражає, правдиво і заклично, що ця надзвичайна пісня глибоко засіла в людському єстві».

2012 року Степан Гіга на авторському вечорі Андрія Петровича в палаці «Україна» дивовижно прожив «Дорогу до храму». Проникливо й абсолютно чесно, не для публічної краси, сказав поетові: «Маю честь стояти разом з вами на головній сцені країни, писати з вами пісні і співати їх людям. Ви — великий поет. Ви — поет нашої нації».

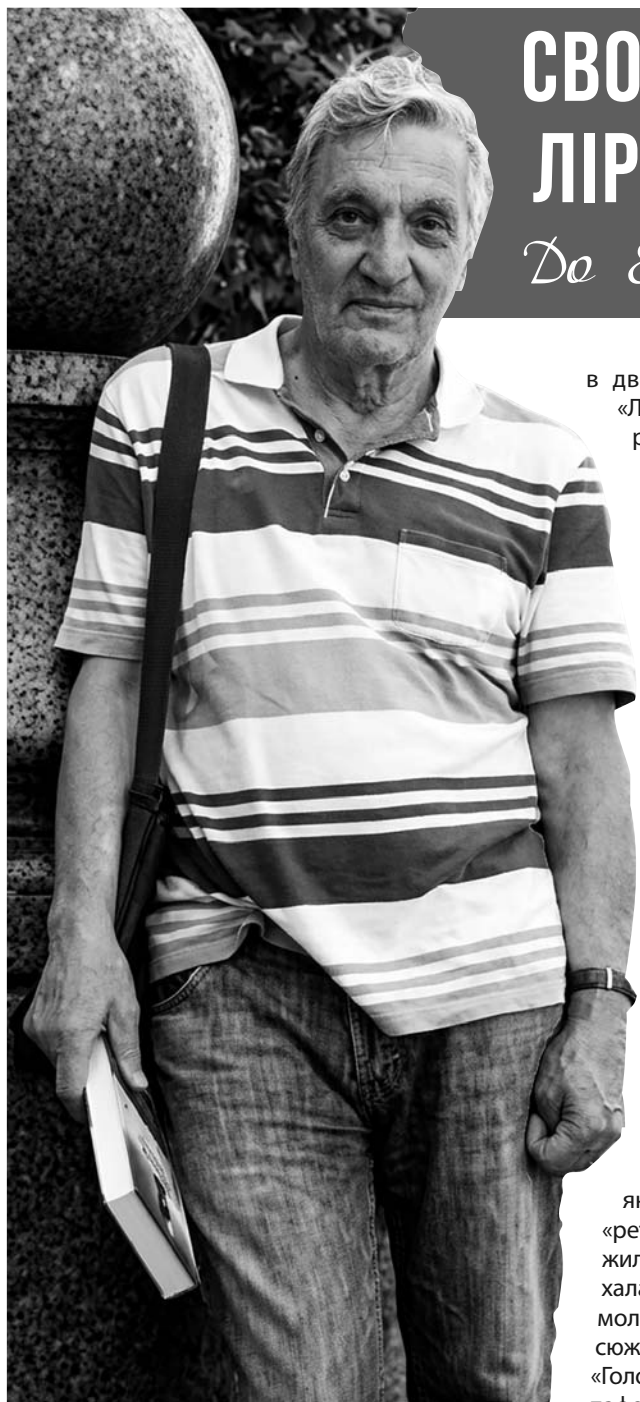
З часом твір набув народного звучання. В останні роки життя свої концерти Степан часто завершував «Дорогою до храму». «Наша пісня має пульс життя, а не його закінчення. «Яворина» ж надто сумна...» — казав Андрієві. Степан Гіга, як і Назарій Яремчук, не вписувався в той трафарет, що генії народжуються в селах, а помирають в столицях. Майже всі пісенні знаменитості тягнулися з родинних гнізд до Києва. І на те були свої причини. У нього було три колиски: Закарпаття, Прикарпаття і Львівщина. Він їм не зраджував ніде й ніколи. Там відчував самодостатність і творчий потенціал. Ніколи не нав'язував себе, не прагнув ефірів на радіо чи телебаченні, не світився в різних інтерв'ю. Не був медійний. Здавалося, що починав співати на домашньому регістрі, далі — неодмінно йшла вибуховість — щемлива, світла. В ній мізками і душею відчуваєш якусь потребу. Всі його пісні непередбачувані. Пісня «Дорога до храму» — одна і неповторна! І філософський образ «домовина не має кишень», — світ ще не знав такого. У цьому наше безсмертя. Чим більше зробимо ми, тим на довше залишиться наше ім'я на віватарі музики, рідної України і людської пам'яті.

Степан Гіга — не святий, але в нього було те, що не вмирає.

Зі свого мальовничого мистецького і поетичного творчого будинку в прикиївському селі, який сам спроектував, Андрій Демиденко категорично відмовився виїжджати. Усе навколо нього окупували озвірілі москалі-рашисти. До його оселі пекельним ворогам залишалося перейти зовсім мало, всього кількості метрів. З перших днів війни з поетом спілкувався чи не щодня.

3 18 березня 2022—го — коротко. Зарядки практично не було: «Ти б почув, яку я написав поему про Київ!» Правда, перед тим зізнався, що стрільба безупинна і нема світла. Телефон ледь ледь підзаряджав у сусіда, в якого закінчувався бензин і генератор міг припинити працювати... Лише 8 квітня, через 20 днів, знову почув довгоочікуваний голос. Господь зберіг Поета—Філософа Андрія Демиденка для нас та наших нащадків!

Михайло МАСЛІЙ,
журналіст

СВОБОДА — КЛЮЧОВЕ СЛОВО ЛІРИКИ ВІКТОРА ТЕРЕНА

До 85-річчя Віктора Терена

в двері». Вірш «Свобода» (збірка «Любов і свобода», 2024) з'явився раніше у книжці «Вечір спаленої трави» (2007) під назвою «Воля» з епіграфом «Пишу твоє ім'я...» П. Елюара.

Обидва поняття іноді розглядають як синоніми, хоча воля має відмінні характеристики, означаючи не лише зусилля на подолання перешкод, а й спосіб незалежного існування самодостатніх особистостей при свідомо обраному екзистенційному виборі, без будь якого примусу. Її втіленням стає не символ, а конкретна ластівка, котра «не дозволить себе приручити / не дасть себе погладити по голівці / звабити кілечком на лапку» («Воля з ультрамариноюю спинкою»). На жаль, у соціумі не беруть за приклад природне існування вільної пташки. Як би не приставляли «вихователю / до кожної стежки якою літала ця дівчинка», як би «ретельно підібрана варта [не] стежила за [її] очима», вона таки «закохалася в хлопця в студента / з крамольним серцем». Автор приховує сюжетну інтригу до кінця верлібра «Голодна любов», аби зненацька, без пафосу сповістити, що юнак «носив її на руках / цілував у голодні вуста / говорив // яке прекрасне у тебе ім'я / Революція на ґраніті». Фабула любовної лірики на очах перетворюється на сюжет громадянської. Вірш має ширшу семантику, ніж переживання закоханих, котрі на початку 90-х років знайшли адекватну відповідь на деспотичні виклики дійсності. У такому разі йдеться про свободу волі, що не відтіняє свободу чину, не поменшує значення любові, робить її рівновеликою іншим екзистенціалам, першорядною для закоханих, для яких «немає взбереж, і на хвилі немає гнізда, / є любов і свобода, всепроникна любов і свобода».

В. Терен доводить, що громадянська лірика, котрої не міг уникнути активний руховець, народний депутат України 2–6-го скликань, здатна існувати без відомих колишньому журналісту публіцистичних пасажів, без «любової» риторики, розрахованої на одностороннє сприйняття, без емоційних перевитрат при викритті колоніальних і постколоніальних синдромів, посткомуністичної інерції, переконливіша у розмислових медитаціях, наприклад при спогляданні дерева свого роду («ніяк не вибереш пагорба де тобі стати / [...] похорониш зламану гілку / виростеш там де тебе й не чекають»), у конкретному предметній образності («ви-диш / рубці пошрамована спина два переломи / тут вся українська абетка»), у мінімалістичній деталі котрої іноді закладається цілий, часом трагічний сюжет: «траєкторією викинутої цигарки / ставиться підпис під чиймось життям».

Метафора іноді розгортається в сюжет з наративними ознаками, завершуваний передбачувано-непередбаченим пуантом. В основу верлібра «Широта вибору», що складається з кількох нагвинчених інтона-

ційно-завершених формантів («квантів»), покладено прислів'я «сім раз відміряй, а один раз відріж» задля спростування прагматики деталізованих обмірковувань певної справи, яким протиставлено виважені дії тут-і-тепер. Полемічна настанова полягає у неприйнятті накладання матриць «по турецьки / по московському / по п'яному», невідповідних тексту, що призводить до смислової плутанини, підміни понять і речей: «дивляться не впізнають / бусол лелеку / [...] / вікно свою хату / хата село». Унаслідок підступної «деконструкції» з'являється небезпечний за своїми наслідками симулякр, зшитий «докупи циганською голкою / того ми і досі як ті цигани / то з простягнутою рукою / то з танцями та піснями», схильні хіба торгуватися залишками колишньої сутності: «купить для екзотики / ось воля в дуслі / степ на копиті коня / правда на хвості сороки». При тонкій іронії не вжито засоби сатири, проте беземоційна констатація абсурду задоволеної національної «відсутньої присутності» — вбивча: «і коли б [ми] не зникли так само раптово наче цигани / що невідомо звідки з'являються і невідомо куди йдуть».

В. Терен у збірці «Любов і свобода» ретельно пересівав попередній доробок, знявши з нього ілюстративні і публіцистичні віршування, надавши громадянській ліриці властивостей роздуму над проблемами людського буття й екзистенційної визначеності. Звертаючись до України, він не допускає фальшивих пафосних жестів, непокоїть маніпуляціями «клінічного марафону», накладеного на її сутність: «як перейти ріку / твоїх галасливих сліз», «як у тобі / розпізнати вільний народ»? Поет ставить непрості питання і не завжди знаходить сподівану відповідь («відвернутись спиною...», «мій попіл...»), тому вдається до пошуку себе у собі серед багатьох понятійних і метафоричних ідентифікацій, але доходить висновку власної всеприсутності тут-і-скрізь, котра потребує локалізації: «я в темній кімнаті а може в траншеї в окопі / одне тільки прошу пусти мою руку до себе».

Застосовуючи апофатичний метод, він, всупереч настановам правильних учителів Марії Тихонівни чи Тетяні Іванівни, «здоровому глузду і кожному // кого зустрічав на дорозі», «милими сусідам які розважались покірністю», «довідці по відсутності різниці», знаходить себе у собі завдяки вродженому бунтарському духу там, «де зникає тяжіння землі / починається небо», тобто екзистенціаль свободи. Мотив спротиву схематичним алгоритмам стає лейтмотивним: «Polinezia», «в якусь березневу мжичку», «Картковий будиночок», «Слова на шибіці» і т. п. При цьому поетичний простір заповнює предметна конкретика з ознаками свободи, із застосуванням прийому синестезії. Поетів бачить постає зримим у своєму побутовому побранні («кожного дня / відбувалось творіння світу / нового / на цілісненьке літо»), асоційованому з космогонічним креативом: «і коли вже все було скінчено / навіть росла смиренка для Адама і Єви / дістав з кишені цигарку / з долоней зробив будиночок / черкнув сірником / вогник / радісно стрепенувся / лашився / пес-тив / потрісану руку Бога».

У віршовому масиві В. Терена чимало портретних новелістичних замальовок з

психологічними характеристиками простолюдинних персонажів («Марко з Катрею», «Санька Василівська», «Святе сімейство», «Провидиця», «Господар обійстя»), на яких навіть схожий Бог («День Господа»). Звичайні речі на кшталт «потрісаних дверей» пов'язуються з особливими, майже «літописними» подіями, пам'ятають тітку Меланку чи дядька Андрія (приходить «по ділу / чи просто так / побалакати»), набува сенсу синекдохи («хустка влітала вбігав картузик»), таємничого дійства «з ключиком схованим під камінцем». Довкілля постає не в індивідуальних формах, не просто залучене в людський світ, воно зазнає одивнення. Буденні речі часто оживають не тому, що їм надаються анамістичні властивості чи їх загортають в обгортку тропіки, вони стають частиною людського життя і тоді «старезний пенсь», загублений у кропили і спориші, вражає вмінням «чаклувати / І ворожить на пряжі павука», виявляє схильність до емоцій («Він сердиться. Він тут за головного. / Його обходять, лісом ідучи»), до чаклунства: «Оце ж боюся: він мене підслуха / І все, що хочу, зробить навпаки».

Поетові важлива кожна деталь земного світу, значуща тут-і-тепер, дарма що минула, як літо, в якому «щойно [ми] ішли і торкалися ліктем», аби невдовзі пережити «листя обвал, неминуче падіння Помпеї, / Зрушене вітром...». Можна цю «пору назвати прощанням з тобою, / можна інакше — вечір спаленої трави», коли вже невідомо, чого чекати на «поспішній» новій «переправі», проте лишається незабутньою «ця надбудова небес, що тремтить над землею, / ця асиметрія вулиць і асиметрія гри...». Ніщо не зникає безслідно, доки існує пам'ять природи і людського роду, уособлена в дереві на подвір'ї, звичайному і «соборному», щедрому на дива з етноментальними ознаками (до Покрови «в листі пливе рибица, схожа на сонце хвилясте»), на єдність поколінь, бо не дарма «пухова баба» у Різдвяні дні щоразу «покладе край віконця вузлик козячого сиру». Воно, «посутеніле корою», зберігає в собі онтологію коловоротного життя, бо — хай там що — «в його середині тужавитимуть помалу / ті вітри, що стають твердою білою плоттю».

Натурфілософські переживання багатого на «четвертий вимір» ліричного героя мотивовані світоуявленням природної людини, котра визначає своє призначення за формами і законами єдності макро- і мікрокосмів. Тому лірика стає не просто відповідником Аристотелівському мімізису, а творчим продовженням фізичних і метафізичних реалій. Поет, зібравши і не перебираючи схожі на нього яблука («кожне з чорним зернятком / впертої пам'яті») у кошик, сплетений власними руками, висипає їх перед світом вже як не посортвані «за розміром кольором / та чим завгодно» вірші («королівські сонети / катрени вишикувані в каре / терцини з відлунням церкви», не згадані верлібри), уточнює, що ті фрукти «без цензури / з мого родового садка», посадженого руками батька тоді, коли він «у себе в столарні / записував розміри вікон / свої соснові ямби і хореї». Вони мають історичну пам'ять, бо той сад доглядала «одна неписьменна бабця», якій автор писав «листочок / в сибірську пустелю», а «яблучка райські» поливала «сусідська дівчинка», «наче японська хайку / під крильцем соловейка». Сад, асоційований з едемом, з упорядкованим світом і відродженням, доречно пов'язаний з яблуками як символом життя, безсмертя, здоров'я. Повертаючись у розв'язці верлібра «Просто вірші» до своєї творчої лабораторії, самоіронічний автор зізнається: «я не ділив їх на ті чи інші / просто вірші / одного затятого діда / що все життя писав про свободу».

Юрій КОВАЛІВ,
лауреат Шевченківської премії

Віктор Терен (псевдонім В. Тарана; 9 липня 1941), родом із с. Павлиш Онуфріївського району на Кіровоградщині, автор поетичних збірок «Причетність» (1969), «Переклик» (1975), «Лінія часу» (1978), «Спохохи» (1983), «Подих степу» (1982), «Тривога і обов'язок» (1985), «Ковила на вітрі» (1991), «Твій день на землі» (2000), «Вечір спаленої трави» (2007), «Осінні сузір'я» (2008), «Вибране» у 2-х т. (2012), «Любов і свобода» (2024). Пише прозу та для дітей.

У словнику багатьох письменників є домінуюча лексема, котра править за ключ прочитання ідейно-образної системи його творів. Для В. Терена ним стало слово свобода — трансформоване в метафору фундаментальне поняття людського буття, без якого не мають повноцінного змісту екзистенціальні любові, віри, надії, гідності тощо. Воно визначає суб'єкту повноту людського волевиявлення, можливу у суспільстві з високою збіжністю горизонтів розуміння, з опануванням каузальністю, а не втечею від неї, як припускав Ж.-П. Сартр. Загрозила для режимних систем («Мужність»), тому переслідувана ними («Сьома ранку», «Іскорки серед ночі», Спроба автобіографії»), «всепроникна і всюдишуща» свобода теж потребує захисту («ми зашивали її в піджаку // ховали в шухлядах»), прихованого кодування, відомого лише втаємниченим («розпізнавали / в ностальгії ікон в мерехтінні зірок»), випробування («свобода / дивиться на мене моторошними очима / вісімнадцятирічного хлопця без ніг і без руки / в сусідній палаті»), усвідомлення її ні з чим не порівняною цінністю, особливою на межі небезпеки: «одна-однісінька [свобода] одніша навіть за тебе / коли серед ночі заграють

Теплий травневий полудень весело бавився сонячними зайчиками у вітринах магазинів, і вікнах будинків невеликого північного міста. Заворожував величними біло-рожевими свічками каштанових суцвіть. Наповнювався медоносним ароматом білопінних акацій і бітумним запахом розімлілого асфальту. Останній урок з геометрії у десятому класі через несподівану відсутність вчителя замінили походом до міського будинку культури. Класна керівниця суворо попередила: «Хто не бажає йти, той залишиться й самостійно працюватиме над домашніми завданнями».

Іван — юнак середнього зросту зі світло-коричневим волоссям — хоч і неохоче, але поплентався за дівчатами-однокласницями. Перспектива байдкувати у напівпорожньому класі в таку сонячну днину здавалася нуднішою за аматорський театр.

— Ти як? — кивнув сусідові по парті, завжди готовому до будь-яких авантур, вихрастому Семенюку.

Той ствердно кивнув у відповідь. Та вже вмошуючись в бордово-оксамитове крісло в останньому ряду глядацької зали, по-змовницьки прошепотів:

— Подивимось кілька хвилин і злиняємо у «Жовтень». Туди новий фільм про індіанців з Гойком Мітичем привезли.

Тим часом зала, наповнена гамором, тупотінням, рипінням крісел, вгамувалася і занурилася в темряву. Важка завіса розсунулася обабіч, відкривши сяючу сцену.

Серед фанерних і картонних очеретів, синього целофану, що імітував ставок, з'явилася вона — черепаха Тортіла. Залунали оплески. Іван не аплодував. Але коли вона заговорила, хлопець розправив плечі. Замість очікуваного солідного жіночого голосу пролунав м'який, лагідний, з легкою вібрацією.

— Хто це? — прошепотів, не зводячи очей із середнього зросту руської дівчини у стилізованому під золотисто-коричневий панцир черепахи вбранні.

Підвівся і, пригинаючись, перебрався на кілька рядів ближче. Тепер він розгледів її обличчя: ідеальний овал, акуратний носик і очі — великі, карі. Коли вона знову заговорила, Іван відчув, як у грудях тьохнуло. Вестерн з індіанцями враз відійшов кудись і хлопець, не чекаючи реакції залу, першим гучно заласкав у долоні.

Семенюк штурхонував його ліктем:

— Здурів? Усі вже дивляться на нас! Ми ж тихенько на кіно збиралися!

— Не заважай! — відштовхнув його Іван, навіть не повернувши голови.

Він не просто дивився — вивчав її. Чіткі лінії губ, м'яке підборіддя, те, як вона тримала голову. Йому раптом захотілося, щоб ця вистава не закінчувалася.

Після фінальних поклонів, коли гамірливий натовп школярів хлинув до виходу, Іван лишився біля дверей гримерної. Серце калатало, наче щойно подолав крос. Нарешті двері відчинилися, і вийшла вона — вже без «панцира», у звичайній малиновій кофтині і сірій спідниці.

— Привіт! — зробив крок назустріч. — Ти... гарно грала. Навіть не знав, що черепахи можуть бути такими.

Світлана зупинилася, злегка схиливши голову набік. Її оцінюючий погляд пробіг по ньому, затримався на світлих очах.

— Якими? — ледь помітно посміхнулася.

— Такими... гарними. І справжніми, — він зам'явся відчувачи, як зрадливо ніяковіє. — Вибач, що без квітів. Хоча їх не вистачить і з усього міста, щоб віддячити за твою гру.

— Я — Світлана, — сказала вона і запитала. — Тобі сподобався наш «Золотий ключик»?

— Дуже.

— Іване, то ми йдемо у «Жовтень»? — підбіг Семенюк. Але, перехопивши його косий погляд, замовк і відійшов убік.

— От і познайомилися, — юнак винувато всміхнувся дівчині. — Знову пробач, забув назватися. Іван. Може... підеш із нами?

— Тепер ти пробач. Мені треба відпочити, а ще завдання з фізики чекає. Сьогодні й так школу пропустила.

— Тоді, з твого дозволу, проведу тебе.

Світлана кивнула на знак згоди. Вони не взяли за руки, а йшли поруч уздовж звечорілої вулиці, навіть не здогадуючись, що ця мить стане початком їхньої яскравої спільної історії.

* * *

Весна непомітно пролетіла у довгих прогулянках, спільній підготовці до випускних іспитів. Та й спекотне літо з яскравим сонцем, раптовими грозами, короткими теплими вечорами, з приємною річковою прохолодою, смачним морозивом і запашною кавою, спалахнуло як мерехтлива вечірниця й згасло, наче коротка театральна вистава. Час неблаганно дораховував останні дні безтурботного шкільного життя. Світлана вступила до столичного вузу. А вже наступної осені, коли вулиці й вулички міста засипало багряно-жовтим листям, Іван змінив звичний одяг на військову шинель. Попереду була служба в армії, а в кишені гімнастерки біла самого серця — невелика фотокартка коханої дівчини, яка колись так майстерно зіграла звичайну казкову черепаху.

* * *

Дні їхньої розлуки вимірювалися сотнями листів, іноді й короткими дзвінками. Пори року за віком неспинно змінювали одна одну, наближаючи заповітну дату зустрічі.

Коли чергова весна пишно вбрала дерева у зелено-смагадкові шати, та акації сповили все довкола п'янкими ароматами, на пероні вокзалу

Він стояв на своєму до останнього, але їй все ж вдалося прямо зтягнути його на сцену. Проте опинившись по той бік завіси, Іван досить серйозно сприйняв доручення режисера театру і зіграв ту маленьку роль щиро, хоч і не без хвилювання. Радощам Світлани не було меж. Пізно ввечері, проводжаючи її додому, він усю дорогу слухав веселе щебетання дівчини. Аж несподівано зупинився під ліхтарем на зупинці рейсового автобуса і сказав:

— Знаєш, Сонечку... Моя думалка підказує, що в театрі все-таки повинен хтось один з нас грати по-справжньому. У тебе це — життя, а для мене — лише пригода. Ти грай для людей, а я буду тим, хто тримає ліхтар, щоб тебе було добре видно.

Помовчавши трохи, певно очікуючи, що вона скаже щось в заперечення, додав лукаво:

— Мені зараз дуже захотілося познайомитися з твоїми батьками.

Світлана підійшла ближче, взяла його за обидві руки і зазирнула прямо в очі.

— Ти впевнений, що справді хочеш цього зараз?

Злегка прикусивши губу, відвела на секунду погляд, а потім знову пильно обвела очима з голови до ніг, відпустила руки й поправила йому комірець сорочки.

— Вони почнуть розпитувати про все на світі.

— Я готовий до цього. Саме сьогодні.

Світлана зітхнула й щиро усміхнулася:

— Добре, сміливець... Тоді зателефонуй їм, але не кажи потім, що я тебе не попереджала!

так: акторці потрібен не той, хто аплодуватиме з першого ряду, а той, хто підставить плече, коли згасне світло на сцені. Бачу, ти саме такий.

Він пригорнув Світлану до Івана, міцно обіймаючи обох:

— Бережіть одне одного!

* * *

Від весілля, яке відгуляли у дворі батьківського дому Світлани, минув лише місяць. Ще не встигли відцвісти стрункі мальви, що хизувалися розкішними ніжно-білими і пастельно-рожевими пелюстками-спідничками. У невеликій квартирі на околиці міста досі пахло трояндами, а посеред столу на кришталевій тарілі лежав недоторканий солодкий букетик із цукерок.

Світлана сиділа на підлозі біля відчиненої шафи, тримаючи на колінах весільну сукню з білого атласу та мережива.

— Іване, подивись, — тихо поклікала вона.

Відповіді не було, лише з кухні долинали якийсь шурхіт. Світлана почекала й гукнула гучніше:

— Іване, ти де там? Підійди!

— Сонечку, зачекай секунду! — озвався він нарешті, а потім увійшов до кімнати, на ходу витираючи руки рушником. На ньому був її кухонний фартух, запорошений борошном.

— Чим ти там займаєшся? — здивувалася вона.

— Тісто замішував, — усміхнувся. — Дівчата на роботі так розхвалили рецепт хліба на сковорідці, що вирішив сам спробувати... Бачу, знову милуєшся сукнею? Тобі вона неймовірно личила, ти була як королева.

— Княгиня, Іване, — виправила. — Режисер сказав, що я гратиму Ольгу, дружину київського князя Ігоря.

— Це та скандинавка, яка знищила древлянське князівство?

— Помстившись за вбитого чоловіка, — відповіла.

— Який брав з древлян непосильну данину. . .

— Так, Іване, так, але я не про те. . . У нашому театрі біда з костюмами. Усе старе, сіре, пожмакане. . . А вистава має бути величною. Про державність, про жіночу силу.

Вона замовкла, перебираючи пальцями ніжне мереживо на рукаві.

— Думаю. . . ця сукня стане ідеальним вбранням для виходу княгині.

Іван присів на край дивана. Побачив, як заблищали її очі.

— Ти готова віддати її? — запитав обережно.

— Ще не знаю. Це ж та сукня, у якій сказала тобі «так» на весільному рушникові. Здається, віддаю частинку нашого щастя. Хоча це ж для того, щоб вистава ожила — і глядачі повірили їй.

Іван усміхнувся так само тепло й щиро, як тоді, коли вперше побачив її в образі черепахи Тортіли.

— Віддавай, — сказав спокійно. — Сукня в шафі — це просто річ, котру міль із часом поточить. А на тобі, під софітами, виглядатиме неймовірно. Хочу бачити, як ти сяятимеш у ній.

— Мабуть, її перешиють. . . Можливо, доточать вишивку, ще якісь деталі, щось підріжуть.

І вона вже ніколи не буде весільною.

— А стане чимось більшим, — врешті прогнав її сумніви Іван. — Увесь зал бачитиме київську княгиню, а я знатиму, це — моя прекрасна дружина у своїй сукні.

Світлана підвелася, присіла поруч і притулилася щокію до його плеча. Того ж вечора вони віднесли білосніжну шовкову сукню до Будинку культури. Костюмерка Лариса Петрівна лише сплснула руками, побачивши таку розкіш.

І все ж Світлана після того довго не могла оговтатися. Здавалося, разом із сукнею вона віддала частку минулого, аби звільнити місце для майбутнього — можливо, хиткого й непевного. . . Однак той день зблизив їх як ніколи. А з появою сина Стасика, який став справжньою копією батька, у їхньому домі оселилося тихе щастя, що не потребувало зайвих слів.

Проте благословенні роки пролетіли, наче коротка театральна перерва. Син витягнувся, став розважливим і серйозним — у його погляді дедалі частіше проглядала батькова впевненість. Стасику щойно виповнилося чотирнадцять, коли

Сукня для княгині

Оповідання

з'явився він. Її коханий. Військова виправка, змужніле обличчя, широкі плечі й темний «іжачок» замість звичного світло каштанового чуба. Незмінними лишилися тільки добрі карі очі та тепла усмішка.

Іван повернувся додому, до затишних і спокійних буднів. Насолодившись першими днями свободи, він невдовзі знайшов роботу, щоб нарешті почуватися впевнено у звичайному потоці життя. Оскільки не з тих був, хто вмів марнувати час. Однак у Світлани вже давно визрів свій хитрий задум. Одного дня, примруживши очі, вона лукаво запитала:

— Іванку, ти любиш театр?

— А що? — відповів запитанням на запитання.

— Ми готуємо нову виставу. Чи не зіграв би ти одну невелику роль?..

Вона не встигла домовитися. Він спалахнув, як іскра:

— Сонечку! Ти чуєш, що кажеш? Я і театр. . .

Уяви, прийде хтось із моїх друзів чи з роботи, а я виходжу на сцену з розмальованими щокми. . .

— Будь ласка, заради мене, — не вгавала Світлана. — Знаю, ти талановитий. У тебе все вийде. Я ж поряд буду. Та й говорити там майже нічого не доведеться.

родинне затишшя обірвалося диханням суворої зими. Вона пахла горілими шишами та крижаним передчуттям великої біди.

Та зима видалася незвично лютою. Колючі пронизливі вітри безжально вимітали з вулиць залишки звичних буднів. Місто заціпеніло, а повітря стало густим і тривожним. Сіре небо низько нависло над будинками. Навіть сніг, що поволі танув, здавався застиглим подихом природи, яка замерла в очікуванні неминучого лиха.

У театрі саме готували нову виставу. За домашніми клопотами та репетиціями Світлана не одразу помітила, як бліднув і нервував Іван біля телевізора. Він намагався вмикати новини лише тоді, коли сина не було вдома — ніби відчував, що невдовзі усім доведеться жити у зовсім іншому, ворожому світі.

Біда ввірвалася в життя країни раптово, наче крижаний протяг із навстіж відчиненого вікна. Настав тривожний березень, що приніс із собою передчуття буревійних змін.

* * *

Щоб розважити й бодай трохи заспокоїти розтривожених людей, актори театру вирішили поставити «Великодню виставу». Це була світла історія про писанки та освячення пасок, де герої після лютої хуртовинної зими зустрічали світле пробудження весни. Вона несла перемогу світла й дарувала глядачам атмосферу непідробної радості.

Напередодні нічного пасхального богослужіння Світлана міряла кроками кімнати квартири, тримаючи в руках аркуші з репліками головної героїні, і монотонно повторювала їх. Надумавши хвилю перепочити, зазирнула до кухні, звідки долинав звабливий аромат дріжджів, ванілі та кориці, і замерла. Коханий спокійно читав книгу, а на столі вже підходила здоба.

— Іванку, облиш, — вона поклати роль на край столу. — Ще разок пробіжусь текстом і заступлю тебе. Це ж я повинна поратися...

— Тихіше, нічого ти не повинна, — застерезливо прошепотів він, обережно оминаючи миску з пухким тістом, що підходило. — Дивись, сонечку, воно ж дихає. Йому потрібні тепло і спокій. Все, вчи роль, тут уже роботи на декілька хвилин.

— Якби хтось раніше розповів — нізащо б не повірила, — стиха мовила Світлана. — І звідки в тебе хист до цього?

— Ти ж знаєш, я страшенний ласун, — жваво відгукнувся Іван. — Але люблю не тільки смакувати. Свого часу часто спостерігав, як бабуся випікала хліб, піріжки чи паски.

— От воно що! — усміхнулася й підхопила аркуші з роллю. — Тоді спокійно дочитаю і готуватимусь до всенічної. Сподіваюся, ти встигнеш допекти. Візьму Стасика з собою. До речі, де він?

— Пішов купувати шоколад для глазурі.

— Ага! То ви обидва у справі...

Іван ствердно кивнув.

— Гаразд. Але пообіцяй, наступного разу моя черга! — легко, мов пустотлива школярка, крутнулася на одній нозі й зникла за дверима.

Опівночі, коли Іван діставав із духовки запашні рум'яні паски, його обличчя сяяло такою радістю, якої Світлана не бачила навіть у колежанок-актрис після найвдалішої прем'єри.

Ще більше він здивував її наступного дня. Збагнувши, що дружина затрималася на репетиції й напевно зголодніла, Іван приніс до Будинку культури паску та великий термос із гарячим чаєм.

— Мамо, я ж казав, що татко прийде! — вигукнув Стасик.

— А ти яким боком тут? — здивувався батько, побачивши сина за лаштунками.

— Прибіг яраз перед тобою, — поспіхом відповіла Світлана.

— Наш рятівник прийшов! — жартували актори. — Ми тут зовсім виснажилися з цієї п'єсою. Аромат — очманіти!

Іван лише ніяково усміхався, виставляючи на стіл ще й канапки на власному «швидкому хлібі», як він сам його називав.

Та на початку травня сталася подія, що могла зруйнувати все — і свято, і прем'єру «Великодньої вистави». Вранці була призначена генеральна репетиція — остання перед виходом до глядачів. Світлана вже була у сценічному костю-

мі, коли колега з трупи, захекавшись, забігла до гримерки:

— Світлано! Там твого Івана бачили... У військкоматі. Кажуть, добровольцем проситься на схід!

В очах жінки потемніло. Усе довкола хитнулося. Зірвала з себе накидку й, ігноруючи розпачливі вигуки режисера, вибігла на вулицю, забувши стерти грим. Бігла містом, і перехожі з подивом озиралися на дивну жінку з яскраво нафарбованим обличчям і розкуйовдженим волоссям.

Знайшла його в міському парку. Іван сидів на лавці під розлогою пишною липою, опустивши голову. Видався їй таким маленьким і зажуреним, що серце защеміло від болю.

— Іване! — сплеснула в долоні.

Він повільно підвів голову. Світлі очі були сповнені гіркоти.

— Не взяли, — тихо сказав, і в цьому слові було стільки розчарування, що Світлана на мить заціпеніла. — Сказали, таких поки вистачає...

Знесилено опустилася поруч, обійняла і міцно притиснула його голову до грудей, де молотом гупало серце.

— От і добре, — прошепотіла вона, ковтаючи сльози полегшення. — Ввечері у нас зі Стасиком прем'єра. Маємо бути разом.

Іван легенько витер пальцем театральну фарбу з її щокі.

— У тебе сьогодні... — раптом урвав себе на півслові і запитав збентежено:

— Як це «зі Стасиком»? Зі мною не вийшло, то ти сина залучила? Чим ти його заманила?

— Оце ж таке... — вона заплустила очі, притискаючись до його плеча. — Як ти міг, Іване? Хотів поїхати, навіть не попрощавшись...

— Та ні, Сонечку. Обов'язково прийшов би. Не поїхав, не побачивши твоїх щасливих очей.

— Зараз вони заплакані... Все! Не вигадуй, мій захиснику. Ходімо. Подивимось, як там іде репетиція без головної героїні. Ох і влетить мені від режисера!

Вони йшли парком, взявшись за руки, як колись у шкільні роки. Здавалося, що тепло їхніх долонь — це назавжди, і ніщо у світі не зможе розімкнути пальців.

Але життя — не театральна сцена, де після фінальних оплесків настає спокій. Реальність не знає завіси, вона просто вривається в тишу, пере-креслюючи все «до» і «після».

* * *

Відтоді минуло десять років — стільки ж різних весен і зим. Скроні Івана помітно посріблила сивина. Світлана ж, здавалося, майже не змінилася, попри десятки зіграних ролей. Стасик витягнувся, переріс батьків і, наслідуючи маму, теж захопився театром. Тепер вони навіть виходили на сцену в одних виставах.

Та чергова весна прийшла не з ароматом домашньої випічки, а з гострим залізним присмаком кіптяви. Мирну тишу розірвало дике завивання сирен і відлуння далеких вибухів. Повномасштабне вторгнення росіян наприкінці лютого впало важкою завісою, поглинувши спокій у вогні та диму. Небо посіріло — не від дощових хмар, а від гару. Місто лихоманило.

Іван більше не проводив вечори на кухні за книжкою. Міг хвилинами мовчки стояти біля вікна, вслухаючись у канонаду, що гуркотіла на самому краї горизонту. Одного дня повернувся з роботи раніше, ніж зазвичай. Світлана сиділа на дивані, обійнявши сина.

— Що сталося? — запитала вона, і голос її затремтів.

Іван не відповів. Навіть не роздягнувшись, заходився міряти кімнату важкими, уривчастими кроками, нервово потираючи скроні. Раптом різко зупинився, обхопив голову руками й хрипко, з відчаєм вигукнув:

— Не розумію! Як?.. Як могло таке статися?!

Важко опустився на диван поруч із ними. Якусь мить мовчав, а потім додав — уже спокійніше, карбуючи кожне слово:

— Сподіваюся, ми їх сюди не пустимо!

— Хто це — «ми»? — сполохано перепитала Світлана. Серце знову боляче защеміло. Вона впізнала цей блиск у його очах — такий самий, як десять років тому в парку під липою. Але тепер

замість колишньої гіркоти в них застигла холодна рішучість. Це був погляд людини, яка не здатна залишатися осторонь.

— Я і багато таких, як я, — впевнено відповів Іван, стискаючи кулаки. На його обличчі не залишилося й тіні вагання. — Підемо захищати столицю. Щоб ти, Стасик, і всі інші такі дочекалися перемоги. Де мій наплічник?

— Іване, ти не розумієш. . . — її голос обірвався. Світлана поглянула на сина, відвела очі й окинула поглядом стіни, ніби шукаючи в них бодай крихту підтримки. Та вони вже не здавалися затишними. Гарячі сльози облекли щокі — багаторічна акторська витримка зрадила. Збагнула — жодні слова вже нічого не змінять. Мовчки витерла долонею щокі, підійшла до шафи й дістала старий армійський наплічник. Ступила крок назустріч, марно шукаючи в погляді чоловіка хоча б іскру колишньої м'якості.

Стасик, уловивши цю безпорадну надію, ковтнув клубок у горлі й тихо промовив:

— Татку, ти ж ще переночуєш з нами?..

Іван змовчав.

— А й справді, Іванку, перепочиниш, а вранці ми тебе проведемо, — Світлана вхопилася за синові слова, як потопельник за соломинку. Узяла, як завжди, чоловіка за руки, з острахом чекаючи рішення. — Хліба в хаті немає, а магазини вже зачинені. . .

— Не вигадуйте, так треба, — відрізав він, наче перекоував самого себе.

— Як же це?.. У нас зі Стасиком скоро ювілейна прем'єра «Княгині». . . — її голос прозвучав відчужено, наче вона й сама не вірила в те, що говорить.

— Ой, рідненькі мої, немає часу ставити опару, — сказав він виважено, без поспіху затягуючи шнурівку на наплічнику. — Знаю, все знаю. . . Повернусь, такий смачний хліб спечу для нас і для всього театру! І сукню привезу... для моєї княгині. Справжню, зі столичного театру.

Він закинув наплічник за спину і пригорнув їх обох. Постояв так трохи і рушив до дверей. Вже на порозі зупинився й гукнув дружині:

— Ти мене не проводи, Сонечку, там холодно й темно. Я зі Стасиком. . .

Вийшовши в коридор і зачинивши легенько за собою двері, Іван по-змовницьки прошепотів:

— Стасику, тихо принеси те маленьке фото у рамці, що на серванті. . . Мама, мабуть, на кухню пішла. Не почув. . .

Коли син повернувся, Іван глянув на знімок: вони втріох — молоді, щасливі, на тлі квітучих каштанів — у мідній рамці, яку він колись змайстрував сам. Обережно загорнув фото у політиленовий мішечок, сховав у нагрудну кишеню куртки й тихо сказав:

— Якщо. . . Ну, чого крутити, сам розумієш. Якщо щось станеться — нехай спочатку скажуть тобі, а ти вже підготуй маму. Зрозумів?

Стасик звів на нього важкий, стриманий погляд. У ньому не було паніки, лише непохитна віра:

— Ти мусиш повернутися. Ми чекатимемо.

Світлана тим часом вимкнула світло на кухні й припала до вікна, намагаючись розгледіти постать чоловіка у тьмяному світлі ліхтаря. Він не міг її бачити, але інтуїтивно підвів голову, помахав рукою і зник у темряві.

Увійшов Стасик і ввімкнув світло. Світлана знесилено опустилася на стілець.

— Усе чомусь склалося не так. . . — прошепотіла ледь чути, наче сама до себе. Помітила на краю столу дрібку розсипаного борошна, але рука так і не піднялася її прибрати.

* * *

Літо видалося нестерпно спекотним. Цей червень наче випробовував місто на міцність — повітря стало таким густим, що, здавалося, його можна розсунути руками, як важку театральну завісу. Та попри задуху, зала Будинку культури була вщерть заповнена. Люди йшли сюди не за розвагами — вони шукали розради, купуючи квитки за донати. Після місяців тривоги та нещодавнього відбиття ворога від столиці, містяни спрагло ловили кожен відблиск мирного життя.

Світлана стояла за лаштунками. Крізь шпарину в завісі вона відшукала поглядом перший ряд. Станіслав тримав на колінах великий букет її улюб-

лених червоних троянд, поруч — його дівчина Оксана. Погляд ковзав далі й далі, аж на балкон... Ні Івана, ні його побратимів не було. Він не телефонував уже кілька днів. «Не хоче турбувати перед прем'єрою», — заспокоїла себе, але десь глибоко під серце тривожно мліло.

Вистава йшла бездоганно. У залі панувала така тиша, аж чулося спільне дихання сотень глядачів. На сцені ратна дружина древлянського князя Мала підносила княгині Ользі дари, намагаючись задобрити після вбивства її чоловіка Ігоря. Світлана, вбрана у власну весільну сукню, де старі оборки були майстерно приховані вишивкою, набрала повітря в груди. Вона мала виголосити сакраментальне:

— Де все почалося, там усе й закінчиться!

У цю мить її наче штрикнули голкою в саме серце. Світ на мить хитнувся, дихання перехопило — відчула, ніби щось безповоротно змінилося. Та вона встояла. Довершила монолог, не збившись ні на йоту.

Коли завіса нарешті закрилася, а потім знову розсунулася під шквал овацій, Світлана вийшла на уклін. Очі миттєво метнулися до першого ряду. Місця Стаса й Оксани були порожніми.

«Невже побігли до гримерки, щоб привітати першими?» — майнула думка. Напружила зір і побачила сина біля виходу на сцену. У руках він тримав не квіти, а велику коробку з написом: «Сукня для моєї Княгині». За ним, тримаючи букет червоних троянд над головою, стояла Оксана.

Світлана всміхнулася глядачам, відчуваючи, як ноги стають ватяними. «Живий. Раз передав подарунок — отже, живий!» — прошепотіла вона, змахуючи сльозу.

. . . Пізній вечір у квартирі був тихим. Світлана сиділа на дивані, перебираючи пальцями розкішний шовк нової сукні. В іншій руці тримала записку із знайомим до болю почерком: «Сонечку! Вітаю з ювілейною прем'єрою! Пробач, не зміг бути. . . Сама знаєш. . . Впевнений, ти була неперевершена. Твій Іван».

Раптом задзеленчав стаціонарний телефон. Станіслав, який, зручно вмоствившись у кріслі з Оксаною, згадував найцікавіші моменти вистави, різко підхопився з місця.

— Мамо! Я відповім!

— Стасику, я сама, — м'яко відсторонила його Світлана.

Поспішаючи до телефона, вона ненароком зачепила обережок троянд, які ще не встигла поставити у вазу. Кілька яскраво-червоних пелюсток, ніби великі краплини крові, повільно впали на світлу підлогу.

Світлана зняла трубку. Не минуло й секунди, як та вислизнула з її тремтячих рук, гучно грюкнувшись об паркет. Обличчя жінки миттю посіріло, вона почала повільно осідати додолу. З трубки, що лежала на килимі біля розсипаних пелюсток, до Станіслава долинали уривки безбарвних сухих слів:

— ...виконуючи патріотичний обов'язок... під час мінометного обстрілу...

Станіслав встиг підхопити матір і несамовито закричав у порожнечу кімнати:

— Я ж просив вас! Казав же, телефонуйте мені, якщо!..

Обережно опустив матір на диван, а сам розгублено сів біля її ніг, закривши обличчя руками.

— Вибач, тату... вибач, не вберіг маму від дзвінка...

Він стиснув кулаки, втупившись у слухавку, з котрої ще мить тому прозвучав вирок їхньому спокою. Тепер черга його — зброя батька не повинна іржавіти, і він знав, що невдовзі одягне піксель слідом за ним.

Оксана тихенько схлипувала, згорнувшись калачиком у кріслі. Біля Світлани лежав сяючий розкішний театральний стрій. Сукня для Княгині, яка щойно втратила свого Князя, але мусила жити далі. Бо, де все починається, там нічого не закінчується. Допоки триває пам'ять.

**Віктор
ВАСИЛЬЧУК**

“СІМ РОЗБИШАЦЬКИХ АПОКРИФІВ”

Віто МОСКАТО

(Уривок з книги)

Ця епічна сага (видана у видавництві «Саміт-книга») розповідає про становлення і розвиток закордонної української дипломатичної служби новітніх часів (90-ті рр. XX ст. — 10-ті рр. XXI ст.) є переробленою, значно доповненою і розширеною версією книжки «Сім розбишацьких апокрифів. Квазидипломатична апологія», вперше виданою в Софії, Болгарія, у 2021 році. Як і попереднє, друге видання «Розбишацьких апокрифів...» базується загалом на реальних фактах, подіях та досвіді, охоплює жанри мемуаристики, біографії, публіцистики та документалістики. Тобто є нон-фікшн сторі, змальована засобами художнього викладу з щедрим використанням елементів іронії, сарказму, а також неокантіанського морального імперативу, когнітивного дисонансу, маніхейства та богомільства на основі дуалістичного гностичного вчення про боротьбу добра і зла. А ще... гедонізм

Ця епічна сага (видана у видавництві «Саміт-книга») розповідає про становлення і розвиток закордонної української дипломатичної служби новітніх часів (90-ті рр. XX ст. — 10-ті рр. XXI ст.) є переробленою, значно доповненою і розширеною версією книжки «Сім розбишацьких апокрифів. Квазидипломатична апологія», вперше виданою в Софії, Болгарія, у 2021 році.

Як і попереднє, друге видання «Розбишацьких апокрифів...» базується загалом на реальних фактах, подіях та досвіді, охоплює жанри мемуаристики, біографії, публіцистики та документалістики. Тобто є нон-фікшн сторі, змальована засобами художнього викладу з щедрим використанням елементів іронії, сарказму, а також неокантіанського морального імперативу, когнітивного дисонансу, маніхейства та богомільства на основі дуалістичного гностичного вчення про боротьбу добра і зла. А ще... гедонізм

Під кінець лютого, коли моріжок у розлогому посольському дворі вже бував свіжою зеленню, а двійко фруктових дерев — старезна п'ятиметрова черешня і приземкуватий абрикос — починали братися раннім цвітом, з візитом ввічливості завітав пан посол Хайло з сусідньої Болгарії. Як з'ясувалося, не просто так, заради культурно-туристичного інтересу. Якось у Софії Зенон Хайло зазізнався з відомими македонськими виноробами братами Богоєвськими, що виробляли найкраще вино марки «Бовін». Отож мені довелося навіть побувати на самій винарні й оглянути поля з лозою, оскільки Хайло мав намір домовитися про постачання кількох цистерн виноматеріалу в Україну, аби його друзі в Закарпатті облагороджували, чи то пак бадяжили, його місцевим продуктом. Хоча з того нічого й не вийшло, Богоєвські не пристали на обгородку, проте я заприязнився зі старшим Богоєвським і тепер в посольстві завжди маємо добрий запас елітного вина «Бовін» на всі випадки — для делегацій з України до проведення прийому з нагоди Дня незалежності. Втім, Хайло не дуже горював. У ресторані «Маршал Тіто», куди я його запросив на вечерю, він продегуштував усі без винятку македонські вина. А також, з ласки хазяїна, старого мого знайомого ще по першому відрядженню до Македонії, і вина суміжних країн — Сербії, Греції, і навіть хорватську «Траваріцу» та, що вже там гріх таїти, македонську жолту ракію, витриману не менше десяти років. І так добре накуштувався, що

в нього загострився зір, і він почав помічати молоденьких офіціанток, які пурхали навколо, як метелики, з червоними піонерськими краватками на тендітних шийках.

— Отакої, здивовано мовив уже добряче захмелілий Хайло, — то вони ці дівчата піонерки, чи коли? Тут хіба були піонери?

— Авжеж, далєбі та ще й поготів, пане посол! — відповідав йому я. — Тільки вони називалися «Піонери Тіто». Адже і сам ресторан, як бачите, називається «Маршал Тіто». Я ж вам казав, що йдемо в спеціалізований заклад з елементами соціалістичної ностальгії. Подивіться, що на стінах понаписувано!

— Та я по-їхньому не сильно розумію.

Мені при тому подумалося, що він і по-нашому не дуже розуміє, але продовжував.

— Я перекладу. Ось цей, «друже Тіто, мі ті сі кунемо, да са твога пута не скренемо», означає, товаришу Тіто, клянемося, що з твого шляху не звернемо! Або отой, ви, напевно, і без перекладу зрозумієте, — Смрт фашизму, слобода народу!

— Ага! Смерть фашизму і свобода народів! Ті, так я, виявляється, знаю югославську! Чи як вона там називається.

— Я завжди знав, що ви поліглот.

— Який ще глот?

— Полі... глот. Тобто мовознавець.

— А, ну то так. Я ж знаю словацьку, російську, понятно. Українську, скоро болгарську вивчу, щоправда, тугувато іде. І осью теперка югославську, виявляється, розумію.

— Ну та воно так, дійсно. Тобто розумієте сербохорватську.

— Так ото ж. Вчися, студент! Так що, кажеш, кабак імені маршала Тіто?

— Точно така, це я по македонськи кажу. Оно, бачите, на підвіконні стоїть бюст великого маршала з табличкою, а що там написано, дайте-но роздивлюся, ага: «Йосіп Броз добар скроз!». Типу, значиться, «Йосіп Броз скрізь має рацію!».

— Рацію, тобто переносний приймально-передавальний пристрій для зв'язку за допомогою радіохвиль, — розреготався Зенон, — знайоме діло, я в армії на такій був асом.

— У певному сенсі так, адже Тіто попервах був ватажком партизанського руху в Югославії, тож у нього таких рацій було як грязюки. Але в цьому випадку мається на увазі, що він завжди й в усьому

був правий. Не тільки раніше, коли партизанів, а потім був керівником соціалістичної Югославії, але насамперед своїм немеркнучим ідеям справедливості й... скажемо так, лідерства в русі неприєднання. Ну, ви розумієте, про що йдеться...

Хайло, можливо, й не дуже розумів, але так перейнявся моїми просторікуваннями, що йому заманулося негайно заволодіти бюстом маршала.

— Слухай, давай попросимо, щоб цей бюст мені продали. Адже хазяїн, по всьому видно, твій дружба, — і витягнув дебелого гаманця, помакуючи ним над головою.

Щоправда, до грошей справа не дійшла. Хазяїн ресторану, оцінивши такий інтерес гостя до персони великого соціалістичного маршала, з радістю подарував здоровенного бюста — метр на метр — шанувальнику Йосіпа Броза, що завжди і скрізь мав рацію. Поки бюст обгортали бляклою полотниною, що колись була прапором Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія, і прилаштували в багажнику автомобіля я поцікавився у Зенона, киваючи на гіпсовий медальний профіль маршала Тіто, яким чином вони в Болгарії збираються реалізовувати ініціативу пре-зидента Пасічника про встановлення пам'ятника Тарасові Шевченку в усіх країнах, де існують українські посольства. Зенон на те відповідав у своїй неперевершеній манері, що йому та ініціатива президента «як дверцята до сраки», бо, по-перше, Шевченко в Болгарії ніколи не бував. По-друге, де взяти таку силу грошей на зведення пам'ятника з бронзи в чотири-п'ять метрів. Інакше, що то буде за пам'ятник, хіба що отакий, як цей бюст маршалу Тіто. І, по-третє, вже за якихось кілька місяців його каденція посла України в Болгарії закінчиться, вже прислали запит на агреман для Валеріяна Кольчика, який був послом у Греції. Отож йому, Зенону Хайлу, двічі до дупи на ту ініціативу. Він за свою каденцію і без того зробив багато, дай Бог кожному. Оно дорогу перед посольством у Софії заасфальтував на цілу вулицю Боряна, від початку і до кінця. Тричі перекрашував будинки посольського комплексу. Засадив з десяток фруктових дерев на території та ще й поставив підйомник для автомобілів у гаражі. Всього не перерахувати. Так що нехай уже Кольчик тим пам'ятником опікується, якщо йому агремана болгари дадуть. Я в деяких моментах із Зеноном був згодний, зокрема в тому, що пошук фінансування на пам'ятник, то є чи не найбільша проблема. Але є ще питання оплати скульптора, проекту, вибору місця і одержання дозволу на зведення від офіційних властей. Адже бажано, аби пам'ятник Кобзареві був установлений десь у центрі міста. Щоправда, не обов'язково він має бути грандіозним — на три чи п'ять метрів. Принаймні тут, у Скоп'є, де всього не назбирається й п'яти, від сили шести, пам'ятників. Мабуть, вистачить і скромного погруддя десь, скажімо, в парку на Водно.

З гостинного ресторану «Маршал Тіто» ми вирушили прямим курсом на Охрид. Зенон, розпашілий від випитого і вмиротворений цінним подарунком та кількома кошиками з марковим вином від гасди ресторану, порохував на задньому сидінні. Я накинув на нього його ж модерне кашемірове пальто чорного кольору, яке, як сам Зенон полюбляв розповідати, купив за грубі гроші в Парижі, аби високого гостя, не дай Бог, не спіткнув нежити чи якесь застуда. Скорше за все, він снів, як здійсниється його мрія «помогити свої фаберже» в стародавньому озері на Балканах заглубити у триста метрів, на березі якого він ласує унікальною, як на Байкалі та озері Танганьїка, фореллю з червонястим від планктону м'ясцем, на котру видушує дві половинки лимону, притрушує дрібно посіченим часничком з петрушкою і запиває ту благодать «Совіньйоном Бланом» або «Шардоне» з винарні братів Богоєвських. Вже в самому середньовічному місті, коли ми сиділи на відкритій ресторанній терасі, що врізається в озеро, і насолоджувалися вугрями з пікантним рататуєм у глиняних горщиках під полихом весняного бризу з албанського берега, Зенон накинув своє модне кашемірове пальтеце шістдесят четвертого розміру і відчув себе не зовсім затишно.

— Що за чортівня! Неначе пальто стало якимось тиснуватим.

Невже я там погладшав за ці кілька днів у Македонії?

— Може бути, — підкинув я, — харчувалися ми з вами регулярно і по-дорослому.

— Так ні, зачекай! О! І руки чогось в кишені не можу запхати. Чи мені руки запухли, нічого не можу зрозуміти!

— Руки вони такі. Сам не знаєш, коли запхнуть, а коли всохнуть. Ви, головне, не переймайтеся, Зеноне Мефодійовичу.

— Та я не переймаюся, але така чортівня мені вперше, що не можу руки засунути в кишені пальта.

— То, може, ваше пальтеце під дощ попало і всілося. То можна його поставити на розтяжку.

— Яка в сраку розтяжка, який дощ. Ще вчора, як ми йшли в ресторан у Скоп'є, де мені бюст Тіто подарували, все було гаразд, руки влізли в кишені легко. Я ще там тримав пачку жувальної гумки. Де вона, до речі. Не можу її навіть намацати, бо тут у кишенях порожньо. Хіба що, ось якась хустина. Тю! Вона ще й дамська і смердить якимись парфумами.

— Мені все ясно, пане посол, ви переплутали пальта з якоюсь сильною македонською жінчиною. А ну давайте поглянемо пильніше. Ну ось, і застібається це пальто на праву сторону. Так що сталася прикра помилка.

— Ні, ну це вже взагалі якесь неподобство. Моє пальто кашемірове, улюблене, яке я купував у самому Парижі, бляха муха, на Єлисейських Полях, загубилося десь у ресторані в Скоп'є!

— Не треба так побиватися, Зеноне Мефодійовичу! Македонія — країна маленька. Немає і двох мільйонів. А якщо відмінувати албанців, циган і всяких інших нацменів, то й мільйона не буде. Нікуди ваше пальто не пропаде. Та тітка, яка взяла його, в той час як ви забрали її модний балдахін, перепрошую, поверне його гасди ресторану. А він повідомить нам. Ви тільки це пальто із зацікавленими кишенями не викидайте. Присягаюся, як тільки верне-мося в Скоп'є, обмінюємо його на ваше.

— А як воно десь вже пропало?

— Не пропало, не хвилюйтеся. У мене був такий самий випадок. Я колись тут у ресторані «Святий Пантелеймон» у мого друга Бранка Петрова загуляв. А як вернувся додому, той Бранко мені зателефонував і каже, що я помилково прихопив пальто, також між іншим чорне, шефа македонської поліції. А в кишені ключі від його поліцейського джипа. І той оберполіцей не може доїхати додому. Так вони прислали поліцейського автомобіля, яким привезли моє пальто і забрали пальто з ключами того поліціанта. Отож тут усе чітко. Нічого і нікуди не пропадає.

— А тепер же мені що робити?

— Носіть його внакидку, як оце македонські гвардійці носять свої червоні накидки з кепками на почесній варті перед їхнім Парламентом-Собранием.

— Ти ти вже краще попроси, аби мені принесли якусь ковдру, закутатися тут від вітру. А це жіноче пальто хай водій у багажнику заховає, або краще обмотає ним бюст маршала Тіто. Тепер не жалко, все одно чуже. Аби тільки та курва не зіпсувала моє пальто там у Скоп'є, бо ще розносить або кишені пообриває. Ну гаразд, наливай, що там у нас далі за програмою дегустаційною, «Вранец» чи «Санджіовезе»?

— То, може, давайте перейдемо на більш важкий калібр, балканську фруктову горілочку наприклад. Бо ж цей бриз з озера вже й мене починає пробирати до потаємних душевних глибин.

— Ти це про що?

— Так оце ж ресторан, «Далга» називається, якщо перекласти по-нашому, «Бриз». То може для зігріву чогось міценького по п'ятдесят крапель? — Та давай, тільки не отої їхньої ракії, а ліпше віскарику. Та по-дорожче! Щоб сильно не сп'яніти, позаяк зранку треба вирушати назад до Софії.

Далі ми грілися з Хайлом віскі «Гленлевіт», «Джонні Уокер» і, здається, «Ройял Салют Чікас», усі з синьою наліпкою. Добре, що в тій «Далзі» було небагато пляшок з таким віскарем і були вони вже далеко не повні. Але того вистачило, аби під самий вечір обидва добряче надудилися.

Пам'ятаю уривчасто, що Хайло зчепився з офіціантами, які сором'язливо казали, що ресторан було б незле зачиняти, все-таки третя година ночі. А Зенон вимагав ще по п'ятдесят отого «гленривіту».

Перелякані хлопaki відповідали, мовляв, усе маркове віскі ви вже повипивали. Так і було ж його не так багато. Тоді Зенон Мефодійович дістав з торбинки здорового чорного пістолета і сказав, що раз немає достойного віскі, ми будемо стріляти. Тобто полювати на охридську форель з допомогою вогнепальної зброї.

Коли один офіціант невдало пожартував, мовляв, де ви купили такий великий сріблястий пістолет, чи не в магазині «Дитячий світ» часом, Хайло розлютився і заревів, «Я тобі, лайдаку, покажу зараз дитячий світ!», та випустив половину обойми на сімнадцять патронів у повітря. Офіціанти з переляку попадали на дерев'яний поміст, накриваючи голови руками. А гордий Хайло запропонував постріляти рибку, які мелькали неоновим світлом у водах правдивого озера. І почав цілитися у темні води, але ніяк не міг зосередитися. Коли ж я зауважив, що рибу у воді підстрелити важко, я знаю достеменно, мовляв, сам колись пробував стріляти з «Глока», яким мене тут у Македонії нагородили «за боротьбу з албанським тероризмом» п'ять років тому. І якщо вже стріляти, то краще по куцах верболозу. Оно подивіться тамечки, за тою каменюкою, трохи далі.

Хайло закивав, сказавши, що, дійсно, там, у куцах, світяться якісь зеленкуваті очі. І ми зараз ту тварюку, мабуть якийсь вовкулака, підстрелимо і змусимо цих лайдаків македонських нам підсмажити. Я ж тільки пожалкував, що не можна стріляти в того вовка по-македонськи. От якби в мене був зараз мій «Глок», то ми постріляли б по-справжньому, з двох рук, одночасно піднятих до рівня плечей та зі зчепленими великими пальцями. Як книжка пише. А ще можна було б підстрибувати спеціальним кроком проти сонця, аби противник тебе не бачив. Правда, сонце вже давно сховалося, тому... підстрибувати проти сонця не будемо. Хайло пожалкував, що не вдається постріляти по-македонськи і просто вигитив решту обойми в куці верболозу. Звідтіля шугнула якась перелякана істота, напевно козеня або бездомний пес. Хайло забідкався через промах, а потім задумливо промовив з філософським підтекстом, що воно, може, і добре, якщо промазав. Бо загубити живу душу в таку зоряну ніч на берегах старовинного озера, то є гріх. Хоча, якщо це було якесь диявольське поріддя, а в античних місцевостях такі мутанти не рідкість, то мо'ї треба було того люцифера поціліти. Я ж пробував його заспокоїти і назвав справжнісіньким ісихастом, який уміє відчувати правдиву балканську симфонію. Хайло зауважив, що за ісихаста можна й відповісти, але таки втихомирився коли я йому пояснив, що ісихазм то містична аскетична течія східного християнства, яка вважається одним із полюсів православ'я і в цьому немає нічого поганого, а є тільки все добре. Отака вийшла в нас стрільба по-македонськи...

У неділю по квітневих ідах святково обходили з колегами Великодній празник в гірській ресторації Бранка Петрова, що за-гніздилася просто в монастирі Святого Пантелеймона довкруг однойменної церкви тринадцятого століття. За одним столом побіля пломенічої вогненними язиками пашечки здорового каміна, в якій запікався жирний баранець, зібралися послы всіх православних країн: опецькуватий кіпріот, мизатий кацап Вова Солоцинський з мордякою потомственного кадебіста, який скрізь хвалився, що його дочка заміжня за пресекретарем, — самі здогадайтеся кого, — Пісковим, якому Путлер нещодавно дав орден, і показував фотографію з трьох предметів — Путлера, Піскова і ордену, яку скрізь носив з собою. Була імпазантна і статурна білоруська жінка Алеся Шпакович, заступниця керівника місії ОБСЄ в Скоп'є, колишня манекениця мінського будинку моделей, яка, як подійкували, мала пого-ни генерала білоруського КДБ чи була заміжня за генералом, а також лисий серб Мілош, довготелесий — два десять, чорногорець Зоран та гострий на язик професор Сараєвського університету боснійський серб Дражен. Аз, Грішний, сидів між боснійцем і підстаркуватим румунським подружжям та з інтересом спостерігав, як проти мене за столом Занг Ванксое, ще один «православний» посол китайської національності, якого притягнув із собою «руській брат», захопився старовинною православною забавою — розбиванням крашанок,

що символізувало, як йому пояснили, боротьбу добра зі злом, воскресіння Христа та глобальне вселюдське єднання, в тому числі й з великим китайським народом. Китаєць поставився до жартівливого змагання вельми серйозно. Перед кожною «навбиткою» від довго зосереджувався, тримаючи яйце в долоні, передавав йому духовну китайську енергію «ці», яка згідно з фундаментальним принципом є життєвою силою, що пронизує все суще. І, на радість собі та Конфуцію, завжди перемагав. Скоро перед ним вже назбирався цілий кошик побитих яєць, які він продовжував вигравати, лускаючи православних клієнтів одного за одним. Боснієць, дивлячись за чемпіонськими потугами китайози, коментував.

— Навіть у жахливому сні не сподівався побачити, що святкуватиму Великдень в товаристві з китайцем, який виносить всіх підряд у змаганні по розбиванню крашанок. В які часи ми живемо, нехай Бог милує!

— Трапляється й таке, як писав Курт Воннегут-молодший, пане професоре, — зауважував і я зі свого боку.

— Це чимось мені нагадує секс карликів, коли ніхто не хоче дивитися, але не дивитися неможливо.

Боснієць був ще той жартівник. Днями, на поминках по смерті албанського посла, коли сербський посол запитав у нього, як той себе почуває, він відповів, що «набагато краще, ніж наш албанський колега».

— 3 іншого боку, — продовжував собі боснієць, — це запитання можна перевести в філософську площину: як урізноманітнити оргію... особливо коли справжні карлики не приїхали. Такий собі закритий або ж оборотний силіогізм. У ньому з двох відомих суджень виростає третє - висновок. Ви підтримуєте мене, український колега?

Схоже, професора понесло на хвилях схоластичних міркувань або ж він просто надихався ароматами смаженого на вертелі ягняти, що стікало масним жиром у відблисках вогняних язиків. Азартний Занг Ванксое на те зовсім не зважав, та з хижою білозубою посмішкою бив і бив крашанки, поповнюючи вже другий кошик різнокольоровими трофеями. Тим часом чорногорець Зоран, програвши весь запас своїх чорногорських крашанок Зангу, почав присікуватися до мене з дурними запитаннями. Чи правду балакають, що східноєвропейські слов'яни можуть пити міцний алкоголь скільки завгодно і практично не п'яніють. Я пропонував йому поцікавитися у російського посла, позаяк кацапи в цьому ділі великі фахівці. Але Зоран сказав, що в нашого колеги Солоцинського така протокольна пика, аж він його побоюється та не може питати про такі речі. Так що розповідай-но, як вам вдається так люто пити та ще й з пов'ями забавлятися після того. Кажуть, у вас, східних слов'ян, в організмі є якийсь особливий фермент, що розщеплює алкоголь. Я йому відповів, що то все побрехеньки і більше стосуються кацапів, які не дуже то й слов'яни. А ми, українці, не такі. Радше, подібні до чорногорців, такі ж лінові. До речі, чи це правда, — перепитав я у Зорана, — що чорногорці заздять плазунам через те, що ті навіть працюють лежачи. Чорногорець несподівано загордився і патетично промовив:

— А то, ми справді неабиякі гедоністи. Знаєш, як чорногорець займається мастурбацією?

— Як?

— Копає в землі ямку... ні, велику яму, встромляє туди пущку і чекає на землетрус, ха-ха-ха!

— Повчальна історія...

— Але ти мені все-таки не розказав, як вам вдається так багато пити і не втрачати розуму?

Тут утрутився румунський посол і сказав, щоб чорногорець відстав від мене.

— Не чіпляйся до нього з дурницями. Тут багато хто з нас не менш як по пів літра ракії вже випив та й нічого.

Тоді мене лихий поплутав сказати, що я можу випити просто зараз цілий бокал Бранкової домашньої ракії. Але тільки разом з чорногорцем, і довести, що головне — це налаштувати себе як треба. Тоді тобі нічого не буде. А сам таємно сподівався, що вкоськаю чорногорця таким чином і він не чіплятиметься з дурними запитаннями. Вдарили по руках. Усмалили по бокалу, потім випили мирову і... чорногорець позеленів, як огірок, та й узявся

фіолетовими плямами. Потім заплакав, пішов в оркестр і, тицяючи гроші музикантам, вимагав, щоб вони п'ять разів поспіль виконували національний гімн «О, світла травнева зоре, Мати наша Чорногоріє, Ми сини твоїх скель І хранителі твоєї честі...». Далі я вже слабо пам'ятаю, як та

вечірка завершилася. Пригадую тільки, що мені дуже сподобалася яскрава краватка лисого сербського посла, яку я зранку виявив у себе біля ліжка. Натомість не знайшов своєї улюбленої, в синьо-жовтих кольорах. Мабуть-таки, обмінялися з лисим сербом на прощання...

На центральній трибуні стадіону «Тоше Прескі» група вболівальників — всі співробітники українського посольства разом з членами сімей і старим підсліпуватим будьогом офіцера безпеки Шкурниченка та майже повним складом не дуже численної української діаспори в Скоп'є — в єдиному пориві зайшлася шаленим

криком радості, коли на останніх хвилинах матчу футболіст у жовтій футболці Сава Корнер закотив третій, сухий м'яч

у ворота команди посольства Російської Федерації. Це був півфінал турніру дипломатичного корпусу, акредитованого в Скоп'є, який організувало посольство ФРН з нагоди проведення чемпіонату світу з футболу в Німеччині. Як керівник дипломатичної місії я поставив ввіреному мені колективу жорстке завдання — здобути перше місце на цьому дипломатичному турнірі, щоб кубок німецького посла Ганса Фон Шліпенбаха стояв у вітрині трофеїв нашої амбасади, де вже була медаль за друге місце в стрільбі з пістолета серед військових аташе, завойована славним полковником Василевським, а також призи за участь у кулінарних конкурсах та фестивалях народних талантів, здобуті посольськими дамами: бухгалтеркою Зінаїдою, секретаркою Тамілою та дружинами дипломатів. У цій вітрині «Хвали і слави» була також представлена видавничка продукція — автореферат кандидатської про балканський фольклор Наталки Торецької, заступниці голови місії, бібліографічний каталог про скульптора Михайла Паращука з фотографією бюсту македонського народного героя Гоце Делчева на обкладинці та дві збірочки українських поезій в інтерпретації македонською мовою невідомої посольської перекладачки Віри Чорночувальської, які творили мало не всім посольством. Особливо драма «Бояриня» Лесі Українки, яку Віра давала на редагування культуртрегеру пану Миколаю, Наталці Торецькій і навіть мені. Отже, у вітрині бракувало лише футбольного кубка. Посольську команду збирали з неабиякими зусиллями. Активних гравців було обмаль. Водій з виконанням функції завгоспа Сава Корнер та троє молодих хлопаків — Тарас, Сергій і Євген — дорослі сини військового аташе, першого секретаря з культури і преси пана Миколая і офіцера безпеки Шкурниченка. Отож гравців до команди залучали звідусіль. Діаспора домовилася з трьома відставними футболі-

стами-македонцями, один з яких навіть катав колись м'яча за збірну Македонії. Тим часом я перебалакав з сербським послом, аби він делегував до нашої команди свого тілоохоронця, міцного сербського спецназівця, який рубав суперників, як башибузуків на Косовому полі. Тренером і стратегом зголосився бути Пашка Станіновський, основна офіційна дружина якого українка Галина була дочкою одного з тренерів одеського «Чорноморця». Попервах команда грала зі скрипом, особливо перші матчі в групі. Спочатку зіграли внічию з італійцями — 5:5, потім у запеклій боротьбі програли росіянам — 1:4, від чого посол Солоцинський був у захваті та поблажливо під'юджував мене, типу «це ми вам за київське «Динамо», яке переграло наш «Спартак», вертаємо!». А затим зубами вигризали перемогу у німців у додатковий час і вийшли до півфіналу. А там знову зіткнулися з кацапами. Але цього разу фортуна була на нашому боці. Хлопці билися, як леви, і вже у першому таймі закотили два голи. Дякувати професійним македонським пенсіонерам, які крутили биків-прапорщиків з російського посольства, як відому консистенцію в ополонці. Ну і Сава Корнер, що вийшов під кінець на заміну і спершу був зустрінутий сміхом через свій здоровенний тельбух, щільно обтягнутий синьою футболкою, неначе він проковтнув футбольного м'яча, зрештою поставив жирну крапку під зависю. В колотнечі біля кацапських воріт на останній хвилині він підставив своє пузело, від якого м'яч зрикошетив у лівий кут воріт росіян. Найбільше за всіх шаленіла на трибуні Наталка Торецька. Весь матч вона вимахувала синьо-жовтим прапором, на якому було написано «Україна завжди перемагає!» і так горлала, що під кінець аж захрипла бідолашна. А коли Сава загнав пазом третього м'яча і пролунав свисток судді, кинулася обніматися і цілуватися спочатку з полковником Василевським, що сидів праворуч від Торецької, і попервах аж перелякався від несподіванки, а потім і собі став обніматися і цілуватися з молодією привабливою жінкою, що раділа з того голу, як мала дівчинка. Затим Наталка обернулася до мене і, цюмкнувши та обійнявши, заторохтіла:

— Шефе, ми перемогли кацапів! 3:0, ура-а-а! Я знала, що ми переможемо. І пам'ятник Тарасові Шевченку обов'язково поставимо! Адже вчора нам вдалося домовитися з міністром. І гроші знайдемо і скульптора!

Річ у тім, що напередодні ми ходили з Наталкою до міністра комунального господарства Македонії, з яким вдалося досягнути згоди про місце, де буде зведено пам'ятник Тарасові Шевченку. Спочатку міністр пропонував поставити монумент на пагорбі над центром міста, що біля середньовічної турецької фортеці. Він уважав, що ми будемо ставити пам'ятник заввишки у п'ять-шість метрів, аби його було видно здалека, і запропонував таку локацію. Але ми наполягали на компактнішому варіанті. Тому зійшлися на тому, що монумент постане в сквері навпроти Собранія Республіки Македонія у самісінькому центрі міста. Після матчу, коли ми з командою святкували перемогу в ресторації при стадіоні, готуючись таким чином, у тактичному плані, насамперед, до фінальної зустрічі з командою НАТО, яка перемогла у другому півфіналі, до мене підійшов посол Росії.

— Ну що ж, колего, вітаю! Але все-таки ви вчинили не по-братськи. Хоча б дали один гол вам забити. А то так на суху винесли і спасибі не сказали.

— Не старційте, Бог подасть! Ви ж перемогли у груповому турнірі, то й годі. Прийшов наш час.

За спиною у Солоцинського огинався чорногорець Зоран. Вигляд мав прежахливий: блідий з лица, очі з червонястими білками вилазили з орбіт, а волосся було скуйовжене.

— Я правильно кажу, Зоране? Як ти гадаєш, після зустрічі з українцями людині завжди буває непереливки? Щось я давно тебе не бачив, либонь, два місяці. Ти чи не хворів буває?

— Та з вами тут як не захворіти, — криво посміхнувся чорногорець і кивнув у бік Солоцинського, який уже замовляв офіціанту пляшку горілки і два пива. Мабуть, щоб залити горе від поразки з сухим рахунком...

■ Віто МОСКАТО

ДИПЛОМАТІЯ ПОЗА ПРОТОКОЛОМ

З нагоди виходу нової книги українського дипломата, Надзвичайного і Повноважного Посла України **Віталія Москаленка**, який публікується під літературним псевдонімом **Віто Москато**, ми поговорили з автором про дипломатію, та те, що зазвичай залишається поза офіційними протоколами. Це вже четверта книга дипломата, яка стала особистим осмисленням багаторічної служби, її викликів, людських історій і залаштунків дипломатичної професії.

— Що було первинним імпульсом для створення Вашої книги: особистий досвід, спостереження системи зсередини чи потреба осмислення епохи?

— Передумовою написання цієї книги став насамперед мій багаторічний дипломатичний досвід. Протягом кар'єри я був свідком багатьох подій, зустрічей і ситуацій, зокрема й гумористичних, які сформували моє бачення дипломатичної служби.

Також мене надихнули книги моїх колег — послів і дипломатів. Мені імпує творчість Геннадія Удовенка, праці Анатолія Зленка та інших українських і зарубіжних дипломатів.

Моє життя і дипломатична кар'єра були сповнені цікавих історій, подій і людських зустрічей. Я хотів написати цю книгу, щоб не лише зберегти ці спогади, а й поділитися ними з читачами, студентами, військовими, молодими дипломатами та всіма, кому цікаво зрозуміти, як насправді живе дипломатична служба.

У цій книзі є спогади, кумедні ситуації та роздуми про дипломатію. Це мій спосіб показати те, що зазвичай залишається поза офіційними протоколами, публічними заявами та урочистими церемоніями.

— Чи шкодуєте Ви про щось під час роботи над книгою?

— Найбільше шкодує про те, що від самого початку дипломатичної кар'єри не вів щоденника. Багато подій довелося відновлювати вже з пам'яті, коли я сів писати книгу.

Якби записи велися протягом усіх років служби, вдалося б ще точніше передати атмосферу часу, окремі деталі, настрої та живі нюанси дипломатичного життя.

— Яке місце ця книга посідає серед Ваших праць?

— Це моя четверта книга. Водночас саме вона є найбільш особистою. У ній найбільше моїх спогадів, власних вражень і роздумів про дипломатичну службу. Саме ця книга найбільше відображає моє бачення дипломатії зсередини — не лише як професії, а як стилю життя, відповідальності, служіння державі та постійної роботи з людьми.

— Як зазвичай виглядав Ваш відпочинок у період дипломатичної служби? Яким було

Ваше дозвілля і як Вам вдавалося відновлюватися після роботи?

— Чесно кажучи, часу на повноцінний відпочинок було небагато. Дипломатична служба передбачає постійну готовність оперативно реагувати на різні ситуації, у яких можуть опинитися громадяни України за кордоном. Це означало роботу не лише у будні, а й у вихідні та святкові дні. Тому можливість по-справжньому відпочити випадала нечасто. Коли такі моменти з'являлися, ми разом із командою та колективом посольства намагалися проводити час активно: виїжджали на спортивно-розважальні заходи, спілкувалися в неформальній атмосфері. Такі спогади також є важливою частиною мого досвіду. Вони допомагали відновлювати сили, зміцнювали командний дух і створювали людську атмосферу всередині дипломатичної роботи.

— На Вашу думку, яким має бути сучасний дипломат?

— Сучасний дипломат має керуватися формулою Геннадія Удовенка — трьома «П»: патріотизм, порядність і професіоналізм. Патріотизм означає безумовне служіння своїй державі та готовність відстоювати її інтереси за будь-яких обставин. Порядність є основою довіри. Без неї неможливо представляти країну на міжнародній арені. Професіоналізм — це глибокі знання, постійний розвиток, уміння вести переговори, приймати відповідальні рішення та діяти ефективно навіть у складних умовах.

— Яких відгуків і впливу Ви очікуєте від цієї книги?

— Найбільше мені хотілося б, щоб ця книга була цікавою і корисною для читачів.

Я вже передавав її до прифронтових бібліотек, презентував студентам українських університетів, зустрічався з читачами на різних заходах. Усі ці зустрічі супроводжувалися щирим зворотним зв'язком, вдячністю та живими дискусіями.

Для мене це найкраще підтвердження того, що книга виконує свою місію: допомагає краще зрозуміти дипломатичну службу, її відповідальність, виклики та людський вимір, який часто залишається непомітним для широкого загалу.

Спілкувалася:
Вероніка ЧЕКАЛЮК

Колаж: Віталій ЗАВЗЕНКО

Артем
СЕНЧИЛО

«Дні»

* * *

Ти краще не питай Мое Ім'я:
Воно для цього світу надто довге,
У ньому — всі існуючі поля
І незбагнена зоряна безодня,
У ньому є і перші молитви,
І креслення зруйнованого Храму,
Едемський сад, Адамові труди,
Кохання Єви, вірність Авраама,
Шлях Моїсея, ненависть Ліліт,
Казки Перро, трикутник Піфагора...
Мое Ім'я м'яке, як оксамит,
Але тверде, мов Гімалайські гори,
Воно дзвінке, мов юне джерело,
Воно глухе, як постріли з гармати,
Воно таке, що Імені Мого
Нікому в світі не потрібно знати.

І, навіть, в грізний час, коли війна
Панує у знедоленому світі,
Ти краще не питай Мое Ім'я,
Бо ти Його не зможеш повторити:
У Імені Моєму — справжня лють
І темні та холодні довгі зими,
У Ньому — Маріуполь і Бахмут,
У Ньому — сірий попіл Хіросими,
І ворогом розбомблений вівтар,
І проклята Голгофа, і погроми,
Засипаний тілами Бабин Яр,
І Колима, І Аушвіц — у Ньому.

То ж не запитуй в Мене про Ім'я.
Мое Ім'я не зможуть проспівати
Північні, вкриті кригою, моря
І полум'я в печі старої хати,
Стрімка вода у рибацьких хвостах
І вітер у легких пташиних крилах...

Я Сам назвав Його єдиний раз —
В ту мить, як пролунав Великий Вибух.

* * *

Тепло і світло завели танок,
І, раптом опинившись в центрі кола,
Крізь лабіринт можливих помилок
Думки несуться, наче з гір — струмок,
І світ завмер, немов потрібне слово,
Яке назавжди вмерзло у рядок.

І звичний ритм, як та примара, зник,
І простір зупинився в коридорі,
А поступ часу не рахує вік,
Бо час пішов у невідомий бік,
Де замітають слід холодні зорі,
Що сиплються з небес, неначе сніг.

Та як би там назовні не було,
Здається, серце б'ється не даремно,
Бо в темного малюнку — світле тло,
А там, де світ війною замело,
Живе кохання, як великий термос,
Який поволі віддає тепло.

* * *

Наполоханий світ
Птахом б'ється у скроні.
Час стоїть, наче ліфт
У промерзлому домі.
Я живий. Ти жива.
Іншим краще не знати,
Як парують слова
У холодній кімнаті...

Та, як той віртуоз,
Що не здався системі,
Мов на вікнах, мороз
Нам малює на небі

Попри сум самоти,
Як картини пророчі,
Повні світла світи
За безоднею ночі.

* * *

Березень біля хати
Палить торішнє листя.
Пісня — колишня втрата.
Втрата — майбутня пісня.

Пісня формує мрію:
Біль — складова процесу.
Епос — колишня бійня.
Бійня — майбутній епос.

Космос — пакет історій.
В долі нема кумира.
Діри — колишні зорі.
Зорі — майбутні діри.

Час не зійде з орбіти.
Простір не знає віри.
В миру немає світу.
В світі немає миру.

* * *

Втрачені значення слів,
Що закликали боротись,
В серці останніх часів
Пам'ять горить, як рукопис,
Там, де не світять вогні
І, мов міфічні химери,
Світ поглинають сумні
Сутінки нашої ери.

Десь загубилась любов
В пошуках справжньої віри,
Янголи вийшли з церков,
Щоб повернутись у вирій,
Де Вседержитель з вікна
Центру горішньої сфери
З прикрістю дивиться на
Сутінки нашої ери.

Попри кубло протиріч,
В декого вийде прожити
Люту, як ненависть, ніч
Нам зрозумілого світу,
Щоб у кінці лихоліть
Після відбою тривоги
Тихо дивитись на мить
Сходу чужої епохи.

* * *

Все знову, як завжди: Земля
втомилась спати,
Пройшла ясна гроза, розтанули стави,
І з місячних пустель

дістались астронавти
У дивний світ дощів і юної трави,
І молода лоза повипускала вуса,
І в стовбурах берез потік духмянний сік,
І з вирію в село примандрували бусли,
І вилізли з землі цибуля і часник,
Прокинулись вузь, зазеленіли крони,
Кудись у небуття пішла зимова лють...

...і тільки чути, як джмелі,
хрущі і дрони
В ясний травневий день
над вишнями гудуть.

Л

З ДОСЬЕ «ЛУ»

Артем Сенчило народився у 1971 році в Києві. Закінчив кінофакультет КДІТМ ім. І.К.Карпенка-Карого. Член Національної спілки кінематографістів України, лауреат кількох кінофестивалів (документальне кіно), автор двадцяти поетичних збірок поезії та музичних проєктів за різними жанрами.

Ірина
РОДЧЕНКО

Фрески війни

ВЕСЛА РОКІВ

Сама собі під гуркіт канонади...

Веслом роки перехлюпочу...
Сказати «дякую» вам хочу
За те, що страх переборола,
За те, що я звернула гори.
Плекала мрію золоту.
Дорогу мала. І мету.
І людям щедро все несла!
І квітла піснею яса...

Роки. Роки.
Вклоняюсь вам.
Сама собою залишаюсь.
І прийме Вічність і віки —
Як квіти — всі мої роки!
...Веслом роки перехлюпочу.
Війна іде. Я жити хочу!
Вас зустрічать, нові роки!
І мати радісні думки.
Як всі, я жити в мирі хочу.

...Веслом роки перехлюпочу.
Відсію страх. Печалі змию.
Знов людям принесу надію
На Перемогу золоту.
Не відступлю в лиху годину.
Ані на мить не розгублюся.
За Світло день і ніч молюся.
...Усім страхам кажу я: «Ні!»
Ми переможемо в цій війні.
І човен мій — на бистрині...

ЕМОЦІЯ

Емоції — мої човни.
У море мрій плывуть вони!

У саяві глибини небес святих
Емоція в автентичі душевній
криничної снаги.
Емоція моя — в енергії ріки,
у пульсі серця.
В акордах джазових,
верлібрах висоти...
Звуком сопілки в серце б'ється.
Знаю: від неї світ весь усміхнеться.
Так Україна, друзі, пізнається.

ОДНА

Ідуть мої роки по світу,
у снах додому йдуть щодня.

Скажіть, ким я була
у вічному Всесвіті?
Краплинкою чи цяtkою-зорею?
Чому моя душа — свічадо нації?
Обраниця вкраїнського Орфея?
Чому я оживаю у щедрівочці
І пурхаю у ритмі гопака?
Чому мені — звичайній україночці —
Судилася така судьба гірка?
Мій вірний друг загинув у Афгані.
Тепер гримить зловісна ця війна.
Я — українка — ніжна, сильна пані.
Мені судився хрест тяжкий —
Одна.

PS. ...У багатьох війна
забрала коханих.

Я — ЖИВУ

Запеленаю свій неспокій — хай спочине.
Заколісаю дум тривоги — хай заснуть.
Сон-травною душою огорну.

Серцю «ВІРЮЮ» прошепочу святу.
Задрімаю.
Зранку знов світлиту життю...
Я — живу.

18.10.2024

ПОМІЖ СЛІВ

Поміж рядкових лабіринтів слів
Я проковтну гірку сльозу — плач болю...
Перлинним відблиском світання днів
Нервових струн волокна я загою...

НА ГАЛЕРАХ ВІТРІВ

На галерах росяних вітрів
Закарбую золото надій.
Сонцеликим поглядом своїм
Зупиняю морок днів гірких.

КОЛИ СОНЯЧНИЙ ДОЩ...

Коли сонячний промінь душу
голубить,
Впертий дощ... все ж змиває бруд.
На життя наснажує серце,
Вириває його із пут.
І душа враз заб'ється:
Я — тут!
Я — жива! Жива...
Я з тобою.
Тут!

ОБПАЛЕНІ ЖИТТЯ

Суми, Охтирка, Тростянець,
Білопіль, Глухів, Шостка,
Ямпіль, Середино-Буда, Кролевець,
Конотоп — прикордонні міста рідної
Сумщини

Обійстя в попелищах чорної пітьми.
У вирвищах гучного прикордоння
Скалічені і закоптілі долі краян.
Рашистська загребуца, зла рука
На шмаття рве обпалені життя.
Кричать діброви вітром голосним.
Дощі змивають з пекучих ран вогні.
Чи дочекаємося світломиті?
Чи доживем до дня,
коли «Все буде Україна»?
Війна скінчиться?
Мир настане на нашій,
нашій змученій землі?!

20.07.2023

Щодня в молитві звертаюся до Неба з
проханням захистити і вберегти
життя краянам.

ВЕСНА НАСТАНЕ

Посвята усім добровольцям та
військовослужбовцям,
дорогим нашим захисникам,
які наближають ПЕРЕМОГУ.

Коли розстріляне повітря
звільниться від чадного диму.
Коли згорьована земля
спочине від страшного крику, від
крові...
Весна настане. Світ прозріє —
І буде спокій на землі.

У сплюндрованій ущент країні
Народиться нове життя.
Із зерняток налеться колос.
З біди наш виросте народ —
сердечний,
невмирущий
і безстрашний.

Народ, якого не зламає
Жоден ворог клятий.
А озвірілих виродків чекає
безжальна,
вогняна
Всевишнього кара.
Не буде спокою йому!
Ні на землі, ні в пеклі.
Героям слава!
Окупантам — смерть!
Не прийме їх землі святої твердь.
Весна настане на моїй землі!
Повернуть вої у свої краї...

Салютами Перемоги і з квітами
зустрічатимуть героїв-захисників.

НАЙВИЩА НАГОРОДА
УПЦ — НАРОДНОМУ
ПОЕТУ УКРАЇНИ!

Віднині видатний наш Маєстро Слова
Андрій Демиденко — повний кавалер
ордена святого рівноапостольного
князя Володимира I, II, III ступенів.

В день його ювілею блаженіший Ми-
трополит Києва і всієї України Єпіфаній
за заслуги перед Українською правос-
лавною Церквою і побожним україн-
ським народом удостоїв Поета-Патріота
орденом святого рівноапостольного
князя Володимира I ступеня.

Орденами святого рівноапостольно-
го князя Володимира III, II ступенів Ан-
дрій Демиденко нагороджений у попе-
редні роки благочинним Патріархом
Філаретом.

Урочиста церемонія вручення була
особливо символічною і знаковою —
адже відбувалася в знаменитому Воло-
димирському соборі столиці.

Лідія ВАКУЛЕНКО,
головний редактор
видавництва «Дніпро»

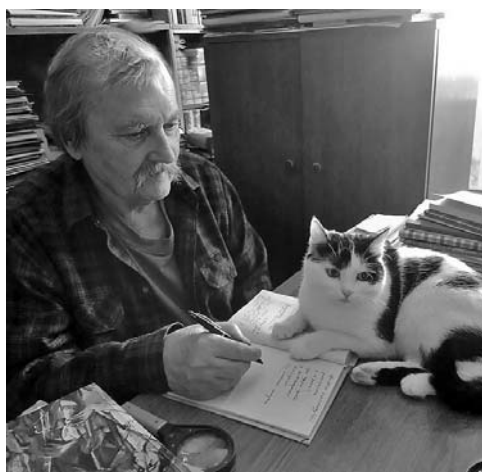
УКРАЇНСЬКО-ЛИТОВСЬКЕ ВШАНУВАННЯ ДМИТРА ЧЕРЕДНИЧЕНКА

У межах V Міжнародної науково-практичної конференції «Україна-Литва: історичні, мовно-культурні та туристські паралелі» в Навчально-науковому інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за сприяння Посольства Литовської Республіки в Україні, з ініціатииви Голови організаційного комітету, професора кафедри полоністики Ігоря Корольова та Національної спілки письменників України 25 червня відбувся круглий стіл до 90-ліття відомого українського культурного діяча, письменника, науковця та перекладача-литуаніста, незабутнього Дмитра Семеновича Чередниченка (1935–2021). У роботі секції за модерування автора цих рядків узяли участь авторитетні науковці, митці та громадські діячі — дипломат, письменник-перекладач, секретар Національної спілки письменників України Олександр Божко, поет і перекладач, Голова Творчого об'єднання поетів Київської організації НСПУ Станіслав Шевченко, драматург і перекладач, Голова Творчого об'єднання драматургів Київської організації НСПУ, професор Василь Неволов, поетка та перекладачка, секретар НСПУ Інна Ковальчук, поетка та культурна менеджерка, засновниця книжкового застосунку LitCom Ольга Ольхова, вчені-філологи, професори КНУ імені Тараса Шевченка, спілчани Юрій Ковалів, Сергій Лучканин та Оксана Сліпущко, які у своїх виступах розповіли про багатогранну громадську, культурну, літературну, педагогічну, дипломатичну, перекладацьку діяльність Дмитра Семеновича та підтримали ініціативу підготувати збірку спогадів про нього. Голова Громади литовців України Даля Макарова поділилася теплими враженнями про

спільні проекти у Товаристві Майроніса та зачитала поезію М.К.Чюрльоніса в оригіналі та перекладі Майстра Слова...

Авжеж, досвід учителювання, журналістська, наукова та видавнича діяльність, наукові експедиції, редагування часопису для українського шкільництва «Жива вода», керівництво літературним об'єднанням «Радосинь» та Творчим об'єднанням перекладачів при Національній спілці письменни-

ків України, майже двадцятирічна робота на чолі Комітету літературної премії ім. М. Рильського в галузі художнього перекладу — це лише невеличка частина великого творчого Шляху Дмитра Чередниченка. Литовська Держава високо оцінила діяльність свого щирого популяризатора — Лицарським хрестом «За заслуги перед Литвою» (2003), Орденом Великого князя Гедімінаса III ступеня (1996) та Премією Святого Ієроніма Спілки

перекладачів Литви (2015), адже з любові до литовської культури до українського читача прийшла бібліотека цінних авторів, здійснено було безліч важливих культурних проектів.

Знаковими явищами українського перекладацтва став вихід у світ видання класичної поеми К. Донелайтіса «Літа» (Київ: Дніпро, 1990), вшановане Премією ім. М. Рильського та упорядкована спільно з М. Карчяускасом «Антологія литовської поезії» (Київ: Дніпро, 1985). Щиру увагу читачів також привернули збірка «Чюрльонісів шлях» (Київ: Етнос, 1996), роман «Повстанці» В. Міколайтіса-Путінаса (Київ: Юніверс, 2005), роман В. Ю. Бубніса «Час долі» (Київ: Дніпро, 1986), п'єса «Геркус Мантас» Ю. Грушаса (Київ: Задруга, 2002), вибрані поезії Ю. Марцінкявічюса (Київ: Дніпро, 1981), А. Малдоніса «Бурштин і троянди» (Київ: Радянський письменник, 1984), М. Мартінайтіса «У світлі серця» (Київ: Молодь, 1985) та інші переклади. У сфері літератури для дітей — видання «Мій янтарик» М. Вайнілайтіса (Київ: Веселка, 1980), «Чотири слова» Ю. Някрошюса (Київ: Веселка, 1990), скарбниця казкового фольклору «Чарівний перстень» (Київ: Юніверс, 2007), литовська читанка «Люляйко» (Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2008), тетралогія «Пригоди капчика» (Вінниця: Теза, 2007), трилогія про Ніппу (Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2021), а також «Хлопчики танцюють брейк» (Львів: Видавництво Старого Лева, 2018) В. Рачицкаса, «Мишка Зіта» (Київ: Грані-Т, 2009) та «Любов коня Домінікаса» (Київ: Грані-Т, 2011) В. Ландсбергіса, «Пригоди та походи Барда» Й. Авіжюса (Львів: Видавництво Старого Лева, 2009), «Кіка-Міка і гном, що в усьому любить лад» (Київ: Знання,

2017) та «Кіка-Міка, у якої втекли вуха» Л.Жутауте (Київ: Знання, 2018), «Озеро загадок» М.Марцінкявічюса (Київ: Знання, 2020) тощо, зокрема великий розділ литовської літератури — у хрестоматії світової літератури для початкової школи «Світ від А до Я» (Том 2; Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2007; С. 147–175). Досі чекають на видання «Спогади про Чюрльоніса» Я. Чюрльоніте, «Кукутисові балади» М. Мартінайтіса, а також понад 400-сторінкова авторська антологія литовської поезії...

Миттю промайнули дві години круглого столу, переконавши учасників іще раз: громадська діяльність та творча спадщина Дмитра Чередниченка вартує найпильнішої уваги усіх небайдужих, адже літа за літами стане джерелом справжньої життєвої та творчої наснаги... А на знак нових зустрічей пролунав щемливий, але просвітлений переклад Дмитра Семеновича із Альгімантаса Балтакіса зі збірки «На вершині слюзи», виданої за підтримки Департаменту суспільних комунікацій Київської міської державної адміністрації (Київ: Креативна агенція «Артіль», 2023):

МАТИ

Де мій початок?
За тисячу миль,
Тисячу років тому.
В утробі матері.
Під серцем.
Де моє продовження?
На маминих руках.
У маминих очах.
У маминих думках.
Отам моє продовження.
А коли матері не буде?
Біля маминої могили.
У маминих очах.
У маминих думках.
Під бождеревом.
А де моє закінчення?
За тисячу миль.
Після тисячі літ.
У маминій утробі.
У маминих очах.
У маминих думках.
Закінчення нема.
Є тільки продовження.

Дмитро ЧИСТЯК,
професор КНУ
імені Тараса Шевченка,
секретар Національної
спілки письменників України

СВІТОВІ ТВОРЧІ ОБРІЇ СЕРГІЯ ТКАЧЕНКА — У КИЄВІ!

У Публічній бібліотеці імені Лесі Українки міста Києва відбулася зустріч «Слово, що єднає континенти» із Сергієм Ткаченком, українським філологом, літературознавцем, поетом, перекладачем, членом Національної спілки письменників України. Понад два десятиліття Сергій Іванович присвятив дипломатичній службі, працюючи в Секретаріаті ООН у Нью-Йорку. Він з теплом згадував свою родину, зокрема брата Всеволода Ткаченка — відомого українського перекладача, який залишив помітний слід в українській культурі. Значну частину

вечора було присвячено мистецтву художнього перекладу. Сергій Ткаченко розкрив специфіку багаторічної роботи зі складними поетичними текстами та поділився практичним досвідом відтворення шедеврів французької, англійської та нідерландської лірики українською мовою таким чином, аби вони зберігали свою первозданну глибину та органічність. Зокрема, пан Сергій розповів про тонкощі відтворення складної ритміки та образності Артюра Рембо українською мовою, зачитавши кілька улюблених поезій.

Із вітальним словом до автора звернувся Дмитро Чистяк — письменник, перекладач, філолог, професор КНУ імені Тараса Шевченка, секретар НСПУ. З нагоди 75-річного ювілею він вручив Сергію Ткаченку Почесну Грамоту Національної спілки письменників України, відзначивши його плідну працю та вагомий внесок у культуру, зокрема у царині перекладознавства й художнього перекладу, особливо підкресливши високий рівень видання «Невідомий Артюр Рембо» (Київ: Парламентське видавництво, 2019), де окрім майстерних поетич-

них перекладів Сергія Івановича подано його аналітичні есеї з аналізом першотвору та перекладів на широкому міждисциплінарному матеріалі. Дмитро Олександрович також згадав про творчу діяльність незабутнього Голови творчого об'єднання перекладачів Київської організації НСПУ Всеволода Ткаченка, його антологію французької поезії «Сад божественних поезій» (перший том якої вийшов у світ у 2011 р. у Видавничому центрі «Просвіта»), зауваживши, що масштабна антологія французької поезії в Україні після не здійснених проектів М. Зерова, С. Савченка, М. Рильського, М.Москаленка і В. Ткаченка — ще попереду.

До вітань також долучилася Тетяна Добко — членкиня НСПУ, докторка наук із соціальних комунікацій, завідувачка відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Тетяна Василівна висловила щире захоплення багатогранністю таланту ювіляра, наголосила на його співпраці з відомими українськими художниками, на самовідданому редагуванні знакового літературного часопису «творчих сил глибинної України» «Ятрань» та побажала успіху у виданні другого тому збірки А. Рембо, авторської антології перекладів світової поезії та інших цінних проектах. До цих побажань долучилася й директорка Публічної бібліотеки імені Лесі Українки Ольга Романюк, зауваживши, що чекатиме на презентації цих цінних видань у стінах книгозбірні.

Анна СОРУХАН

Публічна бібліотека імені Лесі Українки
міста Києва

«ЕДИФІС», ЩО НЕ ЗДАЄТЬСЯ

Роман Аластера Рейнольдса «Eversion»

як дзеркало циклічної історії та уроків українського спротиву

ВСТУП

Роман Аластера Рейнольдса «Eversion» (2022) на перший погляд - це готична пригода про експедицію до таємничої споруди, захованої в льодовиках. Але вже до середини книги стає зрозуміло: перед нами не одна історія, а та сама подія, розказана знову і знову у вбранні різних епох, технологій та літературних жанрів. Корабель «Демітра» стає то вітрильником, то пароплавом, то дирижаблем, то космічним апаратом, а команда приречена повторювати одну й ту саму експедицію, поки не збагне, що насправді відбувається.

Ця структура - цикл, що відтворюється з варіаціями, аж поки правда не проб'ється крізь нашарування хибних версій, виявляється напрочуд придатною лінзою для розмови про те, як людство (і зокрема Захід) десятиліттями стикалося з тим самим викликом російської агресії щодо України. Світова спільнота роками вдавала, ніби бачить цей виклик уперше, щоразу наступаючи на ті самі політичні граблі.

Показово, що роман досі не має офіційного українського перекладу: він доступний нашому читачеві лише в оригіналі, тоді як інші твори Рейнольдса продаються в українських книгарнях виключно англomовними імпортними виданнями. Цей факт сам собою є маленькою, але промовистою ілюстрацією: навіть у царині культурного обміну існує інерція - звичка не помічати актуальності тексту, поки глобальний контекст не змусить придивитися уважніше.

ЦИКЛ, ЯКИЙ МИ ВЖЕ ПРОХОДИЛИ

Центральний прийом роману - повторення. Кожна ітерація експедиції до Едіфісу закінчується катастрофою, після чого доктор Сайлас Коуд «прокидається» в новій версії тієї самої історії, з тими самими супутниками й метою. Формально різні століття й технологічні декорації маскують незмінну суть конфлікту: група людей наближається до чогось незбагненого й смертоносного, катастрофічно недооцінює загрозу і платить за це життями.

Цю структуру важко не прочитати як метафору того, як міжнародна спільнота роками поверталася до «нової» кризи у стосунках із Росією. Напад на Грузію у 2008-му, анексія Криму та початок війни на Донбасі у 2014-му, повномасштабне вторгнення 2022-го. Щоразу Захід реагував із глибоким подивом, хоча логіка диктаторської агресії залишалася тотожною. Персонажі Рейнольдса не одразу здогадуються, що вже бували тут; так само й світова дипломатія роками послуговувалася мовою щирого здивування там, де попередні історичні цикли давно мали б навчити розпізнавати кривавий візерунок імперіалізму.

БАГАТОВЕРСІЙНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ

Другий шар роману - те, що кожна версія історії подається читачеві як цілком правдоподібна, зі власною логікою й деталями, аж поки не з'ясується глибша, моторошна правда. Читач разом із головним героєм мусить постійно переоцінювати, яка з версій реальності заслуговує на довіру.

Ця конструкція - пряма алюзія на гібридну інформаційну війну та змагання нарати-

в в міжнародному просторі. Роками російська пропаганда пропонувала світові викривлені «версії» подій в Україні, маскуючи підводні камені вигадливими геополітичними міфами. І частина міжнародної аудиторії була готова розглядати ці маніпуляції як «альтернативну точку зору», а не як свідому димову завісу перед наступним ударом.

«Eversion» у цьому сенсі є жорстким застереженням: множинність версій не означає їхню рівноцінність. За зовні переконливим та звичним для Заходу наративом «миру за будь-яку ціну» може ховатися смертельна пастка, яку видно лише тоді, коли наважись зазірнути глибше за глянцевою поверхню компромісів.

ЕДИФІС ЯК ІНШИЙ, ЯКОГО ДОВГО НАМАГАЮТЬСЯ «ЗРОЗУМІТИ»

Загадкова споруда Едіфіс упродовж більшої частини роману залишається об'єктом інтерпретацій: персонажі гадають про її природу, намагаються раціоналізувати її поведінку, шукають вищу логіку в тому, що насправді є хаотичним і ворожим. Ця затримка в розпізнаванні небезпеки — центральний рушій сюжету і водночас головна помилка героїв.

Тут очевидна паралель із тим, як довго західний політичний істеблішмент намагався «зрозуміти» логіку Кремля, знайти в ній бодай якесь раціональне зерно й вписати агресію в рамки прийнятного діалогу. Замість того, щоб діяти на випередження та надати Україні безальтернативну підтримку, світ шукав шляхи «збереження обличчя» агресору. Едіфіс у романі так само довго залишається об'єктом «дискусій», аж поки герої не платять непомірну ціну за своє небажання визнати очевидне зло значно раніше.

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПЕРЕМОГИ ТА СВІТОВА СОЛІДАРНІСТЬ

Фінал роману вартий особливої уваги. Розв'язка «Eversion» пов'язана не з банальним триумфом у звичному розумінні й не з капітуляцією, а з глобальною трансформацією. Герой і сама природа конфлікту змінюються настільки, що старі категорії «виграшу» й «програшу» перестають бути адекватними мірками. Вихід із пастки досягається через повне переродження стосунків із загрозою та руйнування самих умов, які створювали цей замкнене коло.

Сьогодні, крізь призму досвіду 2014–2026 років, ми розуміємо: перемога України у цій війні - це не просто відновлення кордонів чи підписання чергових папірців, які імперія неодмінно порушить у наступному циклі. Перемога України - це екзистенційний злам самої циклічної матриці російської загрози. Це трансформація всієї архітектури глобальної безпеки.

Саме тому консолідація та рішуча підтримка світової спільноти є не благодійністю, а єдиним способом для людства розірвати свій власний «цикл Едіфісу». Світ має збагнути, що український спротив - це передовий рубіж захисту раціонального, вільного майбутнього від хаосу й тиранії. Роман Рейнольдса стверджує: вихід із петлі катастрофи можливий не тоді, коли ти просто намагаєшся повторити ту саму дію сподіваючись на інший результат, а тоді, коли виявляєш мужність поглянути правді в очі, акумулюєш усі сили для опору та безповоротно змінюєшся сам.

ПІСЛЯМОВА: ЧОМУ ЦЬОГО ТЕКСТУ ЩЕ НЕМАЄ УКРАЇНСЬКОЮ

Той факт, що «Eversion» - роман, написаний до 2022 року, тобто без жодного свідомого наміру автора провести українські паралелі, усе одно так природно лягає на нашу проблематику, свідчить про щось дуже важливе в природі справжньої наукової фантастики. Вона працює на рівні глибинних структур та архетипів, а не прямолінійної алегорії, і тому залишається відкритою для потужних сенсових прочитань, які сам автор міг навіть не передбачити.

Водночас відсутність українського перекладу при тому, що книга здобула значну увагу в англomовному й навіть литовському літературних просторах, нагадує: наша культурна інфраструктура, покликана підсилювати такі інтелектуальні рефлексії (через переклади, критику, публічні дискусії), досі потребує активної розбудови. Парадоксально, але саме тексти на кшталт «Eversion», де форма циклічного повторення й болісного пізнання істини так гостро резонує з українським досвідом боротьби за виживання, заслуговують на переклад і осмислення якнайшвидше.

ВИСНОВОК

«Eversion» не є романом про Україну. Але саме тому його придатність для історичних алюзій є такою показовою. Якісна science fiction використовує в сюжетах не конкретні параграфи підручників історії чи фізики, а універсальні моделі: цикли повторення помилок, боротьбу наративів за реальність, болісне й повільне визнання очевидної

Ці структури виявляються настільки точними, що український читач із досвідом останніх дванадцяти років безпомилково впізнає в них власну реальність. І можливо, саме в цьому полягає найвища місія хорошої літератури: вона дає нам універсальну міжнародну мову для речей, які інакше світу надто важко пояснити прямо.

Володимир ЛАКОМОВ,
Надзвичайний та Повноважний Посол України, експерт Фонду «Демократисні ініціативи» імені Ілька Кучеріва

ДЖОАН РОЛІНГ НАДІСЛАЛА ЛИСТА І КНИГУ ЗАХИСНИКУ, ЯКИЙ ПЕРЕКАЗУВАВ ЇЇ РОМАНИ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА У ПОЛОНІ

Британська письменниця Джоан Ролінг, авторка серії романів про Гаррі Поттера, надіслала листа та книгу з автографом морському піхотинцю Олександрові Іванову, який цього року був звільнений з полону. Про це повідомляє видання Букви з посиланням на ГО Ukraine WOW, передає Укрінформ.

Олександр Іванов боронив Маріуполь у складі 36-ї окремої бригади морської піхоти. Він чотири роки провів у російському полоні, під час якого переповідав побратимам усі сім книжок про Гаррі Поттера. У травні 2026 року морпих був звільнений і повернувся додому.

Джоан Ролінг написала Олександрові листа зі словами підтримки: «Я чула, що ви великий шанувальник Гаррі Поттера і що ці історії стали для вас джерелом підтримки під час російського полону. Я дуже рада дізнатися, що вас звільнили і ви повернулися додому, в Україну. Від щирого серця бажаю вам довгого й щасливого життя».

Олександр Іванов захопився світом Гаррі Поттера у дитинстві. Він перечитував книги Джоан Ролінг стільки разів, що вивчив їх майже напам'ять. У 2015 році почав служити у морській піхоті, а під час виходу з Маріуполя опинився в полоні. У неволі він переповідав побратимам книги про Гаррі Поттера, допомагаючи не втратити надію.

Історія Олександра набула розголосу в Україні завдяки телесюжетам. Громадська організація Ukraine WOW побачила їх і вирішила звернутися до Джоан Ролінг.

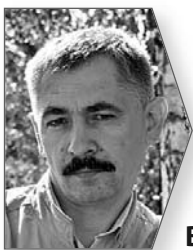
«Ми щасливі, що отримали не лише відповідь, а й книгу з підписом Джоан Ролінг і її особисте звернення до Олександра. Для нас велика радість передати цей подарунок нас в день народження Гаррі Поттера і його авторки», — сказали співзасновниці ГО Ukraine WOW Ярослава Гресь та Юлія Соловей.

Сам захисник зазначив, що навіть уявити не міг, що одного дня отримає лист від Джоан Ролінг.

«Її книги допомагали мені та моїм побратимам не втрачати надію, а її слова стали для мене великою підтримкою. Я дуже щасливий і безмежно вдячний», — сказав Олександр Іванов.

Фото: Ukraine WOW

Л

Віктор МЕЛЬНИК

«Здрига планета, мов скривилась вісь»

«Літературна Україна» вже представляла читачам поетичну збірку Віктора Мельника «Трильярди сонетів», яка вийшла 2011-го, а наступного року була включена до Книги рекордів України за «унікальну експериментальну спробу розширити до універсалізму традиційний поетичний арсенал класичної форми сонета» (див. «ЛУ» за 16 квітня 2015 р.). І ось на початку нинішнього літа з'явилося її друге видання, якому автор дав назву-неологізм — «Сонетрі». На цей раз тексти доповнюються авторськими коментарями, що розкривають прихований інтелектуальний бекграунд книжки.

Особливість видання в тому, що всі вміщені в ній сонети мають єдину систему рим і надруковані тільки на непарних сторінках, додатково розрізаних порядково — так, щоб могли перегортатись не лише сторінки, а й окремі рядки. Таким чином різні твори, які самі по собі є цілісними, можуть обмінюватись рядками, різко зміщуючи акценти та ракурси, актуалізуючи несподівані асоціативні зв'язки тощо, але водночас зберігаючи форму канонічного сонета.

Книжка з такою художньою концепцією виходила 1961 р. під назвою «Cent mille milliards de poèmes» («Сто тисяч мільярдів віршів»). Її автор, французький поет Ремон Кено, у такий спосіб поєднав десять сонетів. Українському поету вдалося поєднати чотирнадцять сонетів, а їх можливі комбінації нараховують понад 11 трильярдів відмінних варіантів.

Пропонуємо вашій увазі кілька творів із «Сонетрів».

II
Гірчить димами пізній листопад
Осінній макіяж осипавсь долі
Хмарки надіто на шампур тополи
По гострих тінях — басамани колій
Гортають туплі кинутий журнал

Кілометровий крик естрадних алл
Калейдоскопом — бите скло в околі
По гострих тінях — басамани колій
То не природа, де не став мангал

Шампанський шепіт в онімілих кронах
Між віт обривки грамот охоронних
Зі свіч високих капа жовтий віск

Завмреш в наскрізнім,
як рентген, морозі
Кривавий слід — ішли русалки босі
Кістками білють стовбури беріз.

III
Родитись в казино «Імперіал»
«Панове, робим ставки. Перша — воля»
Продажні мудрі старці сивочолі
Сигарний чад, свідомості вуаль

Прицільний позирк професійних краль
Стовпці монет — зіницями двостволок
Дзвенять доляри, як мірило долі
Сліпий круп'є відтягує фінал

У прапорцях купюр — як звір в загоні
На вихід — без речей, уверх долоні
Валюту не дозволено за Стікс

Програв чи виграв — неістотно зовсім
Осиротілий скарб зника в хаосі
Байдужний дух астралами розтіксь.

IV
Тече в минуле все — за далом дал
Злітають душ прощальні алкоголі
Пустелі губ, розмови пересохла
Стоїть стакан — останній п'єдестал

Захмарний череп світить, як фінгал
Клекоче колискова кров'ю в горлі
Укотре на вселенському застоллі
Налито самогон в пустий Грааль

Зупинишся, приречений в законі
Один на непомітнім рубіконі
Кулак, мов соломинку, пляшку стис

На всіх поклали олімпійські боси
Грошвою пахнуть біль,
і смерть, і слюзи
Як дон Кіхот, благаєш світ: «Спинись!»

V
Старпер повчає, наче аксакал
Слова — що лет стривоженої молі
Буквар буття в напівзакритій школі
Совкових істин радісний оскал

Взискуючий столиць провінціал
Квиточки в храм, де моці на гастролі
Месії лик — на кожному балаболі
Припасти ниць — жаданий ритуал

Самотність мудреців — як робінзонів
Підземні води пам'яті бездонні
Артезіанський день проб'ється ввись

Короткий курс. Умів компрачикоси
Ошмаття ночі повинню відносить
Мечем комети небозвід розсіксь.

VI
Перемикаєш тисячний канал
Одне й те саме: хліба й задоволень
В екран — удава око — вп'явся кролик
Нова людина — homo visual

Телеантени дистрофічний фалл
Жонглери в цирку смислів і символік
В саду дівча знімають — ніжки голі
Змінилося життя — на серіал

Рвонешся з безіменності мільйонів
Мурашка у глобальнім Вавилоні
Висока ціль — до себе вознестись

Не стачить сил — признайся:
відборовся
В тобі господарюють кашпировські
Душа не тіло — спробуй захистись.

X
В історії увічнівсья вандал
Пожарищ метастази несхолілі
Розпродаж оптом Києві та Ольвії
Партер жує — вистава до цимбал

Хазяїн життя: в чоботах на бал
Знання не сила, veritas в розсолі
На палімпсестах рабства — мегаполіс
У чорнім «Мерседесі» — феодал

Баласт сумління в сірій Леті тоне
Крізь все — натойбіч — корені бетону
Дістало, хоч за тридев'ять завійсь

Змішалися віки в ерзац-епосі
Печери темні в серці хмарочосів
Здрига планета, мов скривилась вісь.

XI
Б'є океан в кардіограми скал
Ніч розкрива діряві парасолі
В повії портові пішли assolі
Бинтують греї чужину в асфальт

Шквал оп'янілий весел і зухвал
Народи, мов городи, пропололо
Судьбу на пальцях викида астролог
Безповоротний вирій. Гостра даль

Тужливе «Повій, вітре» на рінгтоні
Трансатлантичний безпритульний
сонях
Розповідаєш — губи як поріз

Зоря багряна ліхтарем на розі
Сто хайвеїв — по чаєчці-небозі
Мозаїки розміняних вітчизн.

XII
Поет в миру — справіку нелегал
Вібрують нерви арфою Еола
Мов шкіру змії, скидають тінь глаголи
Мовчить рівновіддалено загал

Державність ласк — і кислота опал
Пустоти мови: лезом по крамолі
Терпкий папір фабульних протоколів
Чекають Соловки і Кос-Арал

Кому сказать... Міжчасся, міжсезоння
Всевишні невловиміші бозонів
Є винні, та ніхто не відповість

Сміх філософський. Відкупне —
дві рози
Сніги у березневому некрозі
Даремний дар — явити первовість.

XIV
У спадщину залишимо печаль
В чорноземі жита озимим болем
Рушій прогресу садить бараболу
Гойдає цвинтар — вічності причал

Кружля Землі блакитний катафалк
Чумацьким Шляхом — перекотиполе
Суб'єкт життя копає бараболу
Гуде транзитний космос, як вокзал

Безсмертя цінник — цифри на картоні
Пластмасові цяцьки армагедонів
Прийдешності оманливий ескіз

Тире надгробні — знаки переносу
У небі зблисло, мов зламався посох
Безсмертний дощ штрихує час навскіс.

НАД ПРОЧИТАНИМ

Анатолій ЗАГНІТКО:

Отримав нову книжку надзвичайно цікавого митця Віктора Мельника «Сонетрі» — оригінальне продовження авторської майстерні із формою сонета. Поєднання класичної структури, несподіваної образності, соціальної і філософської проблематики вкотре підтверджує репутацію автора як одного з найцікавіших українських поетів-новаторів. Нездаремно його творчість уже не раз ставала предметом уваги літературної критики та рекордних творчих проєктів. Сама назва збірки «Сонетрі» інтригує, оскільки виходить за межі усталеного жанрового позначення сонет. Її можна інтерпретувати по-різному, залежно від задуму автора та контексту презентації книжки. «Сонетрі» звучить як назва країни сонетів — поетичної держави, де класична форма не обмежує, а відкриває нові можливості для творчого експерименту. Неологізм «Сонетрі» репрезентує авторську жанрову концепцію, у якій сонет постає не як окремих твір, а як принцип організації цілого поетичного універсуму. Книга сама промовляє - притягує до себе своєю несподіваністю. Дякую авторам за такий дорогий подарунок.

Володимир ЯВОРСЬКИЙ-ВОЛДМУР:

Книжку отримав. Дякую. Сонети сподобалися. Написані в клясицистичному ключі Поля Валері. Дуже інтелектуально витримані, емоційно адекватні, без збочень у надрич. Поодинокі вульгаризми не руйнують, а навпаки, вписуються у загальну строгу сонетну структуру. Особливо припав до серця дванадцятий сонет, в якому найвиразніше звучать деякі важливі екзистенційні сенси. Зізнаюся, не сподівався прочитати таку поезію. Щодо експериментів з розрізнаними рядками, то це мене не зацікавило. Втім, не маю щодо цього жодних заперечень. А ще всі чотирнадцять сонетів продекламував угорос. Вони неабияк годяться до деклямації.

17

Літературна Україна

ТОВ «Газета "Літературна Україна"»
Виходить у суботу. Індекс 60974

ЄДРПОУ 21537661

IBAN UA 11 3204780000026004000175126

МФО 320478 відд №215/09 в АБ «Укргазбанку»

Юр.адреса: 01133, м. Київ, бульвар Л. Українки, 20

Платник податку на прибуток на загальній підставі

Не платник ПДВ

Засновники:

Національна спілка письменників
України та трудовий колектив редакції

Головний редактор: Сергій КУЛІДА.

Редакційна колегія: Юлія БЕРЕЖКО-КАМІНСЬКА, Юлія БЕЛІНСЬКА, В'ячеслав БРЮХОВЕЦЬКИЙ, Григорій ГУСЕЙНОВ, Олесь ДЯК, Галина ЄРКО, Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, Микола ІВАНОВ (заступник гол. редактора), Тадей КАРАБОВИЧ (Польща), Олександр КОПИЛЕНКО, Світлана КОРОНЕНКО, Василь КУЗАН, Василь КУЙБІДА, Сергій КУЛІДА, Сергій МАРТИНЮК, Віктор МЕЛЬНИК, Павло МОВЧАН, Петро ПЕРЕБИЙНИС, Володимир ПОЛІЩУК, Тетяна П'ЯНКОВА, Валентина СЕМЕНЯК, Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ, Іван СТЕПУРІН, Віктор ТЕРЕН, Ярослав ТКАЧІВСЬКИЙ, Дмитро ЧИСТЯК (заступник гол. редактора), Антонія ЦВІД.

Дизайн, верстка: Оксана ЖЕНЖЕРА. Літ. редагування та коректура: Віктор ВАСИЛЬЧУК.

Адреса для листування: м. Київ, вул. Банкова, 2. Дія газети «Літературна Україна»

Email: lit_ukraine@ukr.net, сайт: litukraina.com.ua

Редакція не завжди поділяє думки авторів. За вірогідності фактів відповідають автори. Рукописи не рецензуємо і не повертаємо. Редакція не листується з читачами. Гарнітура: Myriad Pro, «Rutenia2008 VasylyChebanyk» (abetkarutenia.com.ua). Передруковуючи матеріали, посилатесь на «ЛУ» обов'язково.

9 786177 229338

Загальний наклад за міс.: 2500. Зам. 1431.

Ціна видання — договірна.

Обсяг — 4 друк. арк. Газету набрано

й зверстано в комп'ютерному центрі

«Літературної України».

Надруковано в Друкарні «Від і до»,

58007, м. Чернівці, вул. Заводська, 37 В.